



17—20 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 17 november

Sid.

Meddelande ang. enkel fråga av herr Wikström (fp) ang. hjälpin- sats till Östpakistan	6
--	---

Onsdagen den 18 november

Om en permanent intresseorganisation för värnpliktiga	8
Om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna ..	10
Om inverkan av enheternas storlek på trivseln m. m. i skolorna ..	10
Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildnings- anstalterna knutna avnämarråd	11
Om samhällets vårduppgifter m. m.	16
Om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna	25
Den ekonomiska politiken	27
Förenklad aktiehantering	43
Om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid	45
Om sänkning av minimiåldern för trafik kort för buss, m. m.	48
Skogsbrukets lönsamhet m. m.	49
Skyddet för Smålands Taberg	59
Om åtgärder mot könsdiskriminering	60
Om inrättande av en vårdombudsmannainstitution	69

Interpellationer:

av herr Carlsson, Eric, (cp) ang. indragning av allmän väg ..	72
av herr Björk (s) ang. kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet	72
av herr Hansson (s) ang. försäljningen av bussar från Sverige till Nigeria	73

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Wanhainen (s) ang. järnvägstrafiken i Tornedalsområdet	73
av herr Richardson (fp) ang. skolteaterverksamheten	73
av herr Tistad (fp) ang. suppleant i statlig företagsnämnd	74

Torsdagen den 19 november

Svar på enkel fråga av herr Lindblad (fp) ang. arbetslösheten bland trafikflygare inom charterbranschen	75
Interpellation av herr Hübinette (m) ang. värden av kulturhistoriska byggnader	78

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Österdahl (fp) ang. pensionärsrabatten vid resor med SJ	78
av herr Olsson, Erik, (s) ang. nedläggningen av ullspinneriet i Nälden	78

Fredagen den 20 november

Meddelande ang. enkel fråga av herr Schött (m) om upplysningsbroschyr beträffande nya beskattningsregler	80
--	----

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 18 november**

Tredje lagutskottets utlåtande nr 83, ang. ändring i lagen med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, m. m.	8
Statsutskottets utlåtande nr 164, om ett permanent kansli för värnpliktsriksdagen, m. m.	8
— nr 165, om ändrade bestämmelser angående ledighet för jordbrukare från fullgörande av repetitionstjänstgöring	9
— nr 166, ang. personalvården under repetitionstjänstgöring	9
— nr 167, om förbättring av personalvården inom militärtjänsten	9
— nr 168, om förbättrad hälsokontroll vid repetitionstjänstgöring	9
— nr 169, om ändring av beteckningen civilförsvarsstyrelsen till befolkningsskyddsstyrelsen	9
— nr 170, om införande av kooperationen som undervisningsämne i den högre undervisningen m. m.	9
— nr 171, om åtgärder för att underlätta invandrarnas inordnande i det svenska samhället	10
— nr 172, om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna	10
— nr 173, om inverkan av enheternas storlek på trivseln m. m. i skolorna	10

	Sid.
— nr 174, om läkarutbildning för sjuksköterskor	11
— nr 175, om undervisning för läkare i medicinsk etik och särskild patientvård	11
— nr 176, ang. statistik- och prognosproduktionen inom arbetsmarknadsområdet	11
— nr 177, om samhällets vårduppgifter m. m.	16
— nr 179, ang. den statliga personalpolitiken m. m.	25
— nr 180, om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna	25
Bevillningsutskottets betänkande nr 57, ang. ändring i förordningen om sjömansskatt, m. m.	27
— nr 59, ang. ändring i kommunalskattelagen	27
— nr 60, ang. kupongskatteförordning, m. m.	27
Bankoutskottets utlåtande nr 60, ang. den ekonomiska politiken ..	27
— nr 62, om ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda	43
— nr 63, om förstatligande av elproduktionen samt bensin- och oljehandeln	43
Första lagutskottets utlåtande nr 62, ang. förenklad aktiehantering, m. m.	43
Bevillningsutskottets betänkande nr 56, ang. förenklad aktiehantering, m. m.	43
Bankoutskottets utlåtande nr 57, ang. förenklad aktiehantering, m. m.	43
Första lagutskottets utlåtande nr 63, ang. berättelse för Nordiska rådets adertonde session	45
— nr 64, ang. ändring i lagen om polisregister m. m.	45
Andra lagutskottets utlåtande nr 72, ang. det kommunala bostadstillägget till pensionärer	45
— nr 73, om kommunalt bostadstillägg vid retroaktiv hyreshöjning	45
— nr 74, om lika beteckning i lag för arbetare och tjänstemän ..	45
— nr 75, om upphävande av maximigränsen i kollektivavtalslagen för arbetstagares skadeståndsskyldighet	45
— nr 76, om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid	45
— nr 77, om ersättning från sjukförsäkringen för borttagande av tatuering	48
Statsutskottets utlåtande nr 178, om bestridande av kostnader för borttagande av tatuering	48
Tredje lagutskottets utlåtande nr 60, om införande i yrkesskolorna av bussförarutbildning samt sänkning av minimiåldern för trafik kort för buss	48
— nr 64, om generell hastighetsbegränsning på väg utom tätbebyggt område	49
— nr 68, om åtgärder mot vattenförorening från fartyg	49

	Sid.
— nr 71, ang. uthyrning av bostadsrättslägenhet i andra hand ..	49
— nr 72, ang. kostnaderna för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild väg	49
— nr 73, ang. vinst på grund av markvärdestegring vid exploatering av mark för fritidsändamål	49
Jordbruksutskottets utlåtande nr 39, ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.	49
— nr 43, ang. skyddet för Smålands Taberg	59
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, om åtgärder mot könsdiskriminering, m. m.	60
— nr 60, om inrättande av en vårdombudsmannainstitution	69
— nr 61, om bevarande av fäbodkulturen	70
— nr 62, om samordning av olika myndigheters rehabiliteringsverksamhet	70

Tisdagen den 17 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Fru *Myrdal* anmälde, att hon åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 354, i anledning av motioner om bättre samordning av planeringen inom försvaret och den kommunala planeringen;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om tillägg till vissa statliga skadelivräntor; och

nr 356, i anledning av motioner angående ersättning till suppleant i företagsnämnd hos statlig myndighet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 170, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1951:763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, m. m.; och

nr 184, med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521).

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 185, med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 192, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 194, angående avveckling av Marvikenprojektet, m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 198, med förslag till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar;

nr 199, med förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.; och

nr 201, med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 203, angående vissa domartjänster i tingsrätter.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 204, med förslag till lag om särskild kontroll på flygplats.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 1311.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 164—180, bevillningsutskottets betänkanden nr 56, 57, 59 och 60, bankoutskottets utlåtanden nr 57, 60, 62 och 63, första lagut-

Meddelande ang. enkel fråga

skottets utlåtanden nr 62—64, andra lagutskottets utlåtanden nr 72—77, tredje lagutskottets utlåtanden nr 60, 64, 68 och 71—73, jordbruksutskottets utlåtanden nr 39 och 43 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 56 och 60—62.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets utlåtande nr 178 skulle sättas näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 77 samt bevillningsutskottets betänkande nr 56 och bankoutskottets utlåtande nr 57 näst efter första lagutskottets utlåtande nr 62.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 165, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71; och

nr 205, angående anslag till Posthus m. m.

Anmäldes och bordlades tredje lagutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bl. a. lag om ändring i lagen (1932:170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden.

Anmäldes och bordlades följande motioner:

nr 1312, av herrar *Brundin* och *Akerlund*,

nr 1313, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*,

nr 1314, av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Axelson*,

nr 1315, av herr *Hjorth* och herr *Johansson, Tage*,

nr 1316, av herrar *Högström* och *Dahlberg*,

nr 1317, av herr *Petersson, Hans*, och herr *Levin*,

nr 1318, av herr *Pettersson, Karl*,

nr 1319, av herr *Skärman m. fl.*, samt nr 1320, av herr *Tistad m. fl.*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, med förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822) m. m.;

nr 1321, av herr *Peterson, Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 164, med förslag till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274), m. m.;

nr 1322, av herr *Ernulf m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling;

nr 1323, av herr *Akerlund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling; samt

nr 1324, av fru *Ohlsson, Lilly*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m.;

nr 1325, av herr *Carlsson, Eric*,

nr 1326, av herr *Jacobsson, Gösta*,

nr 1327, av herr *Stefanson m. fl.*,

nr 1328, av herrar *Tistad* och *Österdahl*, samt

nr 1329, av herr *Tistad m. fl.*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m.; ävensom

nr 1330, av herr *Helén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om premiering av visst frivilligt sparande, m. m.; samt

nr 1331, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om premiering av visst frivilligt sparande, m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla

Meddelande ang. enkel fråga

fråga den 16 november framstälts av herr *Wikström* (fp) till herr ministern för utrikes ärendena: "Vilka särskilda hjälpinsatser planeras med anledning av den uppkomna katastrofsituationen i Östpakistan?"

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.08.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Onsdagen den 18 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 165, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1970/71, hänvisades propositionen, såvitt den avsåg jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 205, angående anslag till Posthus m. m.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1312—1324 till lagutskott, motionerna nr 1325—1329 till bevillningsutskottet samt motionerna nr 1330 och 1331 till bankoutskottet.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bl. a. lag om ändring i lagen (1932:170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden.

Beträffande detta utlåtande hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om en permanent intresseorganisation för värnpliktiga

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av motion om ett permanent kansli för värnpliktsriksdagen, m. m.

I motionen I: 564, av herr *Svanström m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att värnpliktsriksdagen utrustades med ett permanent kansli, att ämnesområdet vidgades till alla totalförsvarsfrågor, att information finge ske på tjänstetid och att frågan om permanent intresseorganisation för den värnpliktiga personalen utreddes.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionen I: 564.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Riksdagen går nu att behandla ett antal motioner som har det gemensamt att de tar upp olika värnpliktsspörsmål. I motionen I: 564 av mig m. fl. föreslås att riksdagen beslutar att värnpliktsriksdagen utrustas med ett permanent kansli, att ämnesområdet vidgas till alla totalförsvarsfrågor, att information beträffande dessa frågor får ske på tjänstetid och att frågan om en permanent intresseorganisation för den värnpliktiga personalen utredes.

Av utskottets utlåtande framgår att åtskilligt har hänt sedan motionen skrevs i januari 1970. Enligt vad ut-

Om en permanent intresseorganisation för värnpliktiga

skottet inhämtat från försvarsdepartementet har beslut fattats om vissa ändringar i tidigare fastställda bestämmelser för anordnande av värnpliktsriksdag. Bland annat skall ändamålet i fortsättningen vara att bereda de värnpliktiga tillfälle att framföra förslag och behandla frågor rörande försvaret. Jag hoppas, herr talman, att i detta ingår möjligheter för värnpliktsriksdagen att behandla alla de till totalförsvaret hörande frågor som jag har angivit i min motion.

Vidare anges i bestämmelserna att informationen om värnpliktsriksdagen delges de värnpliktiga på tjänstetid. Jag är således mycket tillfreds med vad som har åstadkommit.

Frågan om en permanent intresseorganisation för den värnpliktiga personalen har varit föremål för behandling vid värnpliktsriksdagen i februari i år, och en särskild arbetsgrupp har tillsatts. Jag hoppas att denna arbetsgrupp skall komma fram till ett förslag som innebär att man kan få till stånd en intresseorganisation. Det är självklart att de värnpliktiga som fullgör tjänstgöring under en kortare period, har svårt att anordna en permanent intresseorganisation. Enligt min uppfattning bör det därför ankomma på samhället att se till att en sådan intresseorganisation skapas, där de värnpliktiga automatiskt ingår under den tid de tjänstgör.

Jag vill, herr talman, uttala den förhoppningen att de åtgärder som har vidtagits skall visa sig vara till fromma för motionens syftemål. Jag hoppas också att den pågående utredningen skall resultera i tillskapandet av en intresseorganisation, och jag har med det anförda bara velat antyda min glädje över att så mycket har skett. Jag har självfallet inget yrkande i sammanhanget.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Herr Svanström har all anledning att vara nöjd med den

välvilliga behandlingen av motionen. Jag har inte så mycket att tillägga när det gäller den fråga han mest diskuterade, nämligen intresseorganisationen för de värnpliktiga. Jag finner det emellertid angeläget att i sammanhanget framhålla att de politiska ungdomsorganisationerna sedan länge har lagt ner ett mycket positivt och värdefullt intresse på värnpliktsfrågorna. Även om man kan få till stånd något slags intresseorganisation, hoppas jag att det intresset skall vidmakthållas. Det är av största betydelse för att värnpliktsfrågorna skall få en kontinuerlig bevakning från ungdomshäll.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag delar herr Bengt Gustavssons uppfattning att det är högst angeläget att de politiska organisationerna även i fortsättningen intresserar sig för dessa frågor. På denna punkt har vi inte delade meningar.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av motion om ändrade bestämmelser angående ledighet för jordbrukare från fullgörande av repetitionstjänstgöring;

nr 166, i anledning av motion angående personalvården under repetitions-tjänstgöring;

nr 167, i anledning av motion om förbättring av personalvården inom militärtjänsten;

nr 168, i anledning av motion om förbättrad hälsokontroll vid repetitions-tjänstgöring;

nr 169, i anledning av motion om ändring av beteckningen civilförsvarestyrelsen till befolkningskyddsstyrelsen;

nr 170, i anledning av motioner om införande av Kooperationen som un-

Om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna — Om inverkan av enheternas storlek på trivseln m. m. i skolorna

dervisningsämne i den högre undervisningen m. m.; och

nr 171, i anledning av motion om åtgärder för att underlätta invandrarernas inordnande i det svenska samhället i vad motionen avser skolfrågor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 172, i anledning av motioner om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna.

I de likalydande motionerna I: 461, av herr *Wikström*, och II: 512, av herr *Nelander*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle föreslå, att i motionerna påtalad olägenhet måtte undanröjas.

I motionerna hade erinrats om att statsbidrag numera utginge till pensionering av lärare vid skola som i utlandet anordnades för undervisning av utlandssvenskars barn. Bidragsbeloppet utbetalades icke till skolorna utan överfördes av skolöverstyrelsen direkt till riksstatsens inkomstittel Pensionsmedel. Därjämte hade skolorna själva, enligt meddelande till huvudmännen från riksförsäkringsverket, att erlægga avgift till försäkring för tilläggspension enligt lagen om allmän försäkring.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 461 och II: 512 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Herr **WIKSTRÖM** (fp):

Herr talman! I går råkade jag läsa en tidningsnotis, enligt vilken 96 procent av alla motioner i riksdagen avslogs. När man nu har väckt en motion,

vars syfte i realiteten stötts av utskottet, kan man alltså notera det med viss tillfredsställelse.

Detta kan synas vara en ringa fråga, men oklarheten i fråga om tolkningen har betytt en merkostnad för kyrkorna och samfunden, som har ansvar för lärare i skolor framför allt i andra världsdelar. Jag är tacksam för att statsutskottet och riksdagen nu har undanröjt den oklarheten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om inverkan av enheternas storlek på trivseln m. m. i skolorna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 173, i anledning av motioner om inverkan av enheternas storlek på trivseln m. m. i skolorna.

I de likalydande motionerna I: 632, av herr *Wallmark m. fl.*, och II: 709, av fru *Mogård m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning av sambandet mellan skolenheternas storlek och trivsel, ordning, effektivitet samt skolpersonalens arbetsförhållanden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 632 och II: 709.

Reservation hade anmälts av herr *Wallmark* (m), som dock ej antytt sin mening.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! I den utomordentligt viktiga frågan om att åstadkomma så goda arbetsförhållanden som möjligt i skolan väckte vi, några ledamöter i första kammaren och några i andra kammaren, en motion i vilken vi begärde att man skulle göra en utredning om sambandet mellan skolenheternas

Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knutna avnämarråd

storlek och trivsel, ordning och effektivitet hos skolpersonalens arbetsförhållanden. Det torde stå ganska klart för alla som har sysslat med dessa frågor, att de har ett direkt samband med varandra.

Behandlingen av denna motion uppsköts till i höst, och under tiden har ju tillsatts en speciell utredning, som skall ta upp de här trivselfrågorna. Utskottet har med anledning av ett yttrande från skolöverstyrelsen hänvisat till denna utredning. Utskottet har alltså enhälligt avstyrkt motionen, eftersom utredningen kommer att ta upp de här problemen.

Herr talman! Jag har egentligen velat anföra några ord med anledning av skolöverstyrelsens yttrande, vari man kanske finner en viss tveksamhet från skolöverstyrelsens sida, eftersom den menar att en uppdelning av skolorna i något mindre enheter kan innebära negativa faktorer. Det är min och samtliga motionärers allvarliga förhoppning att utredningen snarast tar upp denna fråga till analys. Det är också vår förhoppning att man skall finna sådana former för analyserna att man klart kan konstatera de här förhållandena, som jag tror de flesta människor är överens om, och att detta i sin tur kan resultera i att de mastodontskolor som byggs och i växande omfattning kommer att byggas här i landet försvinner snarast möjligt.

Herr talman! Det är med förhoppning att utredningen snarast möjligt skall komma fram till den slutsatsen som jag tillstyrker utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 174, i anledning av motioner om läkarutbildning för sjuksköterskor; samt

nr 175, i anledning av motioner om undervisning för läkare i medicinsk etik och särskild patientvård.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knutna avnämarråd

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av vad i statsverkspropositionen anförts om statistik- och prognosproduktionen inom arbetsmarknadsområdet jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1, bilaga 13, enligt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 2 januari 1970, berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande, såvitt nu vore i fråga, över vad departementschefen anförde om statistik- och prognosproduktionen inom arbetsmarknadsområdet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

1. de likalydande motionerna I: 52, av herr *Österdahl*, och II: 59, av herr *Westberg* i Ljusdal *m. fl.*;

2. de likalydande motionerna I: 490, av fröken *Stenberg*, och II: 560, av herr *Nordstrandh m. fl.*;

3. de likalydande motionerna I: 698, av herr *Wallmark m. fl.*, och II: 812, av herr *Wennerfors m. fl.*;

4. motionen II: 774, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*; samt

5. motionen II: 779, av fru *Kristensson* och herr *Björkman*.

I motionerna I: 698 och II: 812 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t snarast måtte vidta åtgärder för att anpassningen av akademisk arbetskraft till rådande arbetsmarknadsläge skulle kunna underlättas, samt

Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knutna avnämarråd

att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder i syfte att till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knyta avnämarråd i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. beträffande statistik och prognoser inom arbetsmarknadsverket att riksdagen som sitt yttrande måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

2. beträffande en förstärkt statistik och prognosproduktion för arbetsmarknad och utbildning att riksdagen måtte avslå motionerna I: 52 och II: 59, I: 490 och II: 560, II: 774 samt II: 779,

3. beträffande vissa åtgärder för akademisk arbetskraft att riksdagen måtte avslå motionerna I: 698 och II: 812 såvitt nu vore i fråga,

4. beträffande till utbildningsnämnderna knutna avnämarråd att riksdagen måtte avslå motionerna I: 698 och II: 812 i vad de ej behandlats under 3.

Vid utlåtandet hade avgivits två särskilda, med 1 och 2 betecknade reservationer.

I reservationen 2, beträffande till utbildningsnämnderna knutna avnämarråd, hade herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp) och *Kaijser* (m), fröken *Ljungberg* (m) samt herr *Wennerfors* (m) ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 4 hemställa, beträffande till utbildningsnämnderna knutna avnämarråd, att riksdagen med bifall till motionerna I: 698 och II: 812, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om åtgärder enligt förslaget i motionerna.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! De delar av problemen det här gäller och som ju togs upp i statsverkspropositionen har uppskju-

tits till höstsessionen för behandling. Detta har också gett möjlighet till en ganska omfattande remissbehandling. Problemen är utomordentligt viktiga och berör ju alla våra ungdomar som skall ut på arbetsmarknaden. Målsättningen när det gäller såväl prognosarbete som statistik osv. är att få en så smidig anpassning mellan arbetsmarknaden och utbildningsväsendet som möjligt.

Vi har väckt några motioner i detta sammanhang för att peka på denna frågas betydelse. Utskottet har i många stycken helt naturligt ställt sig positivt till de synpunkter som anförts i motionerna. På en punkt har emellertid utskottet haft en mening som gjort att vi varit nödsakade att avge en reservation, och det gäller de avnämarråd som skulle knytas till utbildningsnämnderna. Man kommer här, herr talman, in på de stora problemen för de snabbt växande grupper som går till den högre undervisningen och deras möjligheter att få en någorlunda adekvat sysselsättning.

Det sägs att problemet består av tre delar. Den första delen gäller frågan om att inrikta ungdomarna på en utbildning som de kan ha en någorlunda praktisk användning av, när de så småningom träder ut på arbetsmarknaden. Den andra gäller frågan om att forma utbildningen så att den blir så användbar som möjligt, och den tredje gäller frågan om att informera arbetsmarknaden om den väntade tillströmningen till arbetsmarknaden och om den utbildning ungdomarna har.

Sedan motionerna har väckts har det tagits upp en rad problem, och utskottet anser sig i stort sett vara nöjt med vad som har gjorts eller som kan väntas bli gjort. Utskottet har bl. a. åberopat en promemoria från maj månad av arbetsmarknadsstyrelsen, i vilken det har förordats ett aktivitetsprogram från arbetsmarknadsverkets sida. Vidare har hänvisats till universitetspedago-

Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knutna avnämarråd

giska utredningens betänkande, i vilket förordas en ständig kommitté på departementsnivå med representanter för olika intressentgrupper.

Det är, herr talman, bra att man så småningom över huvud taget börjar reagera på dessa problem, men det är tyvärr alltför sent, skulle jag vilja säga. Jag har i andra sammanhang påmint om den utredning som moderata samlingspartiets utbildningskommitté tillsammans med moderata studenterna gjorde över i stort sett tre fjärdedelar av hela den enskilda arbetsmarknaden. Resultatet av denna ingående analys överlämnades för mycket länge sedan till departementet för åtgärd.

Såvitt jag vet har det inte hänt någonting. Det är kanske inte överraskande men likväl oförsvarligt att myndigheterna reagerar så långsamt när det gäller problem för hundratusentals ungdomar. Nu börjar man alltså röra på sig. Men de åtgärder som arbetsmarknadsverket enligt sin promemoria har vidtagit klarar inte på långa håll dessa svårigheter. Det råder ingen tvekan om att ansvaret för många av de missförstånd och mycket av den okunskap som finns helt får bäras av de offentliga myndigheterna. För många är det oförklarligt hur myndigheterna kan vara så långsamma i sin reaktion, när frågan berör så många människors framtid.

Det konkreta förslag som vi i detta fall har lagt fram innebär att avnämarråd skall knytas till de lokala utbildningsnämnderna — alltså inga beslutande instanser utan rådgivande instanser, som skulle göra det möjligt för utbildningsnämnderna att på ett bättre sätt dels informera de studerande inom olika områden om den faktiska situationen, dels ge råd och informationer beträffande förändringarna på arbetsmarknaden. Avnämarråden skulle alltså ges en mera lokal anknytning till de olika universiteten, vilket skulle göra avståndet relativt kort. Vi har likarta-

de råd på vissa områden, och erfarenheterna därav är i huvudsak positiva. Det skulle alltså vara möjligt att bygga vidare härpå.

Utskottet framhåller att förslag finns om en ständig central kommitté, som skall täcka hela det högre utbildningsväsendets område. Det har vi i och för sig ingenting emot, utan den tror vi kan vara värdefull. Det beklagliga är att utskottet direkt påstår att en sådan här lokal organisation inte är lämplig. Utskottet har alltså inte ens sagt att man får vänta och se hur utvecklingen blir om man först inrättar en central kommitté och därefter diskutera hur man skall göra på det lokala planet. Redan nu tar utskottet ställning och förklarar att något avnämarråd på det lokala planet inte skall finnas. Det är verkligen märkligt, inte minst med tanke på att man från studenthåll på en rad olika områden och även från ledande universitetshåll har uttalat sig för att det skulle kunna vara värdefullt för universiteten att ha en mera konkret kontakt med den aktuella arbetsmarknaden.

Herr talman! Med detta korta anförande ber jag att få yrka bifall till reservation 2.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Även jag har anslutit mig till reservation 2, och anledningen är att jag har intresserat mig för dessa problem rörande akademikeröverskottet, om jag så får säga, och hur man skall kunna hjälpa dessa ungdomar ut på arbetsmarknaden. Utskottet anser att motionens syfte i huvudsak är tillgodosett genom AMS:s åtgärder beträffande arbetskraft med längre utbildning. Jag tycker också att det är värdefullt, såsom herr Wallmark har framhållit, att en hel del åtgärder nu har vidtagits, men jag tror inte att de räcker på något sätt. Väldigt viktigt är ju hur arbetsgivarna kommer att reagera inför

Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knutna avnämarråd

denna arbetskraft och att de är villiga att göra allt för att anpassa den.

Ett av de intressantaste remissvaren kommer från 1968 års utbildningsutredning, som ju har såsom direktiv att ge förslag bl. a. till den högre utbildningens dimensionering och organisation under 1970-talet. Den erkänner att utbildningens förhållande på arbetsmarknaden är ett mycket komplicerat problem och att det ännu är långt ifrån klart vilken roll prognoserna bör spela i utbildningsplaneringen, eftersom möjligheterna att göra noggranna förutsägelser om den framtida utvecklingen på arbetsmarknaden är så små. Det är därför viktigt att denna utbildning för ungdomarna görs anpassningsbar såväl till deras egna önskemål som till efterfrågan på arbetsmarknaden. Det är här avnämarråden kommer in i bilden.

Utskottet anser, som vi hörde av herr Wallmark, att en lokal organisation av avnämarråd inte är lämplig. Utskottet förordar i stället en ständig kommitté på departementsnivå, ett centralt råd. Jag tycker att det kan finnas ett sådant, men jag delar herr Wallmarks uppfattning att lokala avnämarråd har en stor uppgift. Jag gör det just utifrån den erfarenhet jag har av att anpassa ungdomar med längre utbildning till arbetsuppgifter som de i vanliga fall inte brukar ha. Det företag där jag är verksam har erbjudit ett antal akademiker s. k. introduktionsutbildning, som börjar med några månaders — kanske ända upp till ett års — praktik på verkstadsgolvet. Både företaget och ungdomarna har funnit att detta är mycket värdefullt för dem som har för avsikt att fortsätta inom industrin. Till detta kommer också en viss teoretisk inskolning.

Jag tror att avnämarråd på större orter skulle kunna hjälpa till att intressera företagarna för att i större utsträckning ta emot ungdomar med längre utbildning. Ungdomarna själva skul-

le ha väldig nytta och glädje av den erfarenhet som man får inom industrin, inte minst på verkstadsgolvet, om de sedan i andra befattningar skall ta ansvar för personal.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 2.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 176 har några ledamöter avgivit en motiverad reservation. Vi har i stort sett lyckats bli eniga inom avdelningen och utskottet, men meningarna har varit delade i fråga om informationsutbytet mellan studerande och arbetslivet, vilket inte har ansetts vara tillräckligt tillgodosett. De skiljaktiga meningarna har emellertid mest gällt metoderna för att avhjälpa denna brist.

Utskottsmajoriteten har inte varit övertygad om det lämpliga i att skapa en ny rådsorganisation med stor lokal spridning. Vi har i stället ansett att den ökade informationen kan uppnås utan lokala institutioner. Skolmyndigheternas och arbetsmarknadsmyndigheternas insats kan ju förbättras och göras mera innehållsrik. En kommitté på departementsnivå kan också få de önskade uppgifterna. Jag tror för min del att de lokala aspekterna har överbetonats, särskilt med tanke på att de långtidsutbildade kommer ut på en geografiskt rörlig arbetsmarknad.

Vi har, som sagt, i stort sett varit eniga i utskottet. Det är väl därför inte fullt så otroligt att vi har fattat problemet riktigt, som herr Wallmark ville göra gällande. Vi har här i riksdagen inte vant oss vid den flexibilitet som moderata samlingspartiet sätter så stort värde på, men det gör inte saken sämre.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Den lokala kontakt, om vi skall kalla den så, mellan de stude-

Om till utbildningsnämnderna vid de postgymnasiala utbildningsanstalterna knutna avnämarråd

rande och arbetsmarknaden som i många år har funnits inom fackhögskolorna — i detta fall tänker jag kanske främst på handelshögskolorna och de tekniska högskolorna — kan säkert vitsordas av alla som har varit berörda av den här frågan. Det är framför allt två grupper som berörs av frågan, nämligen dels utbildningsinstitutionen och studenterna där, dels avnämarna, dvs. dem som studenterna sedan skall gå till. Dessa positiva erfarenheter bör kunna utvecklas och förbättras och samtidigt tillämpas på alla de övriga områden inom den högre utbildningen där man i dag utbildar ungdomar som i huvudsak kommer att gå till det enskilda näringslivet.

Det främlingskap som vi icke sällan har mött under senare år mellan svenskt näringsliv och studenter bottnar främst i en okunnighet från studenternas sida; jag vågar med bestämdhet påstå detta därför att jag på yrkets vägnar har sysslat en del med dessa saker.

En av de bästa möjligheterna att undanröja missförhållanden och missförstånd för att knyta dessa grupper bättre till varandra är att bilda avnämarråd av det slag som vi har föreslagit.

Det är för oss som har sysslat med dessa frågor helt ofattbart hur människor som har en ansvarsfunktion att fatta beslut kan behandla dessa problem så legärt. Det måste rimligtvis innebära att man inte har satt sig in i dessa frågor. Man avfärdar dem ungefär på samma sätt som man — som herr Wikström sade — avfärdar 96 procent av motionerna. Denna fråga är för såväl studenterna som för svenskt näringsliv en hjärteangelägenhet, om vi över huvud taget skall klara problemen med anpassning av så stora grupper till en helt ny arbetsmarknad.

Herr talman! Jag är verkligen djupt ledsen över det sätt på vilket utskottsmajoriteten har handlagt den här frågan. Man undandrar både studenter och arbetsmarknad en reell möjlighet

att få ett kommunikationsmedel som skulle kunna klara många av de problem som ni, mina damer och herrar, läser ganska ofta om i tidningarna.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! Jag är litet förvånad över att herr Wallmark utan vidare vill hävda att 25 av statsutskottets ledamöter inte skulle begripa ett dugg av den fråga som här har behandlats.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående punkterna 1—3 av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande punkten 4.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkterna 1—3.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende punkten 4 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wallmark begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 176 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om samhällets vårduppgifter m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wallmark begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 34.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om samhällets vårduppgifter m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av vissa motioner om samhällets vårduppgifter m. m.

I detta utlåtande hade statsutskottet behandlat följande motioner:

1. de likalydande motionerna I: 70, av herr Bengtson m. fl., och II: 88, av herr Hedlund m. fl.;

2. de likalydande motionerna I: 133, av herr Bengtson och herr Peterson, Eric, samt II: 153, av herr Wiklund i Stockholm m. fl.;

3. de likalydande motionerna I: 196, av herr Blomquist m. fl., och II: 233, av herr Nelander m. fl.;

4. de likalydande motionerna I: 197, av fru Hamrin-Thorell m. fl., och II: 228, av fru Frænkel m. fl.;

5. de likalydande motionerna I: 198, av herr Helén m. fl., och II: 229, av herr Gustafson i Göteborg m. fl., såvitt nu vore i fråga;

6. de likalydande motionerna I: 350, av herr Helén m. fl., och II: 390, av herr Gustafson i Göteborg m. fl.;

7. de likalydande motionerna I: 670, av fröken Mattson, och II: 813, av herr Zachrisson m. fl.;

8. de likalydande motionerna I: 674, av fru Ohlsson, Lilly, m. fl., och II: 782, av fru Lewén-Eliasson m. fl.;

9. motionen II: 735, av herr Ahlmark m. fl.; samt

10. motionen II: 766, av fru Holmberg m. fl.

I motionerna I: 197 och II: 228 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att en parlamentarisk beredning snarast måtte tillsättas med uppgift att med utgångspunkt i narkomanvårdskommitténs omfattande utredningsmaterial ytterligare utvärdera och konkretisera de långsiktiga åtgärder kommittén diskuterat samt framlägga en mer detaljerad plan för den svenska narkotikapolitiken när det gällde vården av narkotikamissbrukare, påföljdssystemet, förebyggande åtgärder samt forskning.

I motionerna I: 350 och II: 390 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla,

att ett program byggt på undersökningar rörande nuvarande bristområden, uppskattningar om kommande vårdbehov, kostnadsberäkningar för olika ambitionsnivåer och finansieringen av dessa måtte utformas för samhällets hälso- och sjukvård, varvid ökad vikt borde läggas vid en helhetssyn på vård, samordning mellan socialvård och hälso- och sjukvård och en prioritering göras av förebyggande vård och eftervård i enlighet med vad i motionerna anförts,

att som förberedelse för arbetet med ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program förslag till åtgärder för att undanröja allttjämt förekommande personalbrist inom vissa personalkategorier måtte framläggas,

att sjukvårdskostnadsutredningen finge sina direktiv vidgade till att efter påbörjade erforderliga kostnadsundersökningar lämna förslag till olika alter-

nativ för den framtida vårdfinansieringen samt att utredningen härför måtte givas en parlamentarisk förankring, samt

att i övrigt måtte beaktas vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 670 och II: 813 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan ändring av instruktion för socialstyrelsen, att lekmaninslaget i medicinalväsendets ansvarsnämnd förstärktes.

I motionen II: 735 har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om skyndsamt utredning och förslag rörande sådana ändringar och förtydliganden av gällande statsbidragsbestämmelser, att statsbidrag utginge för ytterligare former av narkomanvård.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återropade grunder hemställt,

1. beträffande tilläggsdirektiv till socialutredningen att riksdagen måtte avslå motionerna I: 196 och II: 233,

2. beträffande överlämnande av motionerna I: 198 och II: 229 till socialutredningen att riksdagen måtte avslå nämnda motioner såvitt nu vore i fråga,

3. beträffande en översyn av formerna för viss familje-, barn- och ungdomsvård att riksdagen måtte avslå motionerna I: 674 och II: 782,

4. beträffande anvisningar om den förebyggande barnvården att riksdagen måtte avslå motionen II: 766,

5. beträffande praktiska försök inom den institutionsbundna vården av alkoholskadade att riksdagen måtte avslå motionerna I: 133 och II: 153,

6. beträffande en parlamentarisk beredning i narkotikafrågor att riksdagen måtte avslå motionerna I: 197 och II: 228,

7. beträffande statsbidrag för ytterligare former av narkomanvård att riksdagen måtte avslå motionen II: 735,

8. beträffande en parlamentarisk utredning om sjukdomsförebyggande åt-

Om samhällets vårduppgifter m. m.

gärder att riksdagen måtte avslå motionerna I: 70 och II: 88,

9. beträffande ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program och förberedelser därför att riksdagen måtte avslå motionerna I: 350 och II: 390 såvitt nu vore i fråga,

10. beträffande tilläggsdirektiv för sjukvårdskostnadsutredningen m. m. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 350 och II: 390 i vad de ej behandlats under 9,

11. beträffande en förstärkning av lekmaninslaget i medicinalstyrelsens ansvarsnämnd att riksdagen med bifall till motionerna I: 670 och II: 813 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anförte.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande statsbidrag för ytterligare former av narkomanvård, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Mundebo* (fp) och *Westberg* i Ljusdal (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 7 hemställa, beträffande statsbidrag för ytterligare former av narkomanvård, att riksdagen i anledning av motionen II: 735 som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförte;

2. beträffande ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program m. m., av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Mundebo* (fp) och *Westberg* i Ljusdal (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 9 hemställa, beträffande ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program och förberedelser därför, att riksdagen i anledning av motionerna I: 350 och II: 390, såvitt nu vore i fråga, som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförte;

3. beträffande tilläggsdirektiv för sjukvårdskostnadsutredningen m. m., av

Om samhällets vårduppgifter m. m.

herrar *Bohman* (m), *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Kaijser* (m), *Olle Eriksson* (cp) och *Mattsson* (cp), fröken *Ljungberg* (m) samt herrar *Andersson* i Knäred (cp), *Dahlgren* (cp), *Mundebo* (fp), *Westberg* i Ljusdal (fp) och *Wennerfors* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 10 hemställa, beträffande tilläggsdirektiv för sjukvårdskostnadsutredningen m. m., att riksdagen i anledning av motionerna I: 350 och II: 390, i vad de ej behandlats under 9, som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Vi är väl nu inne i den stora motionsslakten i tvåkammarringens slutskede. När jag nu tar upp några avsnitt i det föreliggande utskottsutlåtandet i anslutning till reservationerna skall jag inte bli särskilt mångordig.

Reservation 1 gäller frågan om statsbidrag till ytterligare former av narkomanvård. Motionärerna har hemställt att Kungl. Maj:t får i uppdrag att utarbeta regler för att åstadkomma ytterligare möjligheter till bidrag när det gäller vården av narkomaner för att stimulera kommunerna att pröva nya vägar och möjliggöra mer flexibla verksamhetsformer.

Utskottet tar i sitt utlåtande egentligen inte upp denna fråga och det motionsyrkande man har att ta ställning till, utan diskuterar närmast ansvarsfördelningen och huvudmannaskapet när det gäller detta vårdområde. I det avseendet föreligger i och för sig inte delade meningar mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, och jag ber att få citera vad utskottet anför: "Statsbidraget har till syfte att tills vidare stimulera sjukvårdshuvudmännen till en ökning av vårdresurserna."

Frågan gäller just detta. Yrkandet i

motionen och i reservationen har till syfte att stimulera till ytterligare ansträngningar, att främja en mer flexibel organisation samt att göra det möjligt att komma in på nya — kanske hittills oprövade — vägar när det gäller narkomanvården och de former under vilka den kan bedrivas. Denna motion har varit på remiss hos socialstyrelsen. Av handlingarna framgår att styrelsen helt delar motionärernas uppfattning, och jag vill därför citera vad socialstyrelsen i det avsnittet säger:

"För att främja tillkomsten av en flexibel vårdorganisation med differentierade vårdformer bör möjligheterna att inrymma exempelvis familje- och lägervård inom ramen för nu gällande statsbidragssystem för narkomanvård undersökas.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts är en allmän översyn av statsbidragsbestämmelserna för narkomanvården befogad."

Socialstyrelsens klara ställningstagande för motionen bör väga tungt, och jag ber därför att få yrka bifall till reservation 1.

Jag vill också säga några ord om reservation 2, som gäller ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program. Reservationen grundas på ett motionsyrkande att man skall utarbeta ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program, att man skall göra en inventering och en undersökning av de brister som i olika avseenden föreligger, att man skall försöka bedöma hur resurserna bäst fördelas och vilka prioriteringar som man i olika avseenden blir tvingad att göra på detta område.

Utskottet påpekar att likartade yrkanden har behandlats vid föregående års riksdag och att utskottet inte anser sig ha anledning att frågå sin uppfattning, nämligen "att syftet med motionärernas hemställan i denna del får anses tillgodosett så till vida att åtgärder vidtagits för att skapa erforderligt underlag för att formulera till samhällsutvecklingen anpassade nya målsättningar".

Jag vill påpeka att vi aldrig har bestridit att det arbetats fram åtskilligt material som kan tjäna som underlag för det programarbete vi förordar. Tvärtom anser vi att det nu föreligger ett sådant material som bör göra det möjligt att kartlägga vårdbehovet inom olika vårdsektorer för att belysa de mest framträdande bristerna på hälso- och sjukvårdens område. Vi finner det därför angeläget att man i dag tar upp prioriteringsfrågorna, frågor om det framtida vårdbehovet, personalsituationen och kostnadsfrågorna.

På dessa områden kommer vi aldrig ifrån avvägningar och prioriteringar, men för att vi skall kunna göra en rättvis och demokratisk fördelning av vårdresurserna måste vi ha en helhetssyn och en överblick över både resurser och behov. Vi måste ha ett program där huvuddragen i vårdorganisationen har dragits upp.

Utskottet talar om "underlag för att formulera till samhällsutvecklingen anpassade nya målsättningar". Jag vet inte riktigt vad utskottet menar. Är inte detta egentligen samma sak? Att "formulera till samhällsutvecklingen anpassade nya målsättningar", det är ju just vad vi syftar till att man skall komma fram till på grundval av det material som nu finns tillgängligt och vad som ytterligare kan åstadkommas.

Jag är väl medveten om att vi här rör oss med en mycket besvärlig materia och att man inte kan göra för långa tider fastlagda program. Utvecklingen på detta område är alltför svåröverskådlig, forskningens resultat kan skapa förutsättningar som vi inte har kunnat förutse, men detta minskar ingalunda behovet av en ytterligare kartläggning och målsättning, en redovisning av resurser, vårdbehov och alternativa ambitionsnivåer.

Herr talman! Jag ber att i denna fråga få yrka bifall till reservation 2.

Jag vill slutligen säga några ord om reservation 3 som handlar om tilläggsdirektiv till sjukvårdskostnadsutredning-

Om samhällets vårduppgifter m. m.

en. Vi vet ju alla att vårdkostnaderna tar en växande andel av våra resurser i anspråk och att dessa kostnader ständigt stiger både absolut och relativt sett, delvis beroende på de förändringar i ålderssammansättningen som pågår.

Detta är allvarliga frågor som berör oss alla, staten, kommunerna och landstingen. Vi anser dessa frågor så väsentliga att de utredningsorgan som skall syssla med dem bör ha en parlamentarisk förankring. Vi tror också att man när det gäller dessa frågor inte skall utgå från några givna förutsättningar, utan att utredningsdirektiven bör vidgas att gälla även utredning och förslag om alternativa former för finansiering av de långsiktiga kostnadsökningarna inom olika vårdområden.

Vi vet inte vad forskning och utveckling på hälso- och sjukvårdens område kan öppna för möjligheter, vi vet inte om det kan bli ekonomiskt möjligt att utnyttja alla de vård- och behandlingsformer som forskning och vetenskap kommer fram till, inte minst när det gäller åldrings- och långtidsvården. En sak vet vi dock, nämligen att anspråken ständigt kommer att stiga, vi kommer alltid att stå inför nödvändigheten att göra avvägningar och prioriteringar, tvånget att samordna och hushålla med resurserna kommer att bli mer och mer uttalat.

Vi rör oss här med en av våra största samhällsfrågor, både ekonomiskt och personellt. Vi finner det naturligt och följdriktigt att parlamentariker kopplas in på detta viktiga samhällsområde. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall även till reservation 3, till vilken också de övriga oppositionspartierna har anslutit sig.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord beträffande reservationerna 1 och 3.

Vad reservation 1 beträffar har mitt parti inte anslutit sig till den. Vi har

Om samhällets vårduppgifter m. m.

emellertid klart för oss att narkotika-problemet är ett av de stora problemen i vårt samhälle nu för tiden. Vi har också klart för oss att de åtgärder man vidtagit för att åstadkomma en framgångsrik behandlingsmetod i stort sett gett ganska dåliga resultat. Därför är det givetvis angeläget att varje uppslag att pröva nya vägar som kan ge bättre möjligheter att återföra narkotikamissbrukarna till ett mera normalt liv skall utnyttjas och alla nya uppslag som kan vara vettiga prövas.

Narkotikavården är emellertid anförtrodd åt landstingen, och landstingen försöker vara vakna för de nya uppslag som kan komma och satsa på de nya möjligheter som verkligen förefaller kunna ge någon ytterligare lösning. Reservanterna säger — kanske med viss rätt — att socialstyrelsen nu föreslagit en fullständig översyn av statsbidragsbestämmelserna för att man skall kunna göra användningen av statsbidragsmedlen mera flexibel.

Utskottet begärde emellertid redan föregående år en översyn av bidragsreglerna. Det står visserligen en "redovisningsmässig översyn", men jag föreställer mig att den skall kunna innefatta möjligheter som tillåter användning av statsbidragsmedlen på ett mera flexibelt sätt än hittills. I varje fall har jag fattat det så. Jag kan också säga att de försök som landstingen gör att finna nya vägar också är påtagliga. Jag har därför inte funnit anledning att ansluta mig till reservation 1, även om jag har starka sympatier för de tankar som ligger bakom denna.

Beträffande reservation 3, som avser att man skall vidga direktiven för utredningen om sjukvårdskostnaderna och att man skall göra den till en parlamentarisk förankrad utredning, så är detta en uppfattning som jag i hög grad delar. Vi har också anslutit oss till denna reservation. I själva verket överensstämmer yrkandet i denna reservation med en reservation som vi framförde i anslutning till förslaget om den s. k.

sjukvårdskostnadsreformen. I det paket som sjukvårdskostnadsreformen ingick i fanns också förslag om en utredning om sjukvårdskostnadernas utveckling. Jag framhöll i debatten i början av december förra året att det fanns ytterligare ett skäl till att just då ändra till en parlamentarisk utredning, nämligen det förhållandet att man under 1971 skall göra ett nytt avtal angående ersättningen för mentalsjukvården. Detta betyder att man över huvud taget skall komma överens om en fördelning av sjukvårdskostnaderna inom ett mycket stort område av sjukvården. I samband därmed vore det angeläget att frågan togs upp i sin helhet.

Som herr Per Jacobsson nyss nämnde skjuter sjukvårdskostnaderna i höjden så oerhört snabbt att det är tveksamt om man med den nuvarande fördelningen av anslagen kan klara av situationen i framtiden. Staten kan på ett annat sätt än hittills behöva gripa in i kostnadstäckningen. Det vore angeläget att en parlamentarisk utredning fick ta hand om frågan om fördelningen av kostnadsansvaret mellan staten och landstingen bör ändras.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av reservation 1 till statsutskottets utlåtande nr 177, dels därför att jag är motionär, dels därför att jag blev direkt upprörd efter att ha läst det brev som låg i samtliga riksdagsmäns postfack i dag. Föräldraföreningen mot narkotika, som är en seriös organisation, har tillställt oss detta brev, som är ett nödrop från förtvivlade föräldrar som inte vet vad de skall ta sig till för att hjälpa sina barn.

Jag är övertygad om att dessa föräldrar har svårt att förstå att det mäktiga statsutskottet i riksdagen inte kan sträcka sig så långt som till att ge Kungl. Maj:t till känna att vi önskar en sådan

ändring att inte stela och snäva statsbidragsregler får hindra att allt som står i mänsklig förmåga görs för att genom en förstärkt narkomanvård hjälpa främst dessa ungdomar, vilkas föräldrar står bakom detta brev till riksdagen. Dessa kan säkert inte förstå varför riksdagen åtminstone inte kan göra en opinionsyttring för att försöka få till stånd en allmän översyn av de regler som nu gäller för narkomanvård. De förstår säkert inte heller denna diskussion om kostnadsfördelningen mellan staten, landstingen och kommunerna. Vad de ser framför sig är de möjligheter som borde ges alla för att rädda stora skador av ungdomar från narkotikamissbruk.

Det förefaller mig ibland som om vi saknade fantasi i detta land att finna utvägar ur och lösningar på dessa mycket svåra problem. Genom välvilligt bistånd från riksdagens resebidragsfond fick jag möjlighet att i somras vistas några veckor i Japan. Genom pressen vet vi att man i Japan för ungefär fem år sedan hade ett fruktansvärt svår narkotikaepidemi, som man i alla fall i stort sett fick bukt med. Inom parentes vill jag säga att jag inte är övertygad om att vi skall gå till väga på samma sätt som där. I Japan gjordes en samlad aktion, som till att börja med gick ut på att höja straffen för narkotikalangning — man har över huvud mycket höga straff i Japan för olika brott, och till de svåra räknas narkotikabrott. Vidare stängde man gränserna i den mån det gick, ökade personalen för att kunna begränsa smuggling och införsel av narkotika och vidtog polisiära åtgärder som, i den mån det som meddelades mig var riktigt, var mycket effektiva. Poliserna slog helt enkelt en ring kring de narkotikanästen som de hade vetskap om. Sedan vägrades såväl inträde till som utträde från narkotikanästena. Ingen kom vare sig ut eller in. Detta resulterade så småningom i så svåra abstinensbesvär hos knarkarna att de gav sig och frivilligt underkastade sig vård. Detta

Om samhällets vårduppgifter m. m.

kan tyckas vara en omänsklig åtgärd, och den resulterade i att en hel del av de japanska fängelserna fylldes med knarkare. Men man fick dock bukt med sitt värsta narkotikaproblem.

Jag vill, upprepar jag, visst inte säga att det är denna väg man skall slå in på i Sverige, och jag vill heller inte påstå att jag studerade det japanska systemet särskilt ingående. Vi måste dock här i Sverige försöka finna nya vägar och intensifiera den verksamhet som redan påbörjats för att få stopp på narkotikatillförseln till ungdomarna. Jag rekommenderar riksdagsmännen att läsa detta brev från Föräldraföreningen mot narkotika. Det är en mänsklig röst jämfört med det paragraftalande som förekommer i riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1, som innebär dels en opinionsyttring från riksdagen, dels en hemställan till Kungl. Maj:t att se över de regler som nu i viss mån kan försvåra vårdverksamheten.

Häri instämde herr *Wikström* (fp).

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! När det gäller reservation 1 till statsutskottets utlåtande nr 177 kan man först konstatera att meningarna egentligen inte är delade i sakfrågan utan mera när det gäller formerna.

Statsutskottets majoritet har inte på något sätt motsatt sig en snabb ökning av vårdresurserna för narkomanvård eller andra experimentella vårdformer. Tvärtom har riksdagen redan tidigare ställt sig bakom denna utveckling, och vi har ingen annan mening i dag. Detta kan emellertid knappast innebära att riksdagen skall förorda ytterligare statsbidragsformer. Det är sjukvårdshuvudmännen och respektive kommuner, dvs. kommuner utanför landstingen, som har vårdansvaret både organisatoriskt och ekonomiskt, och man har såvitt jag vet varit överens om denna ordning. Det skulle väl närmast vara att fränkänna

Om samhällets vårduppgifter m. m.

sjukvårdshuvudmännen deras ansvar och intresse om riksdagen nu skulle gripa in i deras arbete på olika områden även om de framförda önskemålen är behjärtansvärda. Riksdagen har en gång bestämt att standardiserade statsbidrag skall utgå. Då kan man inte undanta enskilda områden från denna princip, utan reglerna bör omfatta hela området. Vi har ju inte bara narkotikabekymmer. Det finns även andra berusningsmedel som kan vålla lika stora och till och med större problem, även om dessa medel inte kommit att beröras så mycket i denna diskussion.

Vi behöver därför få en översyn och redovisning i hela denna fråga, vilket utskottet också begärde förra hösten. Vi förväntar oss att få en sådan redovisning i nästa års statsverksproposition.

Herr Per Jacobsson stöder sig på socialstyrelsens yttrande. Styrelsen har varit mycket välvilligt inställd, och det är även utskottsmajoriteten. Men om herr Jacobsson läser ett annat avsnitt av socialstyrelsens yttrande skall han finna att socialstyrelsen anför följande: "Ett bidrag till nämndens uppsökande verksamhet i förhållande till endast en av de olika handikappgrupperna skulle vålla vissa administrativa svårigheter. Även om dessa kunde överbryggas, kan socialstyrelsen ej finna tillräckliga skäl att urskilja narkomanmissbrukarna från övriga vårdbehövande grupper och genom ett statsbidrag markera deras hjälpbehov såsom mer angeläget än andras."

Det är i stort sett detta som har utgjort grunden för utskottsmajoritetens ställningstagande i detta stycke.

Fru Hamrin-Thorell talar om det brev som har utdelats till riksdagsmännen i dag. Det har jag tyvärr inte läst. Tyvärr kommer sådana opinionsyttringar till riksdagsledamöterna som regel i elfte timmen, till och med senare. Om de som vill uppvakta oss kunde bestämma sig för att göra det i så god tid att deras synpunkter kunde bli beaktade vid utskottsbehandlingen skulle sådana

meningsyttringar kunna få någon betydelse, men vid ett tillfälle som detta kan de knappast få det eftersom brevet kommit så sent att vi inte ens hunnit ta del av det.

Landstingen och kommunerna är som sagt sjukvårdens huvudmän, och riksdagen har väl svårt att ingripa i deras arbete. Jag vet att på sina håll har landstingen gjort stora insatser för att söka komma till rätta med narkotikaproblemet. De har samlat representanter för ungdomsorganisationerna till särskilda kommittéer, som på landstingets bekostnad har fått driva kampanjer på detta område, en verksamhet som har varit lovvärd. Såvitt jag känner till har ungdomsorganisationerna skött den verksamheten mycket väl.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Beträffande reservation 2 har vi i stort sett varit eniga inom avdelningen och utskottet. De frågor som har förts fram och de förslag som ställts innebär att reservanterna vill göra Kungl. Maj:t uppmärksam på vissa ting. Reservanterna vill ha till stånd ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program. Det arbetet sysslar man ju redan med. Inom regeringen, socialstyrelsen, landstingen och annorstädes är man i gång med detta arbete. Vi har därför litet svårt att förstå vad man skulle vinna med den föreslagna åtgärden.

Slutligen föreslås i reservation 3 — och på denna punkt är den borgerliga sidan enig — att sjukvårdskostnadsutredningen skulle få en parlamentarisk förankring och att denna utredning skulle gå direkt på de slutliga målsättningsarna. Majoriteten anser att den nu pågående expertutredningen bör lägga fram sina kalkyler och redovisa sina synpunkter och att man sedan med hjälp av detta grundmaterial bör bedöma hur det fortsatta arbetet skall bedrivas. Detta förefaller oss vara den naturliga gången, när expertutredningen nu är i gång med sitt arbete. Majorite-

ten har därför inte ansett det vara någon vinst med att nu begära en ändring av utredningen till en parlamentarisk utredning. Vi tror att ett genomförande av ett sådant förslag skulle fördröja behandlingen av ärendet i stället för att påskynda det, och det kan väl inte vara meningen.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan på alla punkter.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rikard Svensson säger att utskottet inte motsätter sig en ökning av vårdresurserna. Det är väl riktigt; man har naturligtvis ingenting emot att landstingen och sjukvårdshuvudmännen utvidgar sin verksamhet på detta område och kanske också utvidgar den till nya områden. Men vad man motsätter sig är en utvidgning av statsbidragsmöjligheterna, vilket ju självfallet i sin tur också kan bidra till en begränsning av en utökning av vårdformerna. Detta är i varje fall inte ägnat att stimulera landstingen, kommunerna och sjukvårdshuvudmännen att anstränga sig på denna punkt.

I fråga om den uppsökande verksamheten har ju socialstyrelsen uttalat tveksamhet, och vi har inte heller vidhållit motionsyrkandet på denna punkt.

Det är inte heller alldeles riktigt när det sägs att utskottet föregående år begärde en översyn av statsbidragsbestämmelserna — herr Svensson var inne på den frågan, och den berördes också av herr Kaijser. Det var väl så att utskottet begärde en redovisningsmässig översyn av bidragsreglerna — och det är egentligen någonting annat. Jag tycker nog att det är riktigt — det råder inga delade meningar därom, och jag upprepar det ännu en gång — att det är sjukvårdshuvudmännen som i första hand är ansvariga för vården och de olika åtgärderna på detta område. Men jag vågar ändå säga att det kan vara anledning även för staten och samhället

Om samhällets vårduppgifter m. m.

att ägna särskild uppmärksamhet åt narkomanvården, som i så hög grad berör oss alla, eftersom missbruket av narkotika innebär en samhällsfara av stora dimensioner. Bidragen till narkomanvård är ju knutna till de villkor som gäller för nykterhetsvården. Vi har den uppfattningen att denna sammankoppling med nykterhetsvården ur flera synpunkter inte är lämplig med hänsyn till de särskilda villkor som gäller just för denna vårdform.

Herr talman! Jag skulle ha haft anledning att göra några kommentarer även på andra punkter, men jag avstår därifrån av tidsskäl.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag skall bara lägga mig i debatten på en enda punkt.

Herr Rikard Svensson kommenterade den föräldraaktion som här har omtalats med att säga att den opinionsyttringen kommit för sent för att påverka utskottsbehandlingen. Jag tycker inte att det är rimligt att anföra denna enda synpunkt från kammarens sida att läsas av dessa mödrar som i dag står utanför riksdagshuset när de eventuellt tar del av kammarens protokoll.

Det kan naturligtvis formellt vara riktigt att göra det konstaterande som herr Svensson här gjorde. Men om vissa människor känner situationen så desperat att de har kostat på ett ganska stort belopp för att i gårdagens tidningar annonsera att de i dag vill uppmärksamma riksdagens ledamöter på den situation i vilken de föräldrar befinner sig som har barn, vilka har kommit in i knarkgång, tycker jag att de är värda ett annat bemötande från kammaren än ett konstaterande att de kunde ha kommit litet tidigare. Jag är övertygad om att även herr Svensson instämmer i detta.

Alldeles oavsett hur vi röstar i fråga om den reservation som fru Hamrin-Thorell och herr Per Jacobsson talat för borde vi vara ense om att med respekt

Om samhällets vårduppgifter m. m.

och sympati bemöta opinionsyttringen i dag från dessa föräldrar och försäkra, att vi är beredda att göra allt vi kan för att hjälpa dem och andra föräldrar som råkar i en liknande situation.

Herr SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Wikström att jag inte berörde dessa föräldrars situation, utan jag berörde deras sätt att föra fram opinionen till riksdagen.

Sedan kan jag tillägga att jag har 50 års erfarenhet av vad det vill säga att försöka samla människorna i strävandena att skapa ett nyktrare samhälle. Jag har då fått uppleva med vilken nonchalans många människor möter problemen på det här området. Vore det inte möjligt för många fler föräldrar att göra en insats inom de organisationer som på frivillig väg arbetar på området?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1—6 samt därefter särskilt rörande envar av punkterna 7—11.

På gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i *punkterna 1—6*.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende *punkten 7* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 177 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 33.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten 8*.

I fråga om *punkten 9*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 177 punkten 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Axel Andersson m. fl.* vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 28.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de beträffande *punkten 10* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Bohman m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 177 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bohman m. fl.* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 58.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten 11*.

Herr talmannen infann sig nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av motioner angående den statliga personalpolitiken m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 180, i anledning av motioner om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna.

Till behandling hade statsutskottet förehåft följande motioner:

1) de likalydande motionerna *I: 266*, av herr *Berglund* och fru *Lindström*,

Om statlig medverkan till sanering av fastigheter inom Staden Mellan Broarna

samt II: 303, av herr *Lindkvist*; även som

2) de likalydande motionerna I: 747, av herrar *Lidgard* och *Wikström*, samt II: 863, av herr *Fridolfsson* i Stockholm m. fl.

I motionerna I: 266 och II: 303 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för en statlig medverkan till restaureringen av Staden Mellan Broarna i Stockholm i syfte att bevara denna stadsdels riks-historiska särprägel och den karaktéristiska, mångsidiga sammansättningen av stadsdelens befolkning och arbetsliv.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 266 och II: 303,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 747 och II: 863.

Herr **BERGLUND** (s):

Herr talman! Fru Ulla Lindström och jag har i den föreliggande motionen begärt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för en statlig medverkan till restaureringen av Gamla Stan.

Utskottet har i frågan skrivit mycket positivt, ja herr talman, till och med så positivt att det i verkligheten måste bli ett för riksdagen bindande uttalande om det statliga engagemanget i Gamla Stans bevarande, sanering och upprustande. Men den positiva skrivningen resulterar i platt intet och utskottet lyckas i sista stycket slå på den välkända stämpeln "utredning pågår".

Vad som nu behövs i fråga om Gamla Stan är konkret handling. Ord, ord och åter ord stöttar inte upp de medeltida husen, och fraser från utskottets sida hjälper inte till att skapa människovärdiga bostäder i en tyvärr förslummad, oersättlig miljö.

Utredningarna om Gamla Stan är decennier gamla. För några år sedan fick man ett påtagligt bevis för hur bråttom det i verkligheten är. Man måste ome-

delbart investera miljoner för att inte Slottet bokstavligt talat skulle rasa ihop och halka ut i Strömmen.

Herr talman, utredningarnas tid måste nu ha kommit till ett slut och ett konkret handlande måste till för att bevara den fullkomligt unika miljön i Gamla Stan och få Gamla Stan att bli en stadsdel med arbete och bostäder, och åtgärder måste vidtagas för att Gamla Stan skall bli en levande stadsdel med en differentierad befolkning och inte ett museum eller ett kulturre-servat.

Jag har med detta inlägg bara önskat beklaga att utskottets positiva skrivning inte resulterat i ett bifall till hemställan i motionen. Jag kan emellertid, herr talman, inte tolka utskottets skrivning på annat sätt än som i verkligheten bindande för statens fortsatta engagemang i räddandet av Gamla Stan. Någonting annat skulle vara otänkbart och en skamfläck för hela vårt land.

Jag har, herr talman, tyvärr inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr **PETERSSON, BERTIL**, (s):

Herr talman! Jag skulle väl egentligen inte ha någon anledning att begära ordet, eftersom herr Berglund inte ställde något yrkande. Herr Berglund konstaterade att utskottet har haft en mycket positiv inställning till frågan om sanering av Gamla Stan, och det vill jag gärna betyga. Statsutskottets femte avdelning, som har realbehandlat frågan var enstämmig och mycket positiv till att någonting skall hända härvidlag. Men herr Berglund anförde att vi trots vår positiva inställning ändå skulle ha halkat in på den gamla vanliga motiveringen att utredning pågår för att få ett avslag.

Jag vill med bestämdhet säga ifrån att utskottsavdelningen inte har tagit det såsom en förevändning för att komma ifrån frågan. Situationen är faktiskt den att två utredningar pågår — bland

annat saneringsutredningen, som via fjolårets riksdag har fått i uppdrag att undersöka problemen när det gäller Visby. Avsikten är att de förslag som utredningen kommer att lägga fram skall göras så generella att de även blir tillämpliga på Gamla Stan i Stockholm. Vi vet också att utredningen kommer att arbeta skyndsamt.

Över huvud taget är det väl nödvändigt, att i botten för ett ställningstagande ha en utredning och ett förslag. Det är den nödvändigheten som gör att utskottet anser att det måste avvakta utredningsresultatet. Det är alltså inte — det vill jag än en gång stryka under — någon förevändning för att komma ifrån frågan. Vi anser nämligen, vilket har full täckning i vad utskottet skriver, att detta är en angelägenhet som naturligtvis i första hand rör Stockholms stad, men att det också är av intresse för hela riket att av historiska och kulturhistoriska motiv slå vakt om Staden Mellan Broarna.

Herr talman! Med dessa förtydliganden ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Efter det anförande som herr Petersson nyss höll skulle min närvaro i talarstolen kanske vara onödig. Jag vill helt instämma i herr Berglunds anförande, men samtidigt påminna just om gamla Visby. Båda fallen är av intresse för hela riket. Jag skulle förmoda att de ekonomiska problemen är betydligt större när det gäller Visby än när det gäller storstaden Stockholm.

Men åren går, och under tiden förfaller husen mer och mer i båda dessa städer. Jag skulle vilja vädja till den utredning som arbetar med Visbyfrågan att påskynda sitt arbete. Om den utredningen nu också skulle bromsa saneringen av Gamla Stan är det desto mer viktigt att den kommer till resultat så snart som möjligt.

Herr talman! Med dessa ord vill även jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. den ekonomiska politiken

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1958:295) om sjömansskatt, m. m., såvitt propositionen behandlas i detta betänkande;

nr 59, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370); och

nr 60, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungsskatteförordning, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. den ekonomiska politiken

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, föranledda av proposition om vissa finanspolitiska åtgärder, m. m.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., hade bland annat väckts

A. de likalydande motionerna I: 1283, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 1499, av herr *Antonsson m. fl.*, vari yrkats, utom annat, att riksdagen skulle

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en stabiliseringskonferens med representanter för regeringen, arbetsmarknadens parter, de politiska partierna och ekonomisk expertis måtte sammankallas i enlighet med vad som anförts i motionerna;

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttala sig för en sådan inriktning av den ekonomiska politiken, som

Ang. den ekonomiska politiken

kunde skapa förutsättningar för en ökning av näringslivets investeringar och snara lättnader i ränte- och kreditpolitiken i enlighet med vad som anförts i motionerna;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag om ett värdesäkert statligt obligationslån skyndsamt måtte föreläggas riksdagen;

B. de likalydande motionerna I: 1286, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 1506, av herr *Holmberg m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranställa om överläggningar mellan statsmakterna, de politiska partierna, arbetsmarknadens parter och näringslivet i syfte att komma till rätta med balansproblemen i den svenska samhällsekonomin;

2. som sin mening uttala, att riksbanken omedelbart borde vidtaga åtgärder som möjliggjorde lättnader i kreditrestriktionerna;

C. de likalydande motionerna I: 1290, av herr *Helén m. fl.*, och II: 1501, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari bland annat anhållits, att riksdagen måtte

1. uttala som sin mening att en konferens borde inkallas före årsskiftet med deltagande av regerings- och oppositionspartierna, arbetsmarknadens parter, vissa näringslivsorganisationer samt erforderlig expertis i syfte att skapa förutsättningar för en stabiliserande utveckling för den svenska ekonomin;

2. uttala som sin mening, att lättnader i kreditrestriktionerna borde genomföras;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att ett förslag om värdesäkert sparande skyndsamt utarbetades och förelades riksdagen;

D. de likalydande motionerna I: 1295, av herr *Stadling m. fl.*, och II: 1507, av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.*

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 1283 och II: 1499,

b) motionerna I: 1286 och II: 1506,

c) motionerna I: 1290 och II: 1501,

samtliga såvitt de avsåge en stabiliseringskonferens;

B. att riksdagen måtte med bifall till

a) motionerna I: 1283 och II: 1499 i ifrågavarande del,

b) motionerna I: 1290 och II: 1501 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa, att förslag om ett värdesäkert lån snarast förelades riksdagen;

C. att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 1283 och II: 1499, såvitt de avsåge uttalande om den ekonomiska politikens inriktning,

b) motionerna I: 1286 och II: 1506, såvitt de avsåge uttalande om lättnader i kreditrestriktionerna,

c) motionerna I: 1290 och II: 1501, såvitt de avsåge uttalande om lättnader i kreditrestriktionerna;

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1295 och II: 1507.

Reservationer hade anförts

1, beträffande utskottets hemställan under A, av herrar *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Annerås* (fp), *Brundin* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp), *Stridsman* (cp) och *Ringaby* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte med bifall till

a) motionerna I: 1283 och II: 1499 i ifrågavarande del,

b) motionerna I: 1286 och II: 1506 i ifrågavarande del,

c) motionerna I: 1290 och II: 1501 i ifrågavarande del

hos Kungl. Maj:t hemställa om sammankallande av en stabiliseringskonferens i enlighet med vad reservanterna anförts;

2, beträffande utskottets hemställan under B, av herrar *Ståhle*, *Åke Larsson*, *Lundin*, *Rönnerberg*, *Rask*, *Haglund*, *Fri-*

dolfsson i Rödeby och *Brännström* (alla s), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 1283 och II: 1499,

b) motionerna I: 1290 och II: 1501, samtliga såvitt de avsåge utgivande av ett värdesäkert lån;

3, beträffande utskottets hemställan under C,

a) av herrar *Åkerlund*, *Brundin* och *Ringaby* (alla m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte i anledning av

a) motionerna I: 1283 och II: 1499 i ifrågavarande del,

b) motionerna I: 1286 och II: 1506 i ifrågavarande del,

c) motionerna I: 1290 och II: 1501 i ifrågavarande del

som sin mening giva fullmäktige i riksbanken till känna vad reservanterna anfört rörande kreditpolitiken;

b) av herrar *Nils Theodor Larsson* (cp), *Annerås* (fp), *Börjesson* i Glöminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte i anledning av

a) motionerna I: 1283 och II: 1499 i ifrågavarande del,

b) motionerna I: 1286 och II: 1506 i ifrågavarande del,

c) motionerna I: 1290 och II: 1501 i ifrågavarande del

som sin mening giva fullmäktige i riksbanken till känna vad reservanterna anfört rörande kreditpolitiken.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Vad jag tänker säga om den ekonomiska politiken och det nuvarande ekonomiska läget är i första

Ang. den ekonomiska politiken

hand uttryck för min uppfattning som ekonom av facket, och jag säger det utan sidoblickar på det politiska.

Vi har i dag, herr talman, i vårt land ett läge, i vilket utomordentligt höga krav på ökade inkomster av alla slag reses från i första hand löntagarorganisationernas sida. Det kan starkt ifrågasättas om svenska folket i gemen är fullt medvetet om vad man håller på att göra. I detta läge har från borgerlig sida väckts partimotioner, som begär att det skall sammankallas en stabiliseringskonferens för att man åtminstone propagandistiskt skall försöka få människorna att inse att de inte kan sträcka benen längre än skinnfällan räcker utan att det blir konsekvenser, som kan vara nog så allvarliga.

Avtalsläget för dagen är att organisationerna — LO, TCO, SR, SACO — har rest krav som rör sig kring ett par tiotal procent. När inkomstsumman i dagens läge är ungefär hundra miljarder kronor, så betyder det att man kräver att få 10—20 miljarder mer att röra sig med.

Under det gångna året har priserna, uttryckta i konsumtionsprisindex, gått upp med över 7 procent. Vi vet alla att priserna nästa år genom momsen och på andra sätt kommer att trappas upp högst väsentligt. Jag dristar mig inte att nämna någon särskild siffra, men var och en kan tänka själv och dra sina egna slutsatser om den sannolika utvecklingen på inflationsområdet under nästa år. Personer i högt uppsatt och ansvarig ställning har nyligen sagt att det kan befaras att inflationen kommer att gå vidare i väsentligt snabbare takt än under tidigare år av det gångna decenniet.

Har detta läge konsekvenser även för statens del? Ja, enligt min mening har det konsekvenser alldeles klart. En betydande del av svenska folket är anställd i statens tjänst, en betydande annan del är anställd i offentlig tjänst i kommunerna, som i sin lönepolitik är sammanknutna med de statliga tjänstemännen. För statskassans del måste en

Ang. den ekonomiska politiken

kraftig lönehöjning också få konsekvenser, konsekvenser som träffar skattebetalarna.

För att hantera detta problem har det inrättats ett särskilt organ med särskilda uppgifter, nämligen riksdagens löne-delegation. Löne-delegationen har riksdagens fullmakt att godkänna löneöverenskommelser. Löne-delegationen är medveten om att en procents höjning av lönerna kostar 100 miljoner kronor för statskassan. Vad löne-delegationen beslutar blir alltså i praktiken en utgift för skattebetalarna. Enligt bestämmelserna för löne-delegationen föreligger sekretess när det gäller innehållet i det som diskuteras i löne-delegationen, men däremot inte när det gäller formerna.

Det kan vara av intresse att något röra vid hur löne-delegationen fungerar.

Där kan ganska oförberett träffas principbeslut av mycket stor räckvidd, utan att man kan överblicka konsekvenserna av det fattade principbeslutet, utan att man egentligen vet hur mycket som krävs av skattebetalarna i kontanta medel. Ett principbeslut kan alltså ha konsekvenser i fråga om ökade lönekostnader som för statens del skulle kunna uppgå till en å två miljarder kronor i det läge där vi i dag befinner oss.

I ett tidigare sammanhang — det var förra gången som en lönerörelse hade avslutats — har jag i denna kammare påtalat vad lönehöjningarna totalt skulle komma att kosta skattebetalarna i ökade skatter. För den period det gällde kom jag då, om jag minns rätt, till en summa av 6 miljarder kronor, och det var en uppskattning som ingalunda var felaktig eller oralistisk på något sätt. Vi har fått dessa öknings för statskassan. Det är väl inte så märkvärdigt om det då också reses krav på att skatterna skall höjas så att staten kan betala sina räkningar, kan betala ut sina löner. Men det sätt på vilket löne-delegationen fungerar är, för att uttrycka det tillspetsat, något av en parodi på utgiftsgranskning. Jag skall för min del lämna löne-delegationen, men jag tror att det finns

anledning för den nya riksdagen att ta sig en titt på löne-delegationens sätt att arbeta för att få den att fungera på ett bättre sätt som granskare av statens utgifter, vilka också är grundläggande för de skatter som avkrävs svenska folket.

Efter att ha sagt detta övergår jag till det läge som nu är aktuellt. Frågan är om vi har råd att bevilja oss så väldiga ytterligare penninginkomster som här ifrågasätts. Avgörande för detta är i sista hand, nolens volens, hur det går i vår utrikeshandel. Prognosen, sådan den presenterades av konjunkturinstitutet för ett år sedan och därefter i den preliminära nationalbudgeten, gick ut på att man skulle få en förbättring av handelsbalansen i förhållande till året dessförinnan i storleksordningen 500 miljoner kronor. Jag tillät mig då att säga att importprognosen enligt min uppfattning var friserad. Det är ett hårt ord. Men i dag kan vi konstatera vad som inte var så svårt att räkna ut vid den tidpunkten, nämligen att verkligheten inte skulle gestalta sig på det sätt som prognosen angav. I själva verket har verkligheten till och med blivit något ogynnsammare än vad åtminstone jag vid den tidpunkten kunde räkna fram.

Nu redovisas ett underskott i handelsbalansen, vilket sannolikt — året är ju ännu ej slut — kommer att uppgå till 1 300 miljoner kronor. Denna erfarenhet av det gångna året borde enligt min mening säga oss att den prognos som görs i dag för 1971 borde göras med särskilt stor omsorg. Konjunkturinstitutet har lagt fram en kalkyl över vad man tror kommer att hända nästa år. Jag undrar om jag talar osanning om jag säger — jag har inte kunnat kontrollera det — att för första gången i historien, eller i varje fall i de senaste decenniernas historia, redovisas nu en positiv handelsbalans, nämligen ett över-skott på 200 miljoner kronor. Den som vill tro på detta må göra det!

De siffror som presenteras är utom-

ordentligt optimistiska, när man säger att vår export kommer att stiga våldsam — exportvärdet kommer att gå upp, men importvärdet kommer inte att göra det, i varje fall inte tillnärmelsevis i samma takt. Exportvärdet går alldeles säkert upp nästa år, kanske till och med mer än de 4 miljarder kronor som nu beräknas. Vi kan i viss mån vara optimistiska på den punkten. Men varför skulle då importen stagnera just nu? Även i våra exportvaror ingår ju till icke ringa del sådant som är ren importvara. Exporterar vi en bil, så ingår ju i själva bilen en mängd metall — koppar, för att ta ett näraliggande exempel — som är en ren eller praktiskt taget ren importvara.

För att exportera är vi tvungna att importera. Det är ett av de problem som Storbritannien haft att kämpa med ända sedan andra världskrigets slut, nämligen att för att kunna öka sin export måste man öka sin import, för att öka sin import måste man öka sin export. Läget är detsamma, fastän kanske inte fullt så prononcerat, i vårt land.

Men det finns väl ett viktigare skäl att fråga sig varför importen skulle stagnera nästa år, när löntagarna nu inbillas att de skall få nya pengar i storleksordningen många, många miljarder kronor. Hur skall detta betalas? Nog är det väl ändå så i vårt land, liksom i alla andra länder och i alla tänkbara sammanhang, att det någonstans finns någon eller några vilkas uppgift är att tänka över situationen och försöka föreställa sig vad som ligger framför oss. Det är för detta ändamål vi exempelvis har tillsatt en långtidsutredning, vilken för övrigt fick sina synpunkter framförda häromdagen. Men det finns väl också för detta ändamål en finansminister med medhjälpare i ett finansdepartement, en riksbankschef och bankofullmäktige, vilkas uppgift är att hålla ett vakande öga på vår ekonomiska utrikesituation.

Men när dessa människor har att tänka, letar de också efter möjliga utvägar

Ang. den ekonomiska politiken

ur problemen. Det är dessa utvägar vi har fått antydningar om, och de förtjänar också att något kommenteras. Det talas nu i starka ordalag om att när svenska folket inte kan betala för sig självt, inte kan betala för all den höjda standard det kräver, så skall någon annan göra det. Det är ytterst modernt att tala om att vi skall låna utomlands för att kunna fortsätta att leva bättre än andra folk. Ja, den frågan är rest i en lång rad olika sammanhang. Bland annat är den rest i valutastyrelsen för 11 månader sedan när styrelsen ifrågasatte konsekvenserna av en långfristig och omfattande utländsk upplåning. Man var betänksam men lade ändå ett ord för en upplåning, och många kände den söta lukten.

I valrörelsen spelade talet om upplåning en stor roll. Man lovade svenska folket att miljarder skulle upplånas utomlands. Det fanns sådana att hämta där tros det. I Industriförbundets höstskrivelse sades också att det fanns mycket pengar att låna utomlands. På Bankföreningens senaste årsmöte ifrågasatte ordföranden i långtidsutredningen att vi skall låna utomlands för att betala u-hjälpen. Ja, lånar vi inte redan nu? Jo, det gör vi i allra högsta grad. Vi tar leverantörskrediter. Upplåningen i form av leverantörskrediter uppgår i år till en å två miljarder kronor — redan till dags dato. Till detta kommer också en viss långfristig upplåning utomlands på några hundra miljoner kronor. Detta väcker en del frågor: Vem är det som lånar, och vem eller vilka är det som eventuellt skall låna? Ja, man kan direkt peka ut två grupper; den ena är staten och den andra är de enskilda företagen.

Den som skall låna måste i de flesta fall ställa en pant. Det är sällan någon vill låna ut utan att få en säkerhet i någon form. Vad kan den svenska staten pantförskriva? Vad har den att pantförskriva utomlands? Ambassadbyggnader? Har svenska staten över huvud taget några tillgångar utomlands

Ang. den ekonomiska politiken

att pantförskriva? Nej. Har svenska staten någonting som skulle kunna pantförskrivas här hemma? Ja, inte är det väl mycket; något kanske. Det fanns en tid på världen — jag skämtar inte — när LKAB:s gruvor faktiskt var föremål för pantförskrivning. Det ligger långt tillbaka i tiden — under förra seklet. Jag skall strax återkomma till pantförskrivningen från andra utgångspunkter.

Om man nu skall låna utomlands, får det förutsättas att man måste betala ränta, och det kan då också vara av intresse att något så när ta reda på räntans höjd utomlands. Vad kostar det om vi skulle gå ut och låna? Vi har en anvisning i vad två stora svenska företag fått förbinda sig att betala i ränta för tämligen långfristiga obligationslån, L M Ericsson och Atlas Copco har nyligen varit ute på den utländska obligationsmarknaden, och räntorna har legat på mellan 9 och 10 procent för obligationslån. Det är således 1 å 2 procent högre än vad vi tillämpar i vårt land. Till yttermera visso innebär detta att vi tvingas inteckna framtida exportinkomster. Detta framhåller också valutastyrelsen alldeles korrekt i sin berättelse i januari.

Men finns det inga möjligheter att klara detta problem på andra vägar, och vilka skulle de i så fall kunna vara? Jo, sådana finns verkligen. De är inte så stora men de existerar. Riksbanken har exempelvis en del lånemöjligheter. Där skulle det alltså kunna gå. Men det kan vara av intresse att veta hur mycket det rör sig om. Riksbanken har ett swap-avtal med Federal Reserve-systemet i Amerika. För inte så många dagar förekom en, som det visade sig, oriktig uppgift i tidningarna om att denna swap-kredit hade utnyttjats. Detta har efteråt dementerats, och det finns ingen anledning att betvivla denna dementi. När valutastyrelsens chef, vice riksbankschefen Jøge har sagt att det var ett misstag, är det naturligtvis så. Det som ligger närmast till hands är att

utnyttja swap-avtalen, och utomlands gör man också det.

Sedan finns också möjligheten att utnyttja internationella valutafonden till någon del, och dessutom får vi de SDR-krediter som delas ut en gång om året.

Det finns ännu en möjlighet. Den kanske kan förefalla chockerande, men den har faktiskt någon gång i forna tider varit uppe till diskussion, även om jag inte tror att vi i vårt land har begagnat den, nämligen att pantförskriva guld-kassan. Det är som jag sade någonting mycket ovanligt, men rent formellt finns möjligheten.

Totalt sett skulle det kunna röra sig om för swap-avtalen 500 miljoner kronor, för internationella valutafonden cirka 700 miljoner kronor, alltså litet över en miljard. En pantförskrivning av guld-kassan skulle ge en halv till högst en miljard. Av dessa siffror ser man storleksordningen.

Det är också intressant att studera hur behoven ser ut enligt långtidsutredningens räkneexempel, som anfördes på Bankföreningen den 6 november. Där hade man att utgå ifrån att vi i år ligger på en upplåning av bortemot två miljarder. Den siffran har faktiskt nämnts.

Sedan sägs det alltså här att man skall sträva att nå en balans i betalningarna enligt två olika alternativ, 1973 respektive 1975. Det låter bra. Hur det skall gå till får vi väl se när långtidsutredningens betänkande föreligger. Ännu är det inte tillgängligt.

Jag får vid detta räkneexempel ta dagsläget till utgångspunkt. Vi tänker oss fram tre respektive fem år i tiden, utan att någonting görs för att vi skall få klart för oss vad vi behöver rätta till. 1971 skulle det röra sig om ett underskott på 2,2 miljarder, ceteris paribus, som det brukar heta — allt i övrigt lika — 1972 ett underskott på 2,5 miljarder och 1973 ett underskott på 2,8 miljarder, sammanlagt 7,5 miljarders underskott i bytesbalansen.

Ang. den ekonomiska politiken

Beträffande alternativet 1975 har vi utgå från 1973-alternativet och fortsätta ytterligare två år. Då får vi lägga till ytterligare 3 miljarder per år och kommer upp i över 13 miljarder sammanlagt.

Vi har alltså möjligheter till upplåning, enligt detta ytterligt stiliserade exempel, på omkring ett par miljarder — och behov på mycket över 10 miljarder. Klarar vi verkligen en sådan ekvation? Som jag ser saken, måste politiken läggas på ett annat sätt, så att vi kan betala våra räkningar i förhållande till främmande länder. Det är ett *conditio sine qua non* — ett ofrånkomligt villkor.

Staten kan uppenbarligen inte klara det här problemet, vilket torde framgå av vad jag redan har sagt. Nå, kan det enskilda näringslivet göra det?

Det är klart att affärsmässig upplåning är normalt och ingenting som i och för sig behöver föranleda oro eller tvekan. Det är helt klart att mycket av svensk export till och med *borde* finansieras utomlands. Så är exempelvis fallet med de båtar som vi bygger och skickar ut ur riket. De bör rimligen finansieras utomlands, efter de inte går i svensk tjänst. Det är väl inte uteslutet att vi på den punkten också får en utveckling åt det hållet, att det inte skall bli de svenska varven och den svenska obligationsmarknaden som skall stå för finansieringen av båtar som går i norsk, tysk, engelsk, liberiansk eller vad det kan vara för tjänst.

En upplåning är alltså affärsmässigt fullt möjlig att försvara, men jag tror att det av vad jag sagt skall ha framgått att en kortfristig sådan har sin begränsning och att en långfristig sådan för svenskt näringsliv betyder att vi in-tecknar våra exportföretag, in-tecknar våra exportinkomster och att det inte finns möjlighet att klara så stora belopp som jag här har pekat på.

Sedan har vi ytterligare ett problem i sammanhanget, och det är förhållandet till EEC. Var finns det i dagens

värld en kapitalmarknad att låna på? Den vanligast återopade och den största är naturligtvis eurodollarmarknaden. Men eurodollarmarknaden får sina resurser i allt väsentligt från den europeiska kontinentens länder, alltså EEC-länderna. Dessa är de stora kapitalleverantörerna i dagens läge. Förenta staterna har i stor utsträckning replierat på denna marknad för sin betalningsbalans. Det är väl inte heller uteslutet att vårt land kan göra det i viss utsträckning. Därvidlag blir naturligtvis vårt förhållande till EEC av stor betydelse.

Men det finns också en mer känslomässigt betonad synpunkt i detta sammanhang, och det är om detta av alla folk ute i världen för sin höga levnadsstandard så beundrade land skall ta världens knappa kapitaltillgångar i anspråk och inte självt strama upp sig för att lösa sina egna problem.

Detta är i dagens läge en kamp i andens och idéernas värld som vi ser kommer till uttryck ibland i uttalanden. Jag hänvisar därvidlag till den diskussion som i Dagens Nyheter i förra veckan och även i söndags har ägt rum mellan riksbankschefen och Bankförningens ordförande. Jag skall inte gå in mycket på denna diskussion, men jag skall göra vissa reflexioner med anledning av läget på kreditmarknaden.

Det är mycket vanligt att tala om att vi i Sverige nu har skyhöga räntor, som det heter. Så är knappast fallet. Räntorna är i dagens Sverige för det första avdragsgilla vid beskattningen för låntagaren. För det andra sköter inflationen, så som den fungerar, om att den som lånar pengar alltid har en icke oväsentlig favör. Jag får kanske säga att detta för mig understruks av en av Europas centralbankschefer, vars namn jag av självklara skäl varken kan eller vill nämna, att räntorna med ett samhällssystem och ekonomiskt system som fungerar som det nu gör knappast kan sägas vara skyhöga i dagens läge.

Låt mig också peka på att det finns

Ang. den ekonomiska politiken

ett land som jag nyligen med riksdagens välvilliga medverkan har besökt, där man kan ha någonting att lära även européer. Detta land är Brasilien. Räntorna där löper inte per år utan per månad. Man räknar alltså inte ens i årsräntor som vi gör utan i månadsräntor. Översatt till årsränta ligger dessa på 24 à 26 procent, att jämföra med de vanliga räntorna, alltså inte överräntorna, i vårt land. Denna som det kanske kan tyckas höga ränta är i Brasilien icke någon orimlig ränta, ty den består av två element, dels någonting som heter *correação monetaria*, dvs. penningvärderättelse, dels ränta i vanlig mening. Denna *correação monetaria* är avpassad så att den nästan skall svara mot inflationsgraden i samhället, som för närvarande ligger vid ungefär 20 procent för ett år — i fjol och i år har det varit på detta sätt. Men i Brasilien har man bringat ned inflationstakten från 100 procent 1964 till 20 procent för närvarande.

Skall vi nu i Sverige, som stolta kan se tillbaka på 1960-talet och säga oss att vi i alla fall inte har fördärvat pengarna med mer än i genomsnitt cirka 4 procent om året, gå över i 1970-talet med en inflationstakt av 8—10 procent och anpassa våra räntor därefter, eller skall vi försöka oss på konststycket att ta en betydligt kraftigare inflationsutveckling och tillämpa orealistiskt låga räntor? Den uppmärksamme läsaren kan finna att duellen Åsbrink—Thunholm i Dagens Nyheter om specialinlåningen i bankerna och de räntevillkor som där gäller just tangerar de problem som jag här har pekat på.

Låt mig få tala om att den högsta tillättna utlåningsräntan i bankerna i Brasilien är 12 procent. Det finns väl ingen möjlighet för bankerna att skaffa pengar och låna ut dem till 12 procent, när penningvärdekorrektionen plus normal ränta ger i övrigt räntor på 24—26 procent. Men det finns där, om jag så får uttrycka mig, dels en bankdisk utåt själva huvudgatan, dels

en bakdörr in från bakgatan, där banken har möjligheter att driva rörelse på mera realistiska villkor.

Jag kanske kan få peka på att herr Strängs spel om skatteutbetalningsmedlen i alla fall kostar 16,5 procent, nämligen 7,5 procent vanlig bankränta, 5 procent ränta såsom kompensation för penningvärdefallet, får vi väl säga, och 4 procent för att man skall få deltaga i ett lotteri. För statskassan medför det en kostnad på 16,5 procent. Det kanske är herr Strängs lilla bakdörr i all anständighet.

Hur ter sig de närmaste utsikterna på kreditmarknaden? Vi kan se av den rapport som står i dagens tidningar att statskassan den gångna veckan haft ett utgiftsoverskott på nära 4 miljarder kronor. Nu spelar detta inte så stor roll, eftersom intäktsöverskott förekommer andra veckor. Men för november månad blir det väl inte mer än att debet och kredit går ihop precis i bästa fall. I december tillkommer alla de utgifter som följer av skatteåterbetalningen plus de utgifter som staten normalt har för sina löner, inköp och annat sådant. I december sker ingen skatteuppbörd av samma slag som i november. Det är väl inte någon orimlig tanke att det kan röra sig om ett par tre miljarder kronor i utgiftsoverskott under december. Dessa pengar kan staten i dagens läge inte uppbära på annat sätt än genom att gå till riksbanken. Då kommer pengar ut i rörelsen. Vi får alltså en skenbar lättnad i bankerna och på penningmarknaden över huvud taget, och därav kan det naturligtvis också bli en temporär lättnad i det s. k. räntetrycket.

Kommer nu detta att betyda ett sammanbrott för kreditåterstramningen, därför att man tillfälligt får pengar ut i marknaden? Kommer det liksom i Västtyskland, där diskontot sänktes i går, att leda till diskontosänkning också i vårt land? Då blir det paradoxalt nog så, sett i det korta tidsperspektivet, att en svag finanspolitik med ett stort utgiftsoverskott, som skapar en lättnad

Ang. den ekonomiska politiken

på kreditmarknaden och en riklig penningtillgång, leder till en försvagad kreditpolitik.

Men under vintern och våren har vi säsongmässigt alltid ett utflöde av valutor. Det skapar brist på pengar i och för sig. Vidare har vi längre fram — i mars, april och maj — stora skatteinbetalningar, som gör att det blir ont om pengar; mycket ont om pengar, har man anledning att befara. Skall då räntan gå upp igen, om den eventuellt skulle gå ner dessförinnan? Eller blir resultatet att vi nu lägger grunden till en valutakris? Det förekommer redan spekulationer utomlands om att en valutakris ligger inom räckhåll för det svenska samhället nästa år. Huruvida det blir så eller inte vet inte jag och ingen annan i denna kammare, men det finns kanske anledning att vara någorlunda uppmärksam på att även den faran kan bli akut.

Jag föreställer mig att någon gång vid årsskiftet kommer riksbanken att få skicka ut ungefär 130 miljoner av sin redan knappa guldkassa — alltså 10—11 procent av den — enligt ett åtagande som vi gjort att sända över detta guld till internationella valutafonden. Men samtidigt får vi vid årsskiftet en liten tröst i form av SDR-krediterna på 190 miljoner.

Det är naturligtvis en svår avvägning för dem som makten och ansvaret har över att i det här läget ta ställning i frågor om kreditpolitik, statsutgifter, skatter och annat. Naturligtvis blir det intressant att få läsa i januari hur herr Sträng tänker lösa det problemet, men intressantare är kanske att det är just i dessa dagar och under de närmaste veckorna in i december månad som de grundläggande besluten måste fattas, ty så lång tid tar det innan statsverkspropositionen i mitten av januari kan presenteras svenska folket. Det är av den anledningen som jag har tagit mig rätten och friheten att tala så länge till kammarens ledamöter om den här problematiken. Jag kan inte lämna några entydiga svar, men jag anser att det är

viktigt att inte fördölja hur läget ser ut.

I reservation nr 1 till detta utskottsutlåtande påyrkas en stabiliseringskonferens, därför att vi tror att man kan moraliskt påverka människor genom att prata om att ta det litet lugnt och försiktigt. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Under punkten B, som gäller frågan om ett värdefast lån — det är väl inte någon stor fråga —, har de borgerliga representanterna i utskottet vunnit, och det föreligger alltså en socialdemokratisk reservation. Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Under punkten C har jag tillsammans med mina partikamrater i utskottet en reservation, som föranleder att jag nu också säger några ord om bostadspolitiken och bostadskreditgivningen.

Svenska folket har — såsom framhålles i reservationen — lyckats manövrera oss in i ett läge som innebär att en allt större del av kapitalmarknadens resurser reserveras eller, som det heter, prioriteras för bostadsändamål. Det anses i dagens läge att 60 procent av nytillskotten på kapitalmarknaden måste gå till bostadsändamål. Samtidigt krymper näringslivets möjligheter att lånevägen skaffa de erforderliga pengarna för utbyggnad. Det beräknas att härvidlag en nedskärning har skett till 14 procent från, för bara två år sedan, 36 procent av hela kreditvolymen. Denna politik, med sitt inslag av prioritering, håller på att fullständigt snedvrida den svenska kapitalmarknaden. Detta har vi påtalat i reservationen.

Det finns anledning för mig att speciellt ta upp den här frågan med hänsyn till de överenskommelser rörande kreditgivningen till bostadsändamål som träffades i fjol och som brukar träffas omkring varje årsskifte. Den här frågan blir alltså aktuell — om den inte redan är det — inom allra närmaste tiden.

Det finns en teori som säger att vi klarar problemet på ett mycket enkelt sätt genom att inte röra vid bostadsbe-

Ang. den ekonomiska politiken

hoven på kreditmarknaden — vi tillgodoser dem på samma sätt som vi tillgodoser kommunernas, statens och även näringslivets behov genom att vidga kreditvolymen. Detta måste förutsätta att det finns en väldig massa pengar, att det finns pengar någonstans som tydligen någon, av obegriplig anledning, håller undan. Den uppfattningen delar jag inte, av det skälet att vårt valutatillflöde inte är sådant att det ger tillräckligt med pengar.

I en sådan situation måste man också överväga huruvida inte en omfördelning inom själva kreditvolymen är motiverad; om det inte också är en absolut nödvändighet, såväl på kort som på lång sikt, att låta näringslivet få krediter, få kapital, till sina investeringar. Naturligtvis är detta en bedömning där ingen med säkerhet kan säga, att han vet bättre än någon annan. Men min uppfattning är i varje fall den att man måste föra en stram politik, att man helt enkelt inte kan — jag har gång på gång sagt det — med kredit ersätta sparat kapital. Man kan driva på inflationen med krediter — det är ingen konst — men det går inte att lyfta sig själv i håret. En omfördelning av långivningen till förmån för i första hand industriinvesteringar synes i vart fall mig befogad i dagens läge.

Frågan är hur situationen i landet på detta viktiga område då kommer att påverkas. Vi river kolossalt många hus, som rimligtvis — med relativt små insatser — skulle kunna göra tjänst ytterligare kanske fem eller tio år. Jag kan inte se annat än att den enskilda människan får rätta sig efter tillgångarna. Har jag inte råd att köpa en ny kostym sliter jag på min gamla. Jag lagar den i framändan och i ärmarna. I gamla tider vände man på kostymen. Det gör vi kanske inte nu för tiden. Men det bör finnas möjligheter att slita något mer på realkapitalet än vi gör, och det tar ingen egentligen allvarlig skada av. Vi kan låta bli att riva så mycket som vi gör och ändå ha ett bostadsbestånd som ger

människor tak över huvudet i lika stor utsträckning som med ett upptrissat byggande.

Herr talman! Jag har talat ganska länge och skall inte besvära kammarens ledamöter så mycket mer i fortsättningen. Men enligt min uppfattning behöver svenska folket en stram linje i detta läge. Vi måste sätta våra mål för den närmaste framtiden med litet större uppräckning, med litet större stramhet och litet större stolthet. Jag anser att det vore förkastligt om vi gav oss in i och våra swap-avtal. Vi bör inte ta en statlig upplåning utomlands annat än via de internationella organisationerna och våra swap-avtal. Vi bör inte ta en privat upplåning utomlands annat än på strikt affärsmässiga villkor, och valutaregleringen behöver moderniseras. Vi bör inte pantsätta svensk egendom. Vi bör föra en stram kreditpolitik. Vi bör inte experimentera med krediterna på detta område innan vi är säkra på att valutaläget har svängt till det bättre och att faran för valutakris är säkert överstånden.

Vi bör uppmuntra sparandet, så att vi kan få fram kapital utan att behöva använda oss av inflationens tvångssparande. Vi bör föra en stram budgetpolitik och vi bör uppstrama lönepolitiken. Det kan inte vara sunt och riktigt att gå ut till människorna och lova dem guld och gröna skogar när det inte finns något sådant att ge. Vi bör också föra en återhållsam prispolitik.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 3 a vid utskottets hemställan under C.

I detta anförande instämde herrar *Ingvar Andersson* (m), *Strandberg* (m) *Svenungsson* (m).

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! Efter detta intressanta anförande av herr Åkerlund i egenskap av ekonomisk fackman är min avsikt närmast att uppehålla mig vid de praktiska förslag som vi lägger fram i våra

partimotioner för att om möjligt åstadkomma stabilisering i den ekonomiska politiken.

Såsom framgår av vårt motionspar I: 1290 och II: 1501 har statens finansiella politik under de senaste åren, liksom i början av 1960-talet, inte motsvarat naturliga konjunkturpolitiska krav. Budgeten var starkare under de fallande och svaga konjunkturerna 1966/67 och 1967/68 än under de senaste årens högkonjunktur. Statens kraftiga uppläning under budgetåret 1969/70 har säkerligen medverkat till övertrycket inom konjunkturen och bristen i den svenska bytesbalansen.

För att motverka denna ogynnsamma utveckling har regeringen i huvudsak litat till en mycket hårdhänt kreditåstramning, höga räntesatser och en extra investeringsavgift på viss byggnadsverksamhet. Men det är alltså först nu som regeringen föreslår en åstramning med vanliga finanspolitiska medel. Bland ekonomiska experter har rätt och råder en allmän uppfattning att finanspolitiken borde ha skärpts tidigare. Det är först nu efter valet som vi får veta att en ordentlig åstramning måste till om ekonomin skall komma i balans.

Som situationen utvecklats sig måste de åstrammingsåtgärder som nu satts in i huvudsak accepteras. Ingen är betjänt av att inflationen får fortsätta att galoppera och att prisstoppet förvandlas till en djungel av regleringar. Ingen är betjänt av att underskottet i utrikeshandeln fortsätter att växa så att vi plötsligt står där en dag utan annan möjlighet än en devalvering, med de ytterligare prisstegringar och annat ekonomiskt elände som en sådan åtgärd för med sig.

Dämpningen borde som sagt ha varit ett faktum för länge sedan. Men det är nu efter valet som också experternas varningar strömmar in. Senast har Bankföreningen, Industriförbundet och planeringschefen i finansdepartementet lagt fram sin syn på det ekonomiska läget — och det blir sannerligen ingen

Ang. den ekonomiska politiken
vacker bild. Planeringschefen Höök deklarerar att vi måste uppnå balans i byteshandeln senast om fem år. För att detta skall bli möjligt måste handels- och tjänstebalansen förbättras med ca 3 miljarder kronor.

Industriförbundet understryker i sitt höstuttalande att minskningen i investeringsplanerna varit störst bland de små företag som ofta är lokaliserade till de s. k. stödområdena. En effekt av den hårda kreditpolitiken är dessutom att man försvarat situationen i de områden som redan är hårt drabbade. En expansiv politik av det slag som kanske kommer att behövas under den konjunkturavmattning vi väntar under 1971 blir omöjlig på grund av de påfrestningar på valutareserven som skulle bli följden.

Regeringen talade i valrörelsen ofta om att oppositionspartierna svartmåladet det ekonomiska läget. Så var det ju ingalunda. Läget har sedan länge varit sådant att en hård sanering av den svenska ekonomin varit nödvändig. Ju längre man väntar, desto besvärligare blir medicinen.

Sedan länge har också åtgärder föreslagits, bl. a. från vårt håll, för ekonomisk stabilisering. Vi har erbjudit regeringen förhandlingar och gemensamt ansvar för de åtgärder som kunde finnas erforderliga. Men regeringen har som bekant inte visat sig vara intresserad härav, och enligt utskottsmajoritetens uppfattning har vår motion inte på ett konkret sätt klargjort vilka uppgifter en stabiliseringskonferens skulle ha. Det sägs också att en sådan konferens sannolikt inte skulle kunna bidra till samhällsekonomisk stabilitet, särskilt med beaktande av nu rådande förhandlingsläge.

Vi har åtskilliga gånger, senast i den allmänpolitiska debatten i denna kammar den 28 oktober, redovisat vår syn på vad en sådan konferens innebär. Den innebär i korthet, som också framgår av reservationen, att organisationerna bör ges information om regeringens ekonomiska politik och de sannolika

Ang. den ekonomiska politiken

verkningarna därav. Informationen bör lämnas vid en konferens där företrädare för regeringen, de politiska partierna, arbetsmarknadens parter, näringslivet och ekonomisk expertis samråder om den ekonomiska situationen och om de problem som denna medför. En sådan konferens skulle med all säkerhet också bidra till samhällsekonomisk stabilitet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under A i utskottsutlåtandet.

I vår motion berörs också industrins investeringar. Det är ju så att industrins investeringsvilja successivt har försvagats. Från en beräknad ökning av investeringarna med 15 procent enligt februariekäten har planerna enligt augustiekäten reviderats till en beräknad ökning för 1970 jämfört med 1969 på fem procent, och enligt tidningsuppgifter kommer näringslivets uppläning att för 1970 stanna vid 2 000 miljoner kronor mot att under 1969 ha uppgått till 4 300 miljoner kronor.

Det är mot denna bakgrund som vi anser det nödvändigt att prioritera industriinvesteringarna. Det påpekas ju också i propositionen att resurser medvetet bör styras över till exportindustrin och till en utlandskonkurrerande hemmamarknadsindustri.

Den hårda kreditpolitiken har medfört, såsom framgår av utskottsutlåtandet, ett minskat finansiellt utrymme för näringslivets investeringar, varvid särskilt de mindre och medelstora företagen drabbats.

De mindre företagens andel av kreditmarknaden motsvarar inte deras produktionsinsats och inte heller deras andel av sysselsättningen inom industrin. Kreditmarknadens totala utlåning till industrin uppgick exempelvis vid slutet av 1965 till 12,6 miljarder kronor. De mindre industriföretagen fick av detta låna 1,9 miljarder kronor, dvs. 15 procent. Men samtidigt svarade dessa företag för cirka 22 procent av industri-

produktionen och 27 procent av de industrisysselsatta.

De mindre företagens betydelse för svenskt näringsliv underskattas ofta. Näringslivsdebatten sysslar i hög grad med storföretagen, och man glömmer lätt bort att av landets cirka 27 000 egentliga industriföretag — utöver hantverksföretagen — har cirka 25 000 mindre än 50 anställda, utgörande 90 procent av det totala antalet. De mindre företagen är en så betydande del av det svenska näringslivet och produktionsområdet att deras finansieringsproblem bör beaktas. Åtgärder bör därför enligt vår mening vidtas för att åstadkomma ett ökat finansiellt utrymme för näringslivets investeringar, och detta bör ske bl. a. genom att stimulera det enskilda sparandet.

Utskottet ansluter sig helt till den uppfattning som har framförts i motionen vad gäller sparstimulerande åtgärder och tillstyrker motionen i denna del.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under B.

När det så gäller utskottsutlåtandet under C, som avser lättnader i kreditrestriktionerna, är vår uppfattning den som framgår av reservationen 3 b.

Jag har tidigare i mitt anförande berört industrins investeringsbehov, och jag kan därför här nöja mig med att konstatera att den strama kreditpolitik som nu förts en längre tid är ett uttryck för en bristande balans vid avvägningen av de olika medlen inom ramen för en i och för sig nödvändig restriktiv ekonomisk politik. Men som botemedel mot inflationen har man tillgripit hårda kreditrestriktioner, och det är här näringslivet och främst de mindre och medelstora företagen som kommer i kläm.

Kreditpolitiska åtgärder har varit nödvändiga, men fortsatt skärpning kommer att få allvarliga konsekvenser för landets ekonomi. Jag anser att tiden

är inne att lätta på kreditrestriktionerna för att ge ökat utrymme åt industrins investeringar och därigenom skapa förutsättningar för att bl. a. återställa balansen i utrikeshandeln.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 3 b under punkten C.

Häri instämde herr *Larsson, Nils Theodor*, (cp).

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Riksdagen har redan under årets höstsession vid upprepade tillfällen haft anledning att diskutera det ekonomiska läget och den ekonomiska politikens anpassning till detta.

Det skedde bl. a. i samband med att riksdagen fattade beslut om en skärpning av finanspolitiken, där de viktigaste inslagen var en höjning av den allmänna arbetsgivaravgiften, av arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen, av energiskatten, av skatten på vin och sprit samt av beskattningen på motorbränsle.

I anledning av finansministerns proposition om dessa åtgärder väcktes ett antal motioner, av vilka några helt eller delvis hänvisats till bankoutskottet. De innehåller yrkanden om ekonomisk-politiska åtgärder utöver dem som regeringen föreslagit och som riksdagen alltså redan fattat beslut om.

Med hänsyn till de debatter som redan ägt rum i riksdagen i höst har jag, herr talman, ingen anledning att gå in på någon utförligare diskussion av det aktuella konjunkurläget och de närmaste utsikterna för framtiden i detta hänseende.

Man blev måhända något chockerad av herr Åkerlunds pessimistiska tongångar vad det gäller den ekonomiska utvecklingen, men i övrigt måste jag säga, att jag beundrar herr Åkerlunds kunnighet på detta område. Den har tillfört debatten oerhört mycket sakkunskap.

Motionärerna diskuterar mer eller

Ang. den ekonomiska politiken mindre utförligt den ekonomiska situationen, men utskottet har funnit att de bedömningar som redovisas inte på något avgörande sätt skiljer sig från dem som regeringen gett uttryck för. När det gäller uppläggningsen av den ekonomiska politiken råder, såvitt jag kan se, enighet om de stora linjerna. Jag vill särskilt notera att oppositionen är ense med regeringen om behovet av en finanspolitisk åtstramning, vilken alltså har beslutats. — Moderata samlingspartiet har visserligen skilt ut sig när det gäller metodiken för att åstadkomma åtstramningen, men detta finns det väl inte behov av att närmare diskutera nu. Jag vill bara konstatera att moderaternas förslag — besparingar inom den offentliga sektorn och stimulans av det enskilda sparandet — knappast framstår som realistiska alternativ till regeringens politik.

I vissa av de motioner som utskottet behandlat framställs krav på särskilda ekonomisk-politiska åtgärder. Från samtliga borgerliga partiers sida har man sålunda fört fram idén att regeringen skulle sammankalla en s.k. stabiliseringskonferens med företrädare för regeringen, de politiska partierna, arbetsmarknadens parter, näringslivet och ekonomisk expertis. Man tycks mena att en sådan konferens skulle kunna spela en stor roll i nuvarande läge inför de förestående avtalsförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter. Men vilka konkreta uppgifter en sådan konferens skulle kunna fylla har motionärerna enligt min uppfattning uttalat sig mycket vagt om. Man säger att organisationerna på arbetsmarknaden skulle ges information om regeringens politik och verkningarna av denna. Men, herr talman, regeringens ekonomiska politik är, såvitt jag förstår, mycket välkänd. På den punkten skulle stabiliseringskonferensen därför inte kunna bidra med något nytt. På vilket sätt konferensen skulle kunna bidra till den samhällsekonomiska stabiliteten har heller inte klargjorts. Herr talman, av vad jag har

Ang. den ekonomiska politiken

sagt framgår att jag inte tycker att förslaget kan ses som något särskilt konstruktivt bidrag i den ekonomisk-politiska diskussionen.

Ett annat konkret förslag som aktualiserats gäller tanken på ett värdefast statligt obligationslån. Man ser detta som en sparstimulerande åtgärd, vilken skulle ha en stabiliseringspolitisk effekt även på kort sikt. På denna punkt vill jag erinra om att på riksdagens bord ligger ett förslag från Kungl. Maj:t som avser en särskild premiering av frivilligt banksparande av överskjutande preliminär skatt enligt årets taxering. Insättarna föreslås få en särskild skattefri sparprenie och få delta i vinstutlottningar. Detta förslag skulle enligt min uppfattning, åtminstone på kort sikt, tillgodose en del av motionärernas krav. Härtill kommer att invändningar kan resas mot värdesäkra lån. Sådana lån skulle kunna medföra problem såväl från kreditmarknadssynpunkt som för den ekonomiska politiken. Jag är alltså inte beredd att förorda emissioner av värdesäkra lån.

En huvudpunkt i motionerna är att låtnader i de nuvarande kreditrestriktionerna krävs. Det hänvisas till behovet av ökade investeringar inom näringslivet och till att kreditåtstramningen hämmat dessa investeringar. Vi är väl alla ense om att den kreditpolitik som har bedrivits har begränsat det finansiella utrymmet för bl. a. näringslivet. Det är väl också klart att särskilt de mindre företagen i vissa fall kan ha ställts inför svårigheter med sin finansiering. På den punkten torde det ha ett visst värde att meddela de nya initiativ som finansministern har tagit genom att göra det möjligt för Företagskredit och Industrikredit att utöka sin utlåning med 1 600 miljoner kronor.

Men, herr talman, kreditåtstramningen är naturligtvis inget självändamål. Konjunkturläget har krävt och kräver en restriktiv kreditpolitik för att hindra att vi lever över våra tillgångar. Nu har statsmakterna fattat beslut om finans-

politiska åtstramningsåtgärder, och ett av syftena med dessa är ju att skapa förutsättningar för en lättnad i kreditpolitiken. Det är också min förhoppning att det skall vara möjligt att återgå till en mera normal situation på kreditmarknaden. Men det måste enligt min uppfattning i första hand ankomma på bankofullmäktige att göra de bedömningar som krävs och fatta de konkreta besluten på det kreditpolitiska området.

Sedan vill jag erinra om att kreditrestriktionerna inte utgjort något hinder för en inte oväsentlig uppgång i näringslivets investeringar. Därtill har särskilda åtgärder vidtagits med sikte på de mindre och medelstora företagens kreditbehov. Jag nämnde just möjligheterna för Industrikredit och Företagskredit att öka sina utlåningar.

Utskottet avstyrker motionärernas krav på uttalanden från riksdagens sida om kreditpolitiken. Mot detta ställningstagande har två grupper av reservanter anmält sig. I reservationen från moderata samlingspartiets företrädare i utskottet anser man att kreditåtstramningen fortfarande är ett nödvändigt inslag i en återhållande ekonomisk politik. Reservanterna anser emellertid att näringslivets kapitalbehov omedelbart måste tillgodoses i ökad utsträckning. För att åstadkomma detta förordar man en omfördelning av kreditgivningen från bostadsbyggandet till i första hand industrins investeringar. En sådan lösning framstår enligt min uppfattning som ganska märklig. Riksdagen har ju fattat beslut beträffande bostadsbyggandets omfattning, och därvid har riksdagen också ansett att ett kreditutrymme skall beredas för det bostadsbyggande som har beslutats. Enligt de riktlinjer som tillämpats under 1960-talet har de organ som handhar kreditpolitiken att bereda utrymme för bl. a. bostadsbyggandets och statens upplåning. Majoriteten i utskottet är således inte beredd att medverka till någon ändring beträffande dessa riktlinjer. Bostadsbyggandet bör alltså få de krediter som behövs.

I reservationen från utskottets centerpartistiska och folkpartistiska ledamöter vill man inte strypa kreditförsörjningen till bostadsbyggandet. Man vill i stället öka tillförseln av krediter till industrins investeringar genom att öka det totala kreditutrymmet. Man förordar alltså en lättnad i kreditrestriktionerna, och man tycks anse att förutsättningarna för en sådan lättnad nu föreligger.

Herr talman! Jag har redan med vad jag tidigare sagt utvecklat den syn jag har på frågan om i vilken ordning en uppmjukning i kreditrestriktionerna skall komma till stånd när förutsättningarna för en sådan uppmjukning är för handen. Därav följer att utskottsmajoriteten inte kan vara med på reservanternas uppläggning.

Herr talman! Med detta vill jag bekräfta punkten B i utskottets hemställan yrka bifall till reservationen samt yrka bifall till utskottets hemställan i övrigt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om *punkten A*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. den ekonomiska politiken

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 60 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 60.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande *punkten B* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stähle* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 60 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. den ekonomiska politiken

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;
Nej — 62.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten C*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Åkerlund*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Annerås*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Nils Theodor Larsson m. fl. vid punkten anförda reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerlund* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp tog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Åkerlunds* yrkande.

Herr *Annerås* åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 60 punkten C antager det förslag, som innefattas i den av herr *Åkerlund* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits den av herr Nils Theodor Larsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 23;
Nej — 38.

Därjämte hade 66 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 60 punkten C, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nils Theodor Larsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Annerås* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 40.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten D*.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av motion om ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda; ävensom

nr 63, i anledning av motioner om förstatligande av elproduktionen samt bensin- och oljehandeln.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 56, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Ang. förenklad aktiehantering

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 57, i anledning av proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m.

I en den 6 maj 1970 dagtecknad proposition, nr 99, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen bland annat att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal om drivande av Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag i överensstämmelse med i propositionen angivna grunder,

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelse på 10 000 000 kronor att utgöra statens del av garantiåtagandena i Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 99, såvitt nu vore i fråga.

Reservation hade anmälts av herrar *Åkerlund* (m) och *Brundin* (m), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **ÅKERLUND** (m):

Herr talman! Jag har några ord att säga med anledning av den blanka reservation som i detta ärende har avgivits av mig och herr *Brundin*.

Förslaget till lag om förenklad aktiehantering behandlas i tre utlåtanden, nämligen bevillningsutskottets betänkande nr 56, bankoutskottets utlåtande nr 57 och första lagutskottets utlåtande nr 62. Jag har inte kommit åt att ge min mening till känna i något annat sammanhang än vid bankoutskottets behandling av detta ärende. Dess behandling berör endast en detalj i komplexet, nämligen ett bemyndigande dels för Kungl. Maj:t att träffa avtal om drivande av värdepapperscentralen VPC, dels för riksgäldskontoret att utfärda garantiförbindelse på 10

Ang. förenklad aktiehantering

miljoner kronor. Jag biträder bankostskottets yrkande i denna del.

Jag vill emellertid anlägga ett par andra synpunkter på hela frågan, varav åtminstone den ena faller inom bankostskottets allmänna ram och berör näringspolitiken. Den andra synpunkten, som jag tar upp först, gäller insynsmöjligheterna, inte i företagen som några av de socialdemokratiska motionärerna vill vrida det hela till genom att tala om insyn i storföretagens ägarförhållanden utan, artigt uttryckt, insyn i privatpersoners privata affärsangelägenheter. Det är detta denna fråga berör.

Första lagutskottet värjer sig, tycker jag, nästan krampaktigt mot motionärernas attacker genom att säga att de nya reglerna om aktiebok i praktiken leder till ökad insyn i fråga om ägarstrukturen och att varken fondbörsutredningen eller Kungl. Maj:t har haft för avsikt att ta ställning till insynsfrågan. Det sistnämnda må nu vara riktigt, men jag kan inte förstå varför det första momentet i första lagutskottets utlåtande skall framhållas såsom någonting förnämligt och positivt, nämligen detta om att få ökad insyn i företagens ägarförhållanden. Jag tycker för min del att det är beklagligt att ställning inte har tagits till insynsfrågan, och i synnerhet tycker jag det är beklagligt att inte integriteten har skyddats bättre. Med den ökade insynen till följd av det nya systemet prisger första lagutskottet i själva verket aktieägarens, som jag tycker, självklara rätt att få sköta sina affärer utan att det allmänna eller nyfikna människor i mer eller mindre tveksamma syften kan granska hans affärer. Affärshemligheter får ju finnas i andra sammanhang men inte för aktieägare, förefaller det. Denna fråga är emellertid enligt min mening viktigare än så. Det är en fråga om den personliga integriteten i dataåldern.

Aktieboken skall enligt bestämmelserna föras med datamaskin, och aktieägarna registreras med personnummer

eller annan identifikation. Har nu någon mer än 500 aktier i ett företag äger alltså vem som helst som har köpt t. ex. en aktie i företaget rätt att få se detta genom att kostnadsfritt få utskrift av aktieboken. Aktieägare kan inte undandra sig registrering, ty då får han ingen utdelning på sina papper. Det är alltså mycket lätt att skaffa uppgifter om personer, vilkas affärer någon vill hålla reda på även kontinuerligt. Man kan i fortsättningen följa hur personer med något större kapital placerar sina pengar. Enligt min mening måste privatpersoners integritet skyddas bättre än vad som blir fallet med det föreslagna systemet. Jag tror att på den punkten måste justitieministerns halva löfte i en interpellationsdebatt alldeles nyligen komma till uttryck i praktiskt handlande mycket snart.

Den näringspolitiska synpunkten gäller mera allmänt aktieägarens ställning. Det föreslagna systemet med certifikat har obestriddliga fördelar. Det blir billigare att betala utdelningar och göra emissioner. Men å andra sidan — och det bör också framhållas här — kommer aktiens karaktär av negociabelt papper att försämrats. Visserligen kan man kräva att få certifikat på varje enskilda aktie man äger, men det är ett ganska opraktiskt system att utnyttja. Det är tvivelaktigt om det kommer att gå att genomföra försäljningar med snabbhet, enär man måste gå omvägen över VPC för att få ett certifikat som lyder på det antal aktier man *vill* sälja, och det kommer att ta tid. Även andra överlåtelse, t. ex. genom arv och gåva, kommer att bli "bökgiga". Pappersexercis är sannolik.

Även om jag allmänt tycker att ett certifikatsystem har fördelar, så kan jag inte komma ifrån intrycket att aktieägarens intresse inte särskilt väl beaktas av fondbörsutredningen. Såvitt jag kan finna kan ingen av utredningens elva ledamöter sägas vara i verklig mening representant för aktieägarna. Det är nog litet egendomligt med tanke

Om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid

på att denna utredning dock sysslar med många människors högst betydande och viktiga intressen. Jag skall bara peka på en liten detalj.

Certifikatsystem finns i USA, och där fungerar det bra. Men varför fungerar det bra? Jo, därför att utbetalningarna sker kvartalsvis. Man får pengarna sig tillsända per check med posten, alltså direkt i brevlådan. I Sverige sker utbetalning en gång om året i efterhand, och frågan kan väl ställas varför inte fondbörsutredningen också framhåvt möjligheten att mera konsekvent gå in för det amerikanska systemet. I de amerikanska storbolagen behandlas aktieägare förnämligt.

Från bankoutskottssynpunkt vill jag framhålla ytterligare en sak. Vissa svenska bolag behöver otvivelaktigt söka sälja en del aktier utomlands. Jag är inte alldeles övertygad om — på skäl som jag här har redovisat — att utländska aktieplacerare kan känna sig helt tillfreds med ett öppet system, sådant som det riksdagen nyss har beslutat. Nu är detta system dess bättre inte obligatoriskt, varför de storbolag som kan behöva gå ut över vårt lands gränser har möjlighet att begagna det gamla systemet. Det är naturligtvis litet omodernt, men det kan finnas skäl för dessa bolag att studera det nya systemets verkningssätt innan de gör en övergång.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag har önskat att få dessa synpunkter vidarebefordrade via protokollet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet; samt

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av motioner angående det kommunala bostadstillägget till pensionärer;

nr 73, i anledning av motioner om kommunalt bostadstillägg vid retroaktiv hyreshöjning;

nr 74, i anledning av motioner om lika beteckning i lag för arbetare och tjänstemän; samt

nr 75, i anledning av motioner om upphävande av maximigränsen i kollektivavtalslagen för arbetstagares skadeståndsskyldighet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 76, i anledning av motioner om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 322, av herr *Werner*, samt II: 346, av herr *Hermansson m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta

att i skrivelse till regeringen anhålla om en omarbetning av lagen om kollektivavtal av den 22 juni 1928 i syfte att i första hand ur nämnda lag avlägsna § 4, gällande förbud mot att under avtalstid tillgripa arbetsinställelse; samt

att i samband med kollektivavtalslagens omarbetning en översyn och revi-

Om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid

dering skulle företagas av lagen om arbetsdomstol.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 322 och II: 346.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Den nuvarande kollektivavtalslagen genomdrevs år 1928 av en härsklysten borgerlighet gentemot den samlade arbetarrörelsen, med det klart uttalade syftet att förhindra strejker. Vid lagens tillkomst uttalade också en enhällig arbetarpress att syftet var att förlama de fackliga organisationernas aktionskraft. Den dåvarande socialdemokratien och fackföreningsrörelsen var helt enig i den bedömningen. Dåvarande LO-ledaren Arvid Thorberg betecknade lagen som en slavlag. Man kan 42 år senare finna en socialdemokratisk utskottsmajoritet, med en senare efterföljare till Thorberg i spetsen, vara helt överens med företrädare för de borgerliga partierna att den här lagen är högsta visdom, en grundval för den svenska arbetsrätten och en tillgång för samhället i stort.

Klarare kan det väl inte sägas att det föreliggande utlåtandet i all sin korthet är ett uttryck för den nuvarande socialdemokratins samförståndsideoologi och förvaltpolitik inom ramen för den heliga blandekonomin.

När det i inledningen till kollektivavtalslagens 4 § om fredsplikten, som är lagens kärna, talas om "arbetsgivare" eller "arbetare" så försöker det ge sken av att det handlar om en lag avsedd att bestraffa överträdelser från båda berörda parter. Någon sådan jämställdhet existerar inte, eftersom arbetsgivaren i kraft av ett ägandeförhållande leder och fördelar arbetet, anställer och avskedar. Arbetsgivaren har därför helt naturligt ensidigt favörer av fredsplikten. Det går inte att ställa lagen ovanför olika klassintressen.

Det är förvånande att vad som efter

vinterns konflikter blivit uppenbart för många människor — nämligen att den nuvarande kollektivavtalslagstiftningen inte har förankring i det allmänna rättsmedvetandet och att det är arbetsgivar-sidan som ensidigt gynnas av fredsplikten — inte tycks vara klart för andra lagutskottet.

Orsakerna till denna ensidighet är flera, och jag har redan berört en av dem, nämligen arbetsgivarens oinskränkta rätt att leda och fördela arbetet. En annan är det förhållandet att centrala löneförhandlingar tenderat till att utesluta lösningar av irriterande intressetvister utanför dessa förhandlingar. I stället har man överlämnat frågorna till lokala förhandlingar, eller förbunds-förhandlingar, att lösas under fredsplikt. Det gör att arbetsgivarna har ett övertag som de naturligtvis inte tvekar att använda. Genom ett oersonligt fasthållande vid dessa rättigheter provocerar man s. k. vilda strejker.

Tag 1969 års avtalsrörelse som exempel! Först vägrade man från arbetsgivarhåll att gå in i reella förhandlingar, sedan följde flera månaders förhållning, varefter det blev bråttom att få avtalen undertecknade utan att viktiga frågor var lösta — frågor som överlämnades till förbund och lokala organisationer att förhandla om, men då under fredsplikt.

En annan fråga i sammanhanget är naturligtvis den långt drivna fackliga centraliseringen, som innebär att medlemmarnas direkta inflytande över förhandlingarna har blivit mycket litet. I de flesta fall innebär det att majoriteten av medlemmarna får rapport om förhandlingsresultatet först när avtalet är undertecknat, men då är de bundna genom fredsplikten.

Om medlemmarna under avtalstiden märker att förutsättningarna förändrats under tiden, t. ex. genom hård rationalisering, ändring av arbetsprocessen, omflyttningar, masspermitteringar, omläggningar av lönesystem eller en tolkning av en tvistig bestämmelse i avta-

Om slopande av förbudet att inställa arbete under avtalstid

let, har de två vägar att gå. Antingen kan de underdånigt finna sig i orättvisorna, kanske i flera år — eftersom vi de senaste åren haft flerårsavtal — eller också kan de tillgripa strejkvapnet och därmed bryta mot lagen.

För arbetsgivarna är förhållandet anorlunda. De kan i kraft av ägandeförhållandena och de rättigheter som de för med sig genomdriva sina åtgärder eller sin tolkning av en tvistig bestämmelse i avtalet. De får visserligen enligt lagen inte tillgripa stridsåtgärder i form av lockout, men arbetsgivaren är ju tillförsäkrad rätten att tillgripa en sådan åtgärd i dess moraliska mening: Han har rätt att tillfälligt permittera arbetare, han har rätt till tillfälliga eller permanenta driftinskränkningar, han har rätt till flyttningar av företag inom och t. o. m. utom landet.

Det finns alltså inte någon jämställdhet eller någon lag ställd över klassintressena. Kollektivavtalslagen i sin nuvarande form fungerar som ett skydd för klasssamhället och arbetsgivarnas envælde i företagen. Att kollektivavtalslagen till sin karaktär förblivit oförändrad sedan lagens tillkomst 1928 framgick inte minst under konflikten i malmfälten i vintras, då makthavarna i LKAB kunde återropa den när de i sju veckor kröp bakom lagen och vägrade att ens tala med gruvarbetarna. Gruvarbetarna däremot kunde inte återropa någonting i denna lag till sitt stöd.

Sammanfattningsvis kan man säga att den nuvarande kollektivavtalslagen är en tvångströja för fackföreningsrörelsen och ett stöd för arbetsgivarna i deras strävan att ge sken av att deras övermakt har rättslig grund.

I dag omfattar även andra befolkningsgrupper de meningar som arbetarrörelsen för 40 år sedan ensam förträdde. Vi menar att ett förbud mot avtalsparagrafer som § 32 i Arbetsgivareföreningens stadgar och en omarbetning av lagen om kollektivavtal måste följas av en översyn och revidering av lagen om arbetsdomstol.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 322 och II: 346.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att under överläggningen endast yrkats bifall till de i ämnet väckta motionerna. På begäran erhöll herr WERNER (vpk) ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Jag ber att till protokollet få antecknat det mycket anmärkningsvärda förhållandet att man här diskuterar en motion utan att någon representant för utskottet ens behagar infinna sig och besvara sig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen gjorde härefter propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Werner begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Werner begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Om sänkning av minimiåldern för trafik kort för buss, m. m.

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 1.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 77, i anledning av motioner om ersättning från sjukförsäkringen för borttagande av tatuering, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av motioner om bestridande av kostnader för borttagande av tatuering, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om sänkning av minimiåldern för trafik kort för buss, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av motion om införande i yrkesskolorna av bussförarutbildning samt sänkning av minimiåldern för trafik kort för buss.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens första kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 246, av herr *Berglund*.

I motionen hade föreslagits,

dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om åtgärder för utbildning av bussförare inom yrkesskolans ram,

dels att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om förslag angående sänkning av åldersgränsen för trafik kort för buss från 21 till 20 år eller — under förutsättning av genomgången bussförarutbildning inom yrkesskolans ram — till 19 år.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte med anledning av motionen I: 246 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att minimiåldern för det blivande busskörkortet sattes till 20 år; samt

B. att motionen i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr BERGLUND (s):

Herr talman! Reglerna för åldersgränser för olika typer av körkort är invecklade redan i den nuvarande, ännu gällande utformningen. Det principbeslut som riksdagen fattade våren 1967 har inte gjort reglerna enklare, men förmånligare ur trafiksäkerhetssynpunkt.

En fråga var mycket omtvistad inför 1967 års principbeslut, nämligen åldersgränsen för rätten att köra buss i yrkesmässig trafik. Resultatet då blev att riksdagen uttalade sig för ett bibehållande av 21 år som åldersgräns för bussförare. Den utredning som låg till grund för 1967 års beslut hade förordat 19 år, och remissinstanserna hade delade uppfattningar. Förra årets riksdag beslöt att myndighetsåldern skulle sänkas till 20 år, och samtidigt sänktes 21-årsgränsen i en lång rad författningar till 20 år. I sammanhanget kanske man kan säga att man glömde bort 21-årsgränsen för bussförare. Detta har nu rättats till genom förslag om bifall till den motion som jag har väckt, och jag har i utskottet ansett mig böra för närvarande godtaga den kompromiss som 20-årsgränsen för bussförare innebär.

Min motion syftade emellertid längre, nämligen till en 19-årsgräns under förutsättning att körkortsaspiranten erhållit utbildning i yrkesskola. Jag vill uttrycka förhoppningen att man för att för framtiden kunna säkra tillgången på bussförare kommer att hålla möjligheten, eventuellt dispensvägen, öppen för en 19-årsgräns för bussförare. Kan man tillåta att en 19-åring kör en privatägd långtradare med släpvagn, bör man också kunna tillåta en 19-åring som genomgått en grundlig utbildning att köra en buss.

I motionen har jag behandlat inte bara körkortsåldern, utan även frågan om utvidgad utbildning av bussförare inom yrkesskolans ram. I denna del är remissinstanserna och utskottet utomordentligt positiva, vilket jag med tacksamhet noterar, herr talman. Jag har tolkat utskottets skrivning så, att det nu ankommer på kollektivtrafikföretagen att i samarbete med vederbörande skolmyndigheter se till att en utvidgad utbildning av bussförare kommer till stånd inom yrkesskolans ram.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av motion om generell hastighetsbegränsning på väg utom tätbebyggt område;

nr 68, i anledning av motioner om åtgärder mot vattenförorening från fartyg;

nr 71, i anledning av motioner angående uthyrning av bostadsrättslägenhet i andra hand;

nr 72, i anledning av motion angående kostnaderna för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild väg; och

nr 73, i anledning av motioner angående vinst på grund av markvärdestegring vid exploatering av mark för fritidsändamål.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner angående skogsbrukets lönsamhet m. m.

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 55, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 63, av herr *Dahlgren m. fl.*, vari anhöllits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om de statliga skogarnas lönsamhet och eventuella försäljning,

dels ock de likalydande motionerna I: 427, av herr *Strandberg m. fl.*, samt II: 471, av herr *Petersson* i Gäddvik och herr *Nilsson* i Agnäs, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhölla, att motionerna överlämnades till skogspolitiska utredningen för beaktande.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 55 och II: 63 samt I: 427 och II: 471 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Skärman* (fp), *Carl Eskilson* (m), *Skagerlund* (fp), *Svenungsson* (m), *Nils Nilsson* (cp), *Hansson* i Skegrie (cp), *Persson* i Heden (cp), *Berndtsson* (fp) och *Krönmark* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhölla, att motionerna I: 55 och II: 63 samt I: 427 och II: 471 överlämnades till skogspolitiska utredningen för beaktande.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Skogsbrukets lönsamhet har varit föremål för mycken debatt i olika sammanhang och utifrån flera olika utgångspunkter. I de två motionspar som vi nu behandlar tar man upp de statliga skogarnas lönsamhet i jämförelse med likvärdiga skogsallmänningar. Enligt en utredning som genom Norrbottens landstings försorg företogs åren 1967—1968 visade allmänningsskogarna en avsevärt högre lönsamhet än

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

deras statliga motsvarighet. Utredningen har utförts av skoglig expertis, och man kan till en början notera att eftersom den företogs genom landstingets försorg kan man också förutsätta att det förelåg en från början saklig önskan att mäta den faktiska lönsamheten utan sidoblickar på ägandeformer. Man kan även konstatera att de mätbara objekten haft likvärdiga naturliga förutsättningar. Vad kan då vara orsaken till de så väsentligt skilda resultaten?

Vi kan först se hur allmänningsskogarna förvaltas. Det finns skilda slag av allmänningsskogar, men deras förvaltningsorganisation är väsentligen lika uppbyggd. Man har en förtroendevald styrelse som väljs på samfällig stämma. Denna styrelsens arvode uppgår i regel till blygsamma belopp. Direkt under denna styrelse arbetar så den förvaltande och den i skogsdriften verksamma personalen. Avståndet mellan styrelsen och dess personal är alltså mycket kort, ett förhållande som säkerligen är av stor betydelse. Det fanns särskilt tillfälle att lägga märke till detta vid LKAB-konflikten för snart ett år sedan. Åtgärder och beslut i fråga om driften kan fattas på kort tid om så erfordras. Den arbetande personalen och styrelsens ledamöter känner ofta varandra väl och tillhör samma grupp av människor. Avståndet mellan arbetare och styrelse är alltså kortaste tänkbara.

Domänverkets administration har en helt annan och mer byråkratisk uppbyggnad med flera led av tjänstemän på olika nivåer. Att en sådan administration blir dyrare torde inte kunna undvikas.

I utskottsutlåtandet återges uttalanden av jordbruksutskottet i anledning av motioner till proposition nr 103 av år 1968 vari sägs, att jordbruksutskottet efter hörande av de olika skogsintressena fann att det inte förelåg grundad anledning anta att någon särskild skogsägarkategori skulle vara bättre skickad att nå bättre resultat än annan. Detta uttalande avsåg motioner i vilka

man ifrågasatte effektiviteten av de statliga skogsföretagen. Samma mening ville man dock från socialdemokratiskt håll inte hävda vid behandlingen av under fjolåret väckta motioner i vilka begärdes utredning rörande ägandeförhållandena inom den svenska skogsnäringen i syfte bland annat att öka samhällets innehav av skog. Man var då övertygad om att det statliga skogsbruket kunde bedrivas mer rationellt än privatskogsbruket, bland annat till följd av mindre ägosplittring.

Vilka är då kriterierna för lönsamhet? Om det mindre skogsbruket kan leverera råvaran till industrin till samma pris som det statliga skogsbruket och ändå få en större nettoavkastning än det statliga — och detta även på jämförbara orter — hur kan man då påstå att privatskogsbruket är mindre effektivt? Man gör först påståendet i den riktning som man politiskt önskar, och därefter söker man åstadkomma en bevisning i stället för att bevisningen i sig själv skulle utgöra grund för påståendet. Vilken den politiska viljeinriktningen är framgår ju klart av vad jag tidigare återgivit: att utöka det statliga innehavet av den svenska skogen där slutmålet är socialisering.

I föreliggande utlåtande framhålles att enbart driftresultatet av skogsbruket knappast kan anses vara en tillräcklig grund för överväganden om ändring av ägarförhållandet inom skogsbruket. Skogsbrukets funktion som råvaruleverantör till industrin och som sysselsättningsbefrämjande faktor får sålunda inom den statliga sektorn anses ha större betydelse för bedömningen. Här vänder man alltså på steken. Vissa gånger är effektiviteten det enda saliggörande. Men i fråga om skogsbrukets betydelse har vi ändå samma uppfattning, fast inte att det bara gäller inom den statliga sektorn utan i vidare bemärkelse. Som sysselsättningsbefrämjande faktor har skogsbruket stor betydelse särskilt för deltidjordbruket i kombinationen jordbruk-skogsbruk. Om vi även här kan

enas om att denna brukningsform är nödvändig för stora delar av skogslandets glesbygder så är det bra.

Motionärerna har hemställt om en utredning beträffande lönsamheten av det statliga skogsbruket i förhållande till enskilt skogsbruk. Majoriteten av utskottsledamöterna har inte velat bifalla att en sådan undersökning skulle få ske. Om man är så helt övertygad om att det statliga skogsbruket är förmerat och mer effektivt än det enskilda, då borde man vara glad över att en utredning kommer till stånd för att också få bevis för det. Man kan misstänka att utskottet innerst inne inte vill tillsätta en utredning därför att en sådan skulle kunna bevisa något som man inte vill ha bevisat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Svanström, Nils Theodor Larsson, Eric Carlsson* och *Andreasson* (samtliga cp).

Herr **ESKILSSON** (m):

Herr talman! Herr Nilsson har ingående redogjort för de förslag som behandlats i jordbruksutskottets utlåtande nr 39. Jag vill bara komplettera hans framställning, till vilken jag helt ansluter mig, med ett par synpunkter.

Det är, som herr Nilsson redan har sagt, inga nya problem man tar upp till behandling i de här motionsparen. Frågan om ägandeförhållandena inom den svenska skogsnäringen har aktualiserats vid de båda senaste riksdagarna. Motionärerna har dock haft rakt motsatta utgångspunkter för sina framställningar vid 1968 respektive 1969 års riksdagar.

Bakgrunden till de framställningar som vi nu diskuterar och som även aktualiserades år 1968 är det svaga ekonomiska resultatet från domänverkets skogar samt den ökade arbetslösheten i skogen. Mot bakgrund därav yrkar motionärerna att man skall överväga möjligheten att överföra kronoskogar till

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

andra ägarkategorier. Som herr Nilsson redan sagt, avslogs 1968 års framställningar. Resultatet av domänverkets verksamhet är emellertid fortfarande svagt, även om jordbruksutskottet har tyckt sig skönja en ljusning under det senaste året. Det dåliga resultatet är framför allt märkbart i övre Norrland, där staten också är den helt dominerande skogsägaren. I Norrbottens län äger domänverket 54 procent av den totala skogsarealen. En stor del av denna areal ligger inom de s. k. nollområdena, som inte bedöms kunna bära ett uthålligt skogsbruk. Dessa områden lämnas därför åt sitt öde, och avverkningarna koncentreras i stället till bättre belägna skogar. En sådan utveckling medför färre arbetstillfällen för ortsbefolkningen och mindre kvantiteter råvara till industrin.

Samtidigt som denna negativa utveckling sker inom det statliga skogsbruket i Norrland har man, som herr Nilsson påpekade, kunnat påvisa en bättre lönsamhet vid vissa kategorier av enskilda skogar. Det är framför allt en jämförelse mellan skogsallmänningarna och statsskogarna i norr som blivit föremål för stor uppmärksamhet, och därvid har givetvis särskilt uppmärksamats att administrationskostnaderna är olika.

När det gäller resultatet av gjorda utredningar står emellertid uppgift mot uppgift. För att få en objektiv bedömning av hithörande frågor har motionärerna i år liksom tidigare föreslagit att den skogspolitiska utredningen skall få i uppdrag att granska utredningarna och därefter framlägga förslag. Så gjorde man i fjol, när motioner väcktes om att öka det statliga skogsinnehavet. Herr Nilsson har redan påpekat att motionerna i år har blivit avstyrkta av jordbruksutskottets majoritet. Utskottets borgerliga ledamöter har emellertid gemensamt reserverat sig för bifall till utredningsförslaget, och, herr talman, jag ber att få instämma i herr Nilssons yrkande om bifall till reservationen.

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

Häri instämde herr *Ohlsson, Ebbe*, (m).

Herr **PERSSON, YNGVE**, (s):

Herr talman! Jag är givetvis tacksam för utskottets ställningstagande.

I motionerna diskuterar man från utgångspunkter som i och för sig skulle motivera en analys här i dag av sаклäget. Dessutom har herrar Nils Nilsson och Eskilsson anfört synpunkter som sannerligen lockar dem som är engagerade i skogsnärings- och skogsnäringspolitiken till debatt. Jag tycker emellertid, herr talman, att eftersom det väl är en tryggad majoritet för utskottets avslagslinje bör vi spara den stora holmgången med varandra till dess att skogspolitiska utredningen lagt fram sitt förslag och vi fått en proposition på grundval av den. Då tror jag att särskilt herr Nilsson men i viss mån även herr Eskilsson på en rad punkter som har vidrörts i dag kommer att tala med mycket mindre bokstäver. Jag försäkrar nämligen att det är tongångar som snart ingen kommer att stå för på ansvarigt håll.

När det gäller domänverket vill jag ändå, herr talman, framföra en kort replik — det kliar i mig.

Här framställer herr Eskilsson situationen ungefär så, att det är mindre lönsamt med domänverket som ägare av skogstillgångarna. Herr Eskilsson menar tydligen att verkets skogar sköts sämre. Detta har vi diskuterat åtminstone ett par gånger här i kammaren sedan jag kom hit. Inga nya argument har kommit till. Inga nya ur domänverkets synpunkt negativa erfarenheter har kunnat framhållas. Det är gammal skåpmat man kör med.

Om det, herr Eskilsson, finns vissa markområden som är att hänföra till nollområden och som det alltså ur nationalekonomisk synpunkt är orimligt att satsa pengar och arbete på, är väl detta inte ett bevis på misskötsel från domänverkets sida. Här gäller det ju att

göra en samhällsekonomisk värdering. Om alla företagare i landet därvidlag uppträdde på samma sätt som domänverket, skulle vår sociala och ekonomiska situation vara mycket bättre än den är.

Vidare finns det skogsägare i Norrbotten, och för övrigt i hela Norrland, som har relativt sett mycket gynnsammare marker med god tillväxt men som uppträder som om det vore nollområden. Man vägrar avverka, fastän industrin ropar efter råvara.

Det är faktiskt ett mycket allvarligare problem att vissa privata skogsägare inte utnyttjar de reala resurserna effektivt. Det problemet är betydligt allvarligare än den ineffektivitet som man här anklagar domänverket för därför att domänverket bedriver en samhällsekonomiskt vettig näringspolitik.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till utskottets ställningstagande.

Herr **SKÄRMAN** (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå upp i denna fråga, men herr Yngve Perssons inlägg gjorde att jag inte kunde sitta stilla i min bänk.

Herr Persson talade om gammal skåpmat och kritiserade yttranden som tidigare fällt av företrädare för reservanterna. Men, herr Persson, vore det inte bra med en utredning som visade kanske just vad herr Persson vill få fram? I stället för att här ta upp en diskussion i denna fråga, bör en utredning göras som visar vilken av parterna som har rätt. Med hänsyn härtill har jag ställt mig bland reservanterna — upplysning skadar ju aldrig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Jag tror att herr Yngve Persson kan ha rätt när han säger att vi bör spara den fortsatta diskussionen i denna fråga till dess att en propo-

sition i ärendet framlägges för riksdagen. Inte heller jag vill därför säga många ord i frågan.

Att lägga domänverkets driftresultat som grund för övervägande av försäljning av statens skogar är ur skogspolitisk synpunkt tvivelaktigt. Statens skogsbruk tjänar inte i första hand samhällsekonomin genom driftresultat, utan genom sin roll som en stabil råvaruleverantör till skogsindustrin och genom att utan alltför stor hänsyn till konjunktorens växlingar vara en grund för trygg sysselsättning inom områden där anställningsalternativ saknas.

Statens skogsinnehav, varav större delen är koncentrerat till domänverkets förvaltning, främjar dessutom genom sin storlek och resursanhopning skogsbrukets anpassning till de högmekanisierade drivningsmetoder som framtvingsats av konkurrensen från andra virkesproducerande länder.

Från och med den 1 januari 1969 gäller en ny instruktion för domänverket, och i vissa stycken gäller nya direktiv för domänverkets verksamhet. Bl. a. skall ju ett intimt samarbete äga rum mellan verket och ASSI, och detta samarbete har lett till att ASSI beslutat att utvidga sin skogsindustriella verksamhet i t. ex. Norrbotten.

Jag skall som sagt inte gå närmare in på dessa frågor, eftersom vi kanske får ta ställning till dem senare, utan jag ber bara, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag vill först säga att jag inte har ifrågasatt domänverkets effektivitet, herr Yngve Persson. Jag har sagt att domänverket har en förvaltningsorganisation som i sig själv är så utbyggd att den inte torde kunna undgå att bli dyrare i jämförelse med den förvaltningsorganisation som allmänningsskogarna har — vilken skogspolitisk utredning som än redovisar sitt resultat, kommer inte detta förhållande

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

att kunna bestridas. Med den kännedom jag har om allmänningsskogarnas billiga förvaltning tror jag knappast att den går att göra mera billig.

Den utredning som har gjorts genom landstingens försorg och av skoglig expertis gäller skogar i områden som är likvärdiga.

Jag håller givetvis med herr Yngve Persson om att det finns nollområden där man inte kan begära någon lönsamhet av samma slag, men jag vill också säga att förhållandet är detsamma även när det gäller enskilda skogar uppe i Norrland.

När det här sägs att det är så många enskilda som underlåter att avverka sina skogar, kan vi då komma ifrån att detta gäller på sådana områden som inte ger något netto? Det vore ju underligt om inte företrädarna för det enskilda skogsbruket annat än i rena undantagsfall skulle ha samma behov av avkastning från sina skogar som alla andra skogsägare.

Det är nog riktigt, som herr Yngve Persson säger, att debatten kommer att bli mycket livligare när skogspolitiska utredningen har avgivit sitt betänkande. Men jag tror att debatten mera kommer att präglas av olika politiska uppfattningar i frågan än av olika uppfattningar om effektiviteten i de skilda skogsbruksformerna.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Det var inte min avsikt att gå upp i denna debatt men herr Skårmans uppträdande föranledde mig att begära ordet.

Herr Skårman talade om utredningar. Flera sådana är på gång, och det har lovats att den skogspolitiska utredningen skall vara färdig någon gång under 1971. Den kommer väl då att belysa hela denna fråga. Jag kan ändå inte låta bli att säga några ord, när man åberopar jämförelsematerial från Norrbotten rörande domänverket och allmänningarna. Då har man helt glömt bort det väsentliga.

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

Domänverket började under 1930-talet och i början av 1940-talet att självt avverka skog. Till dess hade verket sålt skog på rot, många gånger till mycket billigt pris. En skogsskövling utan like hade egentligen skett. I slutet av 1940-talet och i början av 1950-talet fick domänverket göra mycket stora insatser för att någorlunda rehabilitera de skogar som skövlades under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Vi kan vidare inte komma ifrån att domänverket under alla år det har bedrivit sin verksamhet i Norrbotten har haft ett helt annat ansvar för sin arbetskraft än någon annan arbetsgivare. Jag har personligen erfarenheter av detta.

Domänverket anlade s. k. kronokolonat — i dagligt tal kallade kronotorp — och de medför fortfarande en massa utgifter för domänverket. Det var ju svårt att i avlägsna delar av inlandet, där domänverket hade sitt skogsinnehav och där det inte fanns någon fast befolkning, kunna få någorlunda stabil arbetskraft för avverkning av de skogar som aldrig tidigare hade avverkat. Därför anlade man dessa kronotorp.

Domänverkets skogsarbetare lyder under det allmänna tjänstepensionsreglementet, och domänverket har en inte oväsentlig utgift för pensioneringen av sina arbetstagare. Sådana pensionsutgifter drabbar inte allmänningarna och inte heller det övriga privata skogsbruket.

Även i anställningsförhållandena råder väsentliga skillnader än i denna dag.

När detta ärende debatterades 1968 påpekades att domänverket trots en nedgång i konjunkturerna med minskad avverkning som följd försökte att så långt som möjligt behålla sin arbetskraft på heltid och helår. Detta har aldrig varit förhållandet hos socken- eller häradsallmänningarna, vilka här har åberopats såsom jämförelsematerial. De anställer sina arbetare för cirka åtta månader per år.

Allmänningarna har också en annan förmån. De säljer huvuddelen av sin skog på rot under sådana konjunkurer då det går att få ut ett högt pris, och de har själva inget ansvar för arbetskraften. Domänverket däremot måste göra stora avverkningar i egen regi för att kunna ta ansvar för arbetskraften på sikt. Det är väsentliga skillnader i det praktiska handlandet.

Herr Eskilsson var inne på att det skulle vara slöseri med tillgångar att inte avverka de skogar som finns ovanför den s. k. noll-zonen. Dessa områden vid fjällkanten, där det med nuvarande metoder inte går att få fram någon ny skog om den gamla huggs ner, beräknas i Norrbotten till ca 700 000 hektar. Jag vet att domänverket har gått fram mycket försiktigt med kalavverkningar, ty här måste det bli kalavverkning om man över huvud taget skall göra någonting åt den gamla skogen. Och som jag redan nämnt går det inte med nuvarande kunnande och nuvarande forskning att få fram ny skog.

Miljövårdarna har också framhållit att dessa skogar inte bör huggas ner, ty då blir områdena anskrämliga. Det finns redan många vittnesmål därom på torra hedar i Norrlands inland.

Forskningen fortsätter emellertid. I Norrbotten förekommer mycket avancerad forskning t. ex. i Vidsel, där verksamheten förestås av en professor från Skogshögskolan. Där hoppas man få fram ett plantmaterial med tillsatt näringsklump som kanske kan lösa återväxtfrågorna på dessa nederbördsfattiga och näringsfattiga områden.

Med detta inlägg har jag velat belysa de besvär domänverket har genom att verket äger de områden i länet som ligger sämst till från bonitets-, växtlighets- och avverkningssynpunkt. Jag har gjort det på grund av det enligt min mening ganska ovederhäftiga snack som förts i anledning av motionerna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **ESKILSSON** (m):

Herr talman! Jag vill först göra en kommentar till en enda punkt i herr Wanhainens anförande.

Herr Wanhainen sade att pensionsförhållandena är så mycket bättre inom domänverket än inom det enskilda skogsbruket och yttrade — jag skulle tro att det är nästan ordagrant — att allmänningsskogarna har inga kostnader för pensionering av den anställda arbetskraften på samma sätt som domänverket har. Det där är väl inte riktigt, herr Wanhainen? Numera har alla arbetsgivare samma kostnader för bidrag till pensioneringen av den anställda arbetskraften, oavsett om arbetsgivaren är ett statligt verk eller ett enskilt företag. En enskild företagare får ju betala mycket betydande bidrag till den allmänna tjänstepensioneringen och sörja för arbetskraftens pensionering på samma sätt som man tidigare gjorde inom statlig företagsamhet.

Sedan vill jag kommentera några uttalanden av herr Yngve Persson.

Herr Persson ansåg att vi borde vända med den stora debatten till dess skogspolitiska utredningen har lagt fram sitt förslag, och det kan ligga någonting i det. Från vår sida har inte primärt ifrågasatts att de statliga skogarna nu skall överföras till enskilda ägare. Såväl i motionerna som i reservationen har det föreslagits att den skogspolitiska utredningen, vilken enligt upplysningar som vi har fått kommer att fortsätta även under 1971, skall få ta del av och undersöka värdet av de utredningar som har gjorts på detta område från annat håll, utredningar som för Norrbottens del har visat att allmänningsskogarna hävdar sig bättre än de statliga skogarna när det gäller avkastningen per arealenhet räknat. Dessa utredningar har inte gjorts av vem som helst utan av folk som har sysslat med sådana här frågor både praktiskt och vetenskapligt. Av utredningarna framgår att det föreligger en skillnad i fråga om lönsamheten mellan

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.
allmänningsskogarna i Norrbotten och de statliga skogarna.

Herr Yngve Persson och jag är knappast ojäviga när det gäller att bedöma värdet av de båda utredningarna. Herr Yngve Persson anser att man framför allt skall öka det statliga inflytandet över näringslivet, både när det gäller skogsbruket som sådant och när det gäller skogsindustrierna. Jag för min del hävdar att vi mera skall lita till det enskilda initiativet. Jag kan därvidlag peka på exempel som visar att en samverkan mellan enskilda skogsägare under de senare åren har upphävt en stor del av de olägenheter i form av ägosplittring och liknande som tidigare förekom inom det enskilda skogsbruket. Mellan 2 och 3 miljoner hektar skog i vårt land tillhör numera skogsbruksområden, och det har där visat sig möjligt att genom samarbete och samverkan få ut bättre resultat av skogsbruket än tidigare då varje brukningsenhet arbetade för sig själv.

Vi hade en debatt om dessa frågor för två år sedan — i maj 1968 — och jag tillät mig att säga då att om det nu råder så diametralt motsatta uppfattningar om värdet av utredningen rörande förhållandet i Norrbotten så vore det väl riktigtast att hela materialet överlämnas till den skogspolitiska utredningen, som är allsidigt sammansatt, för genomgång och bedömning. Samma yrkande som för två år sedan har vi reserveranter ställt i år.

Herr **PERSSON, YNGVE**, (s):

Herr talman! Till herr Skärman vill jag säga att jag inte är ett skvatt rädd för en utredning kring frågan huruvida domänverket är lika rationellt i ekonomiskt och socialt avseende som övriga skogsägare.

Jag har sagt att vi behöver veta åtskilligt mera än vi vet i dag för att över huvud taget kunna göra en konstruktiv analys och föra en debatt i denna fråga. Avsikten med den skogspolitiska utred-

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

ningen är att vi skall få ytterligare material i det avseendet. Innan riksdagen har bestämt den allmänna målsättningen — märk att jag säger målsättningen, värderade debatttagare — och därmed skogspolitiken i sin helhet, är det såvitt jag förstår fåfängt att diskutera dessa frågor. Det är helt enkelt på det sättet. Om vi skulle göra en utredning i frågan med utgångspunkt från det vetande vi har i dag möter vi en rad svårigheter som gör en sådan utredning minst sagt suspekt.

I det sammanhanget vill jag replikera herr Eskilsson och anföra att jag bestriker att det finns någon kvalificerad pålitlig utredning här i landet som visar att skogliga allmänningar i Norrbotten sköts ekonomiskt och samhällligt bättre och mer effektivt än domänverkets skogar. Det finns ingen sådan utredning! Bakgrunden till svårigheterna när det gäller att bedöma dessa frågor ligger i den av herr Wanhainen redovisade problematiken. Tar man inte med den i hela dess räckvidd kommer man inte ned på fötterna i denna fråga.

Herr Nils Nilsson betonade i sitt senaste inlägg att det i och för sig här inte gäller huruvida domänverket skall avhända sig sina skogar, utan att klarlägga vilken brukningsform som är effektivast. Han har då fäst sig vid att domänverkets förvaltningsorganisation är så tung att domänverkets drift måste — utgår han från — vara underlägsen andra former. Men varför har då inte motionärerna yrkat på utredning och översyn av förvaltningsformerna? Är det inte så att herr Nilsson vidrörde pudelns kärna när han allra sist i sitt anförande kom in på att i skogspolitiken i första hand ligger allmänpolitiska värderingar. Dessa har förts in redan i motionen och i herr Nilssons eget anförande.

Det är alltså inte fråga om att göra domänverket så effektivt som möjligt, utan att söka en anledning att avhända staten skogarna. Debatten gäller just det! Som jag redan anført, herr talman,

anser jag att vi skall föra den debatten när vi har utrett de väsentliga och avgörande sammanhangen på detta område.

Jag vill säga till herr Eskilsson att målsättningen när det gäller svenskt skogsbruk, som vi diskuterat även tidigare, aldrig någonsin har blivit riktigt väl utredd. Jag tror att vi är överens därom. Det är en central fråga som skogspolitiska utredningen bör få klara ut. I det sammanhanget kan man foga in hela den serie problem som herr Wanhainen vidrörde, och först då får vi frågan belyst ur den allomfattande sociala och samhällsekonomiska aspekten. Rätt vikt kan läggas vid olika frågor i de stora diskussionerna och de stora avgörandena.

Herr talman! Jag anser att denna lilla debatt har varit intressant. Det skall emellertid bli angenämt att komma igen när skogspolitiska utredningen framlagt sitt resultat.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Wanhainen att hans erfarenhet av den omsorg som skogsallmänningarna har om sin personal inte överensstämmer med den uppfattning och erfarenhet jag har från allmänningsskogar som jag känner till. Så långt tillbaka som jag minns har de tjänstemän som varit anställda där haft pensionsförmåner på samma sätt och efter samma lönegrader som tjänstemännen inom domänverket. Vad gäller den kollektivanställda personalen — om jag får kalla den så — har förhållandena varit ungefär desamma. Ackord har utgått på arbetena, och sedan ATP tillkom gäller den pensionsförmånen generellt.

Herr Wanhainen säger att det här har förekommit ovederhäftigt snack. Om därmed skulle menas den av oss åberopade utredningen, som gjorts genom landstingets försorg, har jag svårt att tänka mig att den karakteristiken är berättigad, eftersom det har varit

skoglig expertis som gjort utredningen. Denna expertis har haft i direkt uppdrag att utröna huruvida den ena förvaltningsformen är mera effektiv och lönsam än den andra, och man har tagit hänsyn till just de faktorer som här nämnts. Avlägsna områden, där kostnaderna är betydligt högre, kan inte i fråga om effektiviteten jämföras med områden som är välbelägna.

Herr Yngve Persson säger att jag inte har ifrågasatt effektiviteten. I mitt första inlägg återopade jag jordbruksutskottets uttalande, att den ena formen inte kan bevisas vara förmer än den andra, och jag vill fortfarande ansluta mig till detta uttalande. Men jag reagerade mot den år efter år från samma håll framförda tesen att det enskilda skogsbruket är vida underlägset och att man därför behöver undersöka huruvida man inte bör vidta en ändring i äganderätten till förmån för ett ökat statligt ägande. Jag hävdar att det enskilda skogsbruket är väl så effektivt i sin förvaltning av tillgångarna som det statliga.

Givetvis är det riktigt att det är i fråga om de politiska bedömningarna som meningarna skär sig. Jag uppskattar Yngve Perssons sätt; han döljer inte vad han vill. Han går inte omkring i filttofflor, utan man kan på honom tillämpa Skriftens ord, att varav hjärtat är fullt, därav talar munnen. Det kan man inte säga om alla.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Som herr Yngve Persson sade är detta ingen stor debatt. Men det är ganska tydligt att vad herr Wanhainen kallar ovederhäftigt snack består i att vi talar om saker som kanske inte alla här känner till riktigt. Det är därför jag vill överlämna ärendet till skogspolitiska utredningen för att få det klarlagt. Jag är säker på att den utredningen redan har så mycket material att den kan sammanställa det, så att vi får de bättre

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m. uppgifter, som herr Persson efterlyser. Vi kan på det sättet få mera underlag för den debatt, vilken får föras bland dem som då är med i riksdagen.

Herr Wanhainen återopade mig som skäl för att han gick in i debatten. Jag kan säga till herr Wanhainen att jag kan vitsorda mycket av vad han sade om förhållandena uppe i Norrbotten, eftersom jag har tjänstgjort där uppe.

Jag skulle vilja tillägga att vid den avvittring som skedde under 1800-talet, där det bröts ut skogar till de enskilda byarna, kanske dessa i stor utsträckning erhöll mark som var bättre än den mark som domänverket fick behålla. Som herr Wanhainen vet — han känner till dessa förhållanden mycket väl — är domänskogarna och över huvud taget domänmarken där uppe ett resultat av den debatt om regalrätten som har skett under århundraden. Debatten gällde vem som egentligen skulle äga landets mark, kronan eller den enskilde, och det blev en kompromiss så att det bröts ut skogar till de enskilda i proportion till hur mycket mark de hade odlat. Allt som blev över fick självklart kronan, domänverket. Jag håller med om att det var mycket dåliga marker, men det är ju dessa saker som vi vill ha klarlagda.

Sedan är det en annan sak om domänverkets organisation är den allra effektivaste. Vid jul och nyår skall verket flytta in i sitt nya hus, som bara skall räcka några år innan man skall flytta på nytt, till Falun eller Gävle, efter vad det har sagts. I den nya byggnaden får verket inte mindre än 330 rum till sitt förfogande för den centrala administrationen. Man tycker att det låter väldigt mycket. Jag undrar om det inte finns en del att hämta genom att utreda även organisationen av domänverket.

Herr WANHAINEN (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord till herr Eskilsson angående pensionskostnaderna. Jag är övertygad om att herr Eskilsson kunde fatta vad jag me-

Ang. skogsbrukets lönsamhet m. m.

nade, även om orden kanske inte föll så korrekt. Jag avsåg givetvis hela tiden statens allmänna pensionsreglemente, som omfattade även de kollektivanställda skogsarbetarna långt innan ens ATP diskuterades. En skogsarbetare i domänverkets tjänst har kunnat få pension från 60 år. Det är ju pensionen för tiden mellan 60 och 67 år som kostar extra pengar, medan ju pensionsfrågan för övriga skogsarbetare inte lösts på tillfredsställande sätt. Den har inte lösts av skogsbolagen och allra minst av allmänningarna.

Vi talar här hela tiden om en jämförelse mellan allmänningarna — ursäkta, herr Nilsson, Norrbottensallmänningarna — och domänverket i Norrbotten. Då skall man jämföra de reella förhållandena i Norrbotten och inte blanda in hela landets allmänningar. Inom herr Nilssons område råder kanske en annan praxis, så att där även vanliga arbetare, således inte bara tjänstemän, kan få pension på dessa bättre villkor. Det är där skillnaden ligger. När vi behandlade bankoutskottets utlåtande nr 46 år 1969 höll jag ett ganska långt inlägg i denna fråga. Jag kan råda herr Nilsson att läsa protokollet. Där är siffrorna även för pensionerna upptagna. Jag minns att domänverket årligen åsamkas cirka 20 miljoner kronor i extraomkostnader för pensioner på grund av en generösare pensionering än vad allmänningarna har.

Herr Nilsson menade att uppgifterna angående anställningsförhållandena för skogsarbetarna inte var riktiga. Dessa uppgifter är hämtade från Skogsarbetarförbundets arbetslöshetskassor i Norrbotten, där vi alltså har allmänningar. Då organisationstillhörigheten är i det närmaste 100-procentig hos de i skogen arbetande där, torde siffrorna vara helt riktiga. Uppgifterna visar att allmänningarnas folk under cirka fyra månader av året inte är sysselsatta hos sitt företag. De får då skaffa sig andra jobb, söka sig till arbetsförmedlingen eller begära understöd från arbetslöshetskassorna

i den mån de inte finner annan sysselsättning. Hos domänverket är arbetarna årsarbetande.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 58.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. skyddet för Smålands Taberg

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 43, i anledning av motioner angående skyddet för Smålands Taberg.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 42, av herr *Bengtson*, samt II: 46, av herr *Magnusson* i Nennesholm och herr *Johansson* i Skärstad, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning i syfte att åstadkomma ett varaktigt skydd för de natur- och kulturvärden som Smålands Taberg representerade,

dels och de likalydande motionerna I: 926, av herr *Karlsson*, *Göran*, m. fl., och II: 1098, av herr *Sterne* m. fl., vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om att erforderliga åtgärder vidtoges genom lagstiftning, eller på annat sätt, för att skydda Taberg med dess oskattbara och säregna natur.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna I: 42 och II: 46 samt I: 926 och II: 1098 jämte över dessa avgivna remissyttranden överlämnades för övervägande till de sakkunniga som hade i uppdrag att överse naturvårdslagen.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Naturvärden har under de senaste åren kommit i centrum för människornas intresse, och detta är alldeles i sin ordning. Det moderna samhället med dess snabba tekniska expansion och dess rasering av många gamla värden ger oss alla anledning att uppmärksamma och följa utvecklingen. Den förvandling som det svenska landskapet håller på att genomgå får inte ske hur som helst och utan att motåtgärder insätts mot förfulningen.

De motioner som jordbruksutskottet här haft att handlägga gäller skyddet av en av Sydsveriges absolut främsta naturklenoder: Taberg. Det är inte första gången som Taberg blivit en riksdagsfråga. Berget har varit föremål för överläggningar här tidigare, när vandaliseringen av den småländska bergsformationen påtalades.

Nu står man emellertid på nytt inför hotet att gruvdriften skulle upptagas i berget. Bolaget som äger brytningsrätten har aviserat sina planer på att åter bryta malm där, närmast för att utvinna vanadin. Detta måste förhindras. Dagens generation kan inte tillåta att detta säregna berg blir förvandlat till oigenkännlighet och de sköna omgivningarna blir slagghögar.

Motionärer från Jönköpings län har slagit larm inför det nya hot som reses mot Taberg. Socialdemokratiska partidistriktet har i ett kraftfullt uttalande ställt sig helt bakom dem som vill skydda och bevara berget, och jordbruksminister Ingemund Bengtsson som besökte Taberg på sensommaren har för sin del gett ett klart besked om att någon ny brytning i Taberg inte får ifrågakomma. Länsstyrelsen i länet är inne på samma tankegångar.

Jordbruksutskottets behandling av motionen har varit märkbart positiv, vilket jag som motionär gärna vill anteckna och notera. Nu gäller det för oss alla att söka skydda och bevara berget. Med hjälp av de utredningar som tillsatts och med naturvårdsverkets engagerade medverkan tror jag att frågan skall ledas till en lycklig lösning.

Herr talman! Jag är tacksam för den behandling som utskottet har givit motionen och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Larfors* (s).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om åtgärder mot könsdiskriminering

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om åtgärder mot könsdiskriminering samt motioner om åtgärder för att öka tillgången på deltidsarbete i vad motionerna hänvisats till allmänna beredningsutskottet.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats delar av motioner om åtgärder mot könsdiskriminering samt motioner om åtgärder för att öka tillgången på deltidsarbete, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 5, av herr *Helén m. fl.*, och II: 7, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari, i de till allmänna beredningsutskottet hänvisade delarna, hemställts *dels* om en utredning med uppgift att framlägga förslag till hur en mindre könsbunden rekrytering till kvalificerad intern utbildning på arbetsplatserna skulle stimuleras och hur förekomsten särskilt i offentlig tjänst av olika karriärvägar på samma nivå för män och kvinnor skulle motverkas, *dels* att riksdagen i övrigt måtte beakta vad som anförts i motionerna;

2) de likalydande motionerna I: 32 och II: 32 (följdmotioner till motionerna under 1) vari, i de till allmänna beredningsutskottet hänvisade delarna under återopande av vad som anförts i motionerna under 1, anhållits *dels* om en utredning med uppgift att kartlägga möjligheterna och behovet av deltidsarbeten i framtiden och föreslå de förändringar i lagstiftning etc. som krävdes för att deltidsarbete i fråga om sociala förmåner m. m. skulle bli jämfäställt med heltidsarbete, *dels* om en utredning med uppgift att undersöka förutsättningarna för en allmän lagstiftning mot könsdiskriminering i vårt land;

3) de likalydande motionerna I: 968, av herr *Lindblad*, samt II: 1144, av herrar *Romanus* och *Ahlmark*, vari, i den till allmänna beredningsutskottet hänvisade delen, föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om snabb utredning angående och för-

slag till lagstiftning mot könsdiskriminering på den svenska arbetsmarknaden (detta yttrande hade angivits gälla under förutsättning att riksdagen icke beslutade om dylik lagstiftning i anslutning till lagstiftning om förbud mot rasdiskriminering); ävensom

4) de likalydande motionerna I: 974, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, samt II: 1136, av fru *Nilsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle an hålla om utredning av frågor förknippade med deltidsarbete i enlighet med vad som i motionerna anförts i syfte att öka tillgången på deltidsarbete samt att ekonomiska och sociala frågor skulle lösas i samband därmed.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att motionerna I: 32 och II: 32, i vad de avsåge lagstiftning mot könsdiskriminering, samt motionerna I: 968 II: 1144, i vad de hänvisats till allmänna beredningsutskottet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionerna I: 32 och II: 32, i vad de avsåge deltidsarbete, samt motionerna I: 974 och II: 1136, i den mån de inte kunde anses besvarade med vad i utlåtandet anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionerna I: 5 och II: 7, i vad de hänvisats till allmänna beredningsutskottet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Eric Peterson* (fp), fröken *Stenberg* (m), fru *Florén-Winther* (m), herrar *Nilsson* i Bästekille (m) och *Andersson* i Örebro (fp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 32 och II: 32 samt motionerna I: 968 och II: 1144 i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning och förslag angående lagstiftning mot könsdiskriminering.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag har inte tänkt dra i gång någon könsrollsdebatt så här strax före klockan 15 då alla väntar sig att plenum snart skall vara slut. Jag tror också att det är ganska svårt att elda trupperna på ömse håll. Jag vill ändå knyta några reflexioner till och göra ett yrkande med anledning av allmänna beredningsutskottets behandling av föreliggande motioner.

I vår motion står att det brister mycket i kvinnors rätt att verka på vanliga mänskliga villkor, och det kan man verkligen hålla med om. Det lever fortfarande kvar en hel del argument om varför kvinnans rätta plats är där eller där, vanligen inom mycket begränsade områden.

Om man haft anledning att syssla med striden för kvinnornas rösträtt för 50 år sedan tycker man nog att utvecklingen har gått mycket långsamt när det gäller kvinnornas möjligheter på arbetsmarknaden liksom deras möjligheter att delta i samhällsarbetet. Det är med snigelfart, för att inte säga en kräftgång. Det är klart att kvinnorna på papperet kan bli vad som helst numera. De allra senaste dagarna har man t. o. m. diskuterat deras möjligheter att avancera inom vårt militära system. Men det är mycket som de inte *blir* — av olika anledningar.

De pionjärer som jag nyss alluderade på skulle nog ha blivit väldigt besvikna om de hade kunnat ana att vid 1970 års avtalsförhandlingar — vilka kommer att gälla just kvinnornas löneförmåner därför att de rör låglönegrupperna och därför att kvinnorna där är i majoritet — finns på LO-sidan en, säger en, kvinna i det porträttgalleri som nyligen presenterats i tidningarna. Att det inte finns någon alls på arbetsgivarsidan eller i tjänstemannaorganisationerna gör inte saken ett dugg bättre. Detta är bara ett exempel på tillståndet 50 år efter rösträtsreformen.

Det är flera faktorer som medverkar till den bristande balansen mellan män

Om åtgärder mot könsdiskriminering

och kvinnor, som ju fortfarande består både på arbetsmarknaden och när det gäller inflytandet över samhällsutvecklingen. Jag har alldeles klart för mig att en del förhållanden kan ändras endast genom upplysning. Hit hör naturligtvis de fördomar som lever kvar om vad kvinnor kan göra, vad de bör göra och vad de inte kan och inte bör göra. Dessa fördomar sammanhänger i hög grad med en felaktig eller i varje fall snedvriden uppfostran. Detta i sin tur torde bero på att barn uppfostras nästan uteslutande av kvinnor rätt långt upp i skolåldern. I detta fall tycker jag att männen är diskriminerade. De har hittills t. o. m. varit förhindrade att umgås med sina egna barn, och en hemman är väl ändå något att se litet över axeln, eller hur? Gränsen mellan att tillföra hemmet kontanter och att sköta vardagsarbetet, innefattande även hemmets ekonomi som har den största betydelse för samhällsekonomin, är så fastlagd att det är nästan omöjligt att rucka på den. Isoleringen i hemmen och kvinnornas mycket begränsade möjligheter att få ett vettigt arbete utanför hemmet är ett par exempel på fullt uppenbara missförhållanden, som genom vissa samhällsåtgärder säkert kunde rättas till.

I utskottet har man vid behandlingen av motionen varit fullt medveten om — det står också i utlåtandet — att det finns rester av traditionsbunden könsdiskriminering och att mycket återstår att göra innan män och kvinnor kan på i alla avseenden lika villkor konkurrera på arbetsmarknaden. Detta att kvinnorna har så svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden och att över huvud taget få möjligheter till avancemang leder till att de heller inte får några med männen jämförbara möjligheter att delta i samhällsarbetet, att bli representerade i de beslutande församlingarna, alltifrån riksdagen till den enklaste nämnd ute på landsbygden. Där är det precis likadant. Det fattas kvinnor på nästan alla håll. Här i riks-

Om åtgärder mot könsdiskriminering

dagen har genom det senaste valet antalet kvinnor sjunkit i stället för att ändå så småningom stiga.

Men för att återgå just till förhållandena på arbetsmarknaden är det väl egentligen där som staten skulle kunna ingripa med några åtgärder. Utskottets ledamöter hänvisar till avtalsvägen, och det är alldeles självfallet någonting att diskutera. Man borde kunna hoppas att det på den vägen skulle gå att nå en bättre balans. Men reservanterna tycker att avtalsvägen har visat sig vara en så törnbeströdd och en så stenig väg för kvinnorna att ta sig fram på, att man inte kan vänta hur länge som helst på att den vägen nå en sådan bättre balans som jag förut har talat om.

Det är sådant som gjort att reservanterna, när den här motionen behandlades, tyckt det vara angeläget att man fick en utredning till stånd om förutsättningarna för en allmän lagstiftning mot könsdiskriminering.

Vi har utländska förebilder, och det är ju inget fel att studera dem. Tvärtom, man kanske kan få uppslag t. ex. av de erfarenheter som kan dras av den amerikanska lagstiftningen mot ras- och könsdiskriminering, även om den långtifrån till alla delar har blivit omsatt i praktiken så som man skulle vilja. Även England har en lagstiftning mot rasdiskriminering som kanske kan ge oss svenskar en och annan tankeställare och ett uppslag att föra vidare.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! FN-deklarationen om avskaffande av diskriminering mot kvinnor antogs av FN:s generalförsamling den 7 november 1967. Den framställer principen om kvinnors rätt till samma villkor som männen och kräver åtgärder för att åstadkomma detta.

Arbetet med den här deklarationen

påbörjades redan 1963, då generalförsamlingen i en resolution noterade att det i verkligheten fortfarande existerade diskriminering mot kvinnor, även om detta inte alltid var enligt lag.

Deklarationen betecknades också som en milstolpe när den kom till i FN:s arbete för de mänskliga rättigheternas genomförande. Artikel 1 i deklarationen säger att diskriminering mot kvinnor, "vilken fränkänner dem samma rätt som männen eller begränsar densamma, är fundamentalt orättvis och kränkande mot mänsklig värdighet".

I artikel 2 står det att alla "lämpliga åtgärder skall vidtagas för att avskaffa existerande lagar, regler, seder och bruk som diskriminerar kvinnor samt för att åstadkomma legalt skydd för lika rättigheter för män och kvinnor". Där efter har man i två punkter redogjort för hur kvinnor diskriminerats och kan diskrimineras i ett samhälle.

En av de viktigaste artiklarna går också in på hur kvinnor kan diskrimineras på arbetsmarknaden, och det är det som den här motionen har tagit upp som ett av sina problem.

I utskottets utlåtande har anförts att arbetsmarknadens parter avtalsvägen bör lösa problemet med kvinnornas diskriminering på arbetsmarknaden. Det framstår emellertid som uppenbart att arbetsmarknadens parter hittills inte haft någon möjlighet, eller kanske inte en gång inom överskådlig framtid får någon möjlighet att komma till rätta med dessa problem som egentligen ligger mycket djupare. Fru Ruth Hamrin-Thorell har nyligen pekat på att det i den förhandlingsdelegation bestående av 35 ledamöter som tillsatts mellan de stora bjässarna på arbetsmarknaden, nämligen LO och SAF, bara finns en enda kvinna på LO-sidan och ingen kvinna på SAF-sidan. Då det föreligger så stora låglöneproblem som måste lösas under de förhandlingar det här gäller — en utredning i somras har ju visat att låglönegrupperna till huvudsaklig del består av kvinnor — inser vi att

det är svårt för den delegationen att ta upp dessa diskrimineringsfrågor till behandling. Man får i stället ta upp förhandlingar om att ge bättre lön åt de många kvinnor som i detta avseende befinner sig i underläge på arbetsmarknaden.

De problem som det här gäller och som ligger på djupet är emellertid knutna till den allmänna rollfördelningen i samhället. Det betraktas nu för tiden oftast som självklart att kvinnor skall ha tre roller. Självfallet skall också männen ha tre roller. Men det är framför allt kvinnorna som skall svara för hemarbetet och fostra barnen. De skall också yrkesarbeta, och i regel har gifta kvinnors yrkesarbete en lösligare anknytning, eftersom hemarbetsuppgifterna är så stora. Dessutom skall kvinnorna vara samhällsengagerade på olika sätt, ta del i och ansvara för hur vi bygger vårt samhälle.

Det är självklart att dessa tre roller — som både män och kvinnor skall ha — innebär splittrade funktioner och betyder ett splittrat engagemang, men utgångspunkten är att yrkes- och familjerollen är lika svårförenlig för kvinnorna som för männen. Lösningen av problemet i en familj blir att mannen har försörjar- och yrkesrollen och att kvinnan huvudsakligen får familjerollen. Den motsatta arbetsfördelningen eller en jämnare arbetsfördelning är ännu svårgenomförbar i praktiken och föga accepterad — fru Hamrin-Thorell var inne på frågan om svårigheten att acceptera att mannen huvudsakligen har familjerollen.

På arbetsmarknaden innebär denna tingens ordning att männen — självfallet inte alla män — har en starkare ställning och kvinnorna en svagare. Som familjeförsörjare har många män en hård press på sig i arbetslivet. De kan t. ex. tvingas behålla arbeten som de inte trivs med och som är skadliga för deras hälsa, och de tvingas att avstå från samvaron med sina barn. Det är ju i dagens samhälle en mycket vik-

Om åtgärder mot könsdiskriminering
lig fråga hur både mor och far skall kunna ha en riktig samvaro med barnen. Statistiskt sett tillhör nästan hundra procent av de gifta männen mellan 25 och 55 år arbetskraften. Männens genomsnittslön är högre än kvinnornas. Enligt en alldeles ny statistik uppgår skillnaden till 40 procent, beräknad generellt på genomsnittslönerna för män och kvinnor. Männens arbetsuppgifter är genomsnittligt mera kvalificerade och självständiga; många har kanske fått en högre utbildning, de har kanske också varit mera yrkesinriktade och haft en bättre yrkesplanering. Statistiken visar att männen dominerar på stora delar av arbetsmarknaden och återfinns i flera yrken än kvinnorna. Det finns också flera grupper av yrken som är totalt ensidiga — antingen manliga eller kvinnliga.

Till denna bild av rollfördelningen hör också en rad nackdelar. Den manliga yrkesrollen kan ha en viss psykologisk och traditionell sida: det är manligt att ha det och det yrket, det är status att ha den och den lönen och att vara i den och den karriären. Man kan också säga att i yrkeslivet visar männen mera konkurrensvilja och större självsäkerhet än kvinnorna.

Det här är problem som arbetsmarknadens parter inte kan komma åt, utan vi får väl alla försöka lösa dem tillsammans. En utgångspunkt har vi i de föreliggande motionerna. Vi kan sätta oss ned och se på alla dessa problem och utreda hur vi skall försöka jämställa kvinnorna och männen på arbetsmarknaden ur också de här aspekterna.

Långtidsprognosen av år 1970 har räknat med olika attityder, och där räknas inte in någonting som skulle kunna göra det lättare för både män och kvinnor att ha de olika rollerna och se dessa roller som lika viktiga. Ingen vill bestrida att rollen att fostra barnen i det svenska samhället är betydelsefull, men den tanken blir ju snedvriden om inte mor och far bägge kan dela på det arbetet. Och om vi inte vär-

Om åtgärder mot könsdiskriminering

derar yrkesarbetet som lika viktigt för man och kvinna så blir det också där en snedvriden diskussion.

Skall vi nedvärdera hemarbetet, det arbete som hör till familjerollen? Enligt utredningar som gjorts består det arbetet av delar från 15—18 olika yrken. Ändå diskuterar vi inte detta som ett arbete bland alla andra arbeten. En arbetsvärdering skulle kunna komma fram genom en sådan här utredning, så att vi fick mera reellt underlag för en diskussion om lagstiftning mot diskriminering av kvinnor, bl. a. på arbetsmarknaden.

Herr talman! Mot den här bakgrunden anser jag att en utredning är väl befogad. Kravet på åtgärder mot diskriminering av kvinnor har också stöd i FN-deklarationen.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde fröken *Stenberg* (m).

Herr **PERSSON, YNGVE**, (s):

Herr talman! I föreliggande motioner föreslås utredningar kring dels frågan om förbud mot könsdiskriminering i allmänhet och på arbetsmarknaden i synnerhet, dels frågan om åtgärder på deltidsarbetets område, närmast då för att öka tillgången till dylikt arbete och åstadkomma bättre rättvisa i förhållande till heltidsarbetande i fråga om arbetsvillkoren samt underlätta för den enskilde att ta deltidsarbete. Utskottet avstyrker som bekant samtliga motioner, och jag vill, herr talman, redan nu yrka bifall till utskottets förslag i samtliga förevarande fall.

Från moderaternas och folkpartiets representanter i utskottet föreligger reservation mot majoritetens beslut i fråga om könsdiskriminering, i vilket avseende man önskar utredning och eventuellt förslag till lagstiftning mot det här fenomenet.

Föreliggande problem — ty det är fråga om problem — är ur såväl principiell som praktisk synpunkt av stor be-

tydelse. Mest konkret berörs den enskilde löntagaren och produktionslivet som sådant, men i grunden angår det allt och alla i vårt samhälle, skulle jag tro. Det har väl också de föregående talarna velat hävda med sina inlägg. Trots denna stora betydelse, som i och för sig skulle motivera en mera ingående analys och debatt här i dag, anser jag att jag med hänvisning till det av utskottet redovisade saken kan fatta mig kort, åtminstone tills vidare i debatten, vilket jag hoppas inte skall uppfattas som nonchalans från en fackförningsman i dessa ytterst viktiga frågor.

Beträffande könsdiskrimineringen konstaterar utskottet, att detta fenomen dröjer kvar i vårt samhälle, i synnerhet på arbetsmarknaden. Det finns alltså skäl till vaksamhet, opinionsbildning och åtgärder, anser utskottet. Utskottet har i sin utredning av saken bl. a. konstaterat följande.

1. ”I de riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken som statsmakterna antog år 1966 har bl. a. principen om jämlikhet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden fastslagits. Riktlinjerna innebär således bl. a. att den arbetsmarknadspolitiska målsättningen skall vara densamma för kvinnlig arbetskraft som för manlig — — —. Vidare framhålls exempelvis att den latent arbetslösheten bland framför allt gifta kvinnor måste effektivt bekämpas.”

2. ”Principen om lika lön för män och kvinnor med likvärdigt arbete har inom den privata sektorn antagits genom överenskommelse år 1960 mellan LO och Arbetsgivareföreningen.”

3. Riksdagen beslöt i våras såsom reformering av sjukförsäkringslagstiftningen att principen om jämställdhet mellan könen tryggas fullt ut.

4. I fråga om platsannonsering — en liten detalj i detta jättekompex — gäller för statens del att utbud inte får begränsas till visst kön. I fråga om kommuner och den privata sektorn förutsätter utskottet att de fackliga organisa-

tionerna bevakar att samma principer följs vid annonsering.

5. Utskottet noterar slutligen att en av de ledande principerna för den kommitté som har i uppdrag att pröva den familjerättsliga lagstiftningen är att män och kvinnor skall vara likställda, att pensionsförsäkringskommittén har fått tilläggsdirektiv som innebär bl. a. att kommittén skall företa en genomgång av de bestämmelser som gör skillnad mellan män och kvinnor och naturligtvis också överväga ändringar som kan vara motiverade, samt att skolöverstyrelsen har tillsatt en utredning angående möjligheterna att i läroplanen för grundskolan införa undervisning, som syftar — det tycker jag är en väsentlig fråga — till att bryta de invanda könsrollsmönstren.

Utskottet har för sin del ansett att tillräckliga skäl för närvarande inte finns för en allmän lagstiftning mot könsdiskriminering. Detta ställningstagande motiverar utskottet delvis med att det torde stöta på stora svårigheter såväl att utforma som att upprätthålla en sådan lagstiftning. Tveksamheten beror också på den rätt allmänt vedertagna principen att staten skall ingripa på arbetsmarknaden först när parterna har misslyckats med att lösa ett problem. Självfallet har de nyss redovisade åtgärderna på området haft stor betydelse för utskottets ställningstagande.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att utskottet anser att frågan om en avveckling av könsdiskrimineringen har gjort betydande framsteg och att åtskilligt talar för att framstegen skall fortsätta tills en mera definitiv lösning av problemet erhålles, detta utan en förbudslagstiftning i egentlig mening, vilken, som jag tidigare har sagt, skulle bli ytterst problematisk och tvivelaktig.

Mot bakgrunden av attityderna i utskottet vågar jag för egen del tillägga att jag tror att man, därest frågorna inte finner en god lösning inom rimlig tid, kan räkna med att riksdagen senare skall vara beredd att ingripa mera

Om åtgärder mot könsdiskriminering
hårdhänt. Jag vill tillägga att jag inte lyser någon som helst betänklighet mot att förbudslagstifta framdeles, därest så skulle visa sig nödvändigt, för att nå en vettig ordning på detta område. Det är vi ju överens om att vi inte har ännu. Vid behandlingen i utskottet har jag arbetat mot en förbudslagstiftning av samma skäl som utskottet anfört och som jag här har redovisat.

Det är emellertid ytterligare en sak som jag vill föra in i bilden och som jag är angelägen att betona, bland annat med hänsyn till de i och för sig mycket trevliga anföranden som mina två kvinnliga riksdagskamrater nyss har hållit i frågan, nämligen att jag är fullkomligt övertygad om — jag säger fullkomligt övertygad om — att vi aldrig löser problemet könsdiskriminering, om vi inte samtidigt griper oss an och löser problemet med diskriminering mellan arbetare och tjänstemän, alltså mellan olika grupper oavsett kön. Jag skall emellertid inte ta upp er tid med att ventilera det ämnet, som jag så många gånger har berört här i riksdagen. Den som sätter sig ned och funderar över dessa ting skall ganska snart inse att jag har rätt.

Om vi inte får bukt med detta stora problem och riksdagen av den anledningen måste gå mera hårdhänt fram än hittills — på sätt för övrigt som de nyssnämnda talarna var inne på — måste en lagstiftning om förbud mot diskriminering av kvinnokönet på löne marknaden förenas med ett förbud mot all diskriminering på denna marknad, ty när vi lägger samman allt är den andra formen av diskriminering den verkligt stora diskrimineringen, inte principiellt — därvidlag råder likvärdighet — men sakligt sett.

Jag upplever allmänt debatterna kring dessa frågor — även om jag inte har gjort det hittills i dag — som mycket enkelbottnade så länge man medvetet uraktlåter att ta med också den sida av problematiken som jag här har antytt.

Den som över huvud taget vill lösa

Om åtgärder mot könsdiskriminering

problemet könsdiskriminering — och det vill vi säkert alla här i kammaren — skulle bli ganska förtvivlad om vederbörande efter årtal av kamp mot könsdiskrimineringen upptäcker att man har ett alltför ensidigt grepp på frågan.

Nu försöker vi komma åt den andra frågan förhandlingsvägen och genom lagstiftning, och vi försöker även komma åt könsdiskrimineringen på olika vägar. Jag vill tolka utskottets uttalande så att man vill åstadkomma någonting som skall vara en påfösare när det gäller dessa strävanden, och därför anser att vi kan låta anstå med de formellt hårdaste åtgärderna.

Som jag redan har sagt, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Låt mig dock med några få ord beröra frågan om deltidsarbetet, en fråga som också behandlas i utskottsutlåtandet men som hittills inte har berörts i debatten.

Antalet deltidsarbetande har under senare tid ökat mycket kraftigt — som väl är. Utskottet har noterat en ökning under de senaste sex åren med 120 000 personer, varav den allra största delen gifter kvinnor, vilket är rätt intressant. Prognoser på detta område pekar på att relationen mellan deltidsanställda och heltidsanställda, som nu är 19 respektive 81 procent, inom kort kommer att förändras till 25 respektive 75 procent. Antalet deltidsarbetande kommer alltså att öka rätt kraftigt. Man har funnit att det totalt kommer att bli en ökning från 800 000 till 900 000 deltidsarbetande.

Utskottet erinrar i sitt utlåtande om att en rad åtgärder av social natur har vidtagits och är på gång, vilka alla syftar till att ge rättvisa åt deltidsarbetande i förhållande till heltidsarbetande och att underlätta för deltidsarbetande att komma ut på löne marknaden. Men utskottet har samtidigt funnit att den snabba utvecklingen och de åtgärder av olika slag som kommer att sättas in

inte motiverar en utredning av frågan. Man har alltså inte alls sagt att det är bra som det är.

Om jag som LO-man samtidigt får redovisa vilka problem vi möter när vi skall diskutera deltidsarbetet vill jag erinra om vad som står i utskottets redovisning, nämligen att LO anser hela denna fråga — totalt sett — om deltidsarbete vara ganska svår och delvis dubbelbottnad. Det innebär att man inte får behandla den alltför onyanserat, eftersom man då kan åstadkomma skada där man vill göra nytta.

Vi noterar i LO:s yttrande till utskottet att vi, om inte denna fråga sköts på ett riktigt sätt, riskerar en dold undersysselsättning på grund av deltidsarbeten. Vidare riskerar vi en misshushållning med arbetskraft som kanske skaffat sig en för samhället och dem själva dyrbar utbildning. Jag vill också understryka ett väsentligt led i LO:s resonemang, nämligen att vi även riskerar att konservera könsrollerna genom att onyanserat öppna denna väg, vilket LO:s diskussion gäller. Härigenom skulle vi kunna binda oss vid en halv eller svag lösning, som alltså inte är konstruktiv nog.

Detta betyder inte annat än att LO är överens med utskottet om att vi måste utveckla möjligheterna för deltidsarbete på olika områden — sannolikt också för ökat deltidsarbete totalt — men det måste förenas med en ganska betydande känslighet för problematiken så att vi inte, som jag tidigare anfört, åstadkommer någon skada.

Herr talman! Jag har ingenting att anföra med anledning av de två debattinläggen. Talarna stöder reservationen för utredning om en lagstiftning. Det har jag naturligtvis något att säga om — vilket jag redan gjort — men för övrigt tror jag att de två inläggen till 100 procent återspeglar den anda som vilat över utskottets arbete och beslut. Frågan gäller bara vad som är gagneligt, en utredning och lagstiftning eller inte. Vi har hamnat på skilda ståndpunkter,

men som väl är kan vi nu föra en debatt i denna fråga där den praktiska bedömningen är avgörande och inte den principiellt teoretiska.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag har inte så mycket att tillägga till herr Yngve Perssons anförande. Det föreföll som om herr Persson inte visste på vilket ben han skulle stå — om han skulle hålla med utskottet eller om kravet på utredning ändå inte var så tokigt.

Man får nog ha en manlig skärv i ögat om man ser utskottets utlåtande som en påfösare när det gäller att riva ned gränserna mellan manliga och kvinnliga yrken på arbetsmarknaden. Jag anser att det är den obotfärdiges förhinder att säga att vi inte skall göra någonting för närvarande, men att vi — om det hela inte reder upp sig utan vår hjälp — skall återkomma och försöka använda andra metoder.

Dessa argument är hövligare och framförda på ett skickligare sätt än de som använts under de föregående 50 åren när det i riksdagen gällt att genomföra behörighetslagen, när det gällt att motarbeta lagen om förbud för gift kvinnas arbete och när det gällt likalönsprincipen. Vid dessa tillfällen har argumenten varit mer tillspetsade. Men i realiteten har kanske riksdagsmajoriteten samma inställning. Det är ganska beklagligt att utvecklingen inte har gått fortare.

I fråga om t. ex. likalönsprincipen dröjde det mycket länge innan den socialdemokratiska majoriteten i riksdagen anslöt sig till ILO-konventionen. Vi hade, om jag inte missminner mig, frågan uppe till diskussion i åtskilliga år innan den äntligen löstes genom att regeringen ratificerade denna konvention.

Nedrivandet av gränserna mellan tjänstemän och arbetare kan givetvis föras in i bilden. Men att detta skulle medverka i så hög grad till att bana väg för kvinnorna till bättre betalda

Om åtgärder mot könsdiskriminering

yrken betvivlar jag. Det går mycket långsamt att höja låglönegrupperna. Jag tror visst att herr Yngve Persson och hans meningsfränder har precis samma inställning som vi alla har — att det naturligtvis vore ett steg på vägen att höja låglönegrupperna över huvud taget och riva ner de barriärer han talade om. Men det är ändå så mycket annat som vi borde ha nått fram till. Man är så övertygad om att kvinnor inte duger till vissa arbetsuppgifter. Vi menar att det skulle bidra till en annan syn på kvinnorna i arbetslivet om man gjorde en utredning, verkligen diskuterade igenom dessa olika faktorer och såg efter vilka möjligheter staten har att ingripa.

Herr **PERSSON, YNGVE**, (s):

Herr talman! För att inte fru Hamrin-Thorells teori, att detta bara är ett manligt yrkande, skall gå hem i den allmänna debatten vill jag säga att det också är en rad kvinnor i utskottet som förordar avslagslinjen.

Jag noterar som ett faktiskt förhållande att det förs en uppriktigare, öppnare, medvetnare, klarsyntare debatt i dag än bara för en kort tid sedan. Det hedrar fru Hamrin-Thorell att hon har ägnat sig åt frågan så länge, och jag hoppas att hon inte skall vara alltför otålig inför finalomgången på detta område. Jag tror nämligen att vi är inne i vad som kan liknas vid en slutspurt — en slutspurt på åtskilliga år. Vi skall inte lösa problemet bara för kvinnorna, utan även med hänsyn till männen; detta är ytterst ett samhällsintresse och ingenting annat.

Fru Hamrin-Thorell trodde att jag inte visste på vilket ben jag skulle stå, och därför vill jag konstatera att jag står — jag hoppas med båda fötterna — på följande plattform. Vi skall inte tolerera könsdiskriminering en minut längre än vad vi tvingas till därför att vi inte finner botemedlen. Om vi inte löser problemet på det sätt utskottet

Om åtgärder mot könsdiskriminering

hoppas, är jag beredd att medverka till en lagstiftning.

Även om vi vet att en förbudslagstiftning inte definitivt löser problemet, så vore den ett sätt att mobilisera den anda fru Hamrin-Thorell representerar när hon talar som hon här gör. Det är ett tillräckligt skäl. Vi har på så många andra områden lagar som inte är effektiva. Utskottet har aldrig menat att vi behöver begära 100-procentig effektivitet för att lagstifta. Man har valt mellan två metoder, och man har valt den som man tror är nyttigast och effektivast.

Sedan sade fru Hamrin-Thorell någonting felaktigt. Jag har antecknat att socialdemokraterna skulle ha tvekat länge att ansluta sig rent principiellt till FN-konventionen på området. (Fru *Hamrin-Thorell*: Nej.) Men det var i alla fall något som vi tvekat om, något som hade med principen att göra. Såvitt jag vet har vi aldrig haft ett parti-program, inte ens det första, som tillät könsdiskriminering. Den principen har aldrig sanktionerats annat än möjligen av någon vårdslös talare som varit ilsken på fruntimmer, men knappast annars. Det ställningstagande som skett i fråga om konventioner och lagstiftning har som i det här fallet varit av rent praktisk natur. Det har rört frågan om vad som gagnar saken bäst.

Vidare sade fru Hamrin-Thorell att hon inte är säker på att ett upphävande av diskrimineringen oavsett kön skulle i och för sig underlätta för kvinnorna att vinna reell likställighet med männen. Nåja, om det skulle vara så tråkigt att jag har huggit i sten här, kan det ju vara skäl att ändå se frågan ur principiell synpunkt, ty jag kan inte finna att det skulle vara något intresse att lösa kvinnan som könsvarelse ur detta reaktionära grepp som vi är inne i sedan gammalt och samtidigt klämma dit en stor del av de svenska kvinnorna genom själva diskrimineringen i avtalssystemet.

Dessutom vill jag tillägga att jag är

övertygad om — jag skulle kunna dra en massa exempel här — att det är helt omöjligt att komma annat än en begränsad bit på vägen, om man inte tar upp frågan i hela dess vidd. Men det kommer vi att få pröva i snabb takt, hoppas jag, nu framöver.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Låt mig bara göra ett litet tillrättaläggande. Jag har aldrig nämnt FN-konventionen om diskriminering, utan vad jag har pekat på är ILO-konventionen om lika lön, som regeringen inte ratificerade förrän efter åtskilliga års diskussion här i riksdagen. Där missuppfattade herr Persson mig.

Herr **PERSSON, YNGVE**, (s):

Herr talman! Ja, då vet vi vad frågan gällde, men mitt svar är exakt det samma där som om det hade gällt FN-konventionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten 1 samt därefter särskilt rörande punkterna 2 och 3.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Om inrättande av en vårdombudsmannainstitution

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 56 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 37.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i punkterna 2 och 3.

 Om inrättande av en vårdombudsmannainstitution

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av motioner om inrättande av en vårdombudsmannainstitution.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 436, av herr *Österdahl m. fl.*, och II: 478, av fru *Frænkel m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att frågan om inrättandet av en vårdombudsmannainstitution snarast utreddes.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna

I: 436 och II: 478 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Eric Peterson (fp)*, *Johansson i Skärstad (cp)* och *Andersson i Örebro (fp)* samt fru *Frænkel (fp)*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **ÖSTERDAHL (fp)**:

Herr talman! De motioner som behandlas i detta utlåtande tar upp frågan om vård demokrati och en utredning om införande av en vårdombudsmannainstitution. Demokratiseringsprocessen är ständigt aktuell i den allmänna debatten. Den gäller ju medinflytande inte bara på det politiska området utan även på våra arbetsplatser, på våra sjukhus osv. I vård demokrati begreppet ingår just inflytandet från patienter men också från personal — deras möjlighet att påverka sin vård situation och sin arbetssituation vid sjukhusen, även om arbetsdemokratin naturligtvis är ett vidare begrepp än vård demokrati, när det gäller de anställda.

Där ingår emellertid också idén att alla skall behandlas lika på ett sjukhus, oavsett kön, status i samhället, utbildning, ålder, bostadsort osv. En perfekt teknisk medicinsk skötsel är viktig, men den personliga kontakten och omvårdnaden om människan som sådan är minst lika viktig och en förutsättning för att den sjuke skall bli frisk.

1969 bildades Sveriges allmänna patientförening med syfte att tillvarata patienternas intressen. När man läser dess manifest konstaterar man att det finns många som känner sig illa eller obilligt behandlade i ett eller annat avseende när de varit patienter. De anser sig inte ha fått rättelse och inte heller kunnat få diskutera igenom sin situation med någon person i ansvarig ställning. Det är bl. a. på den grunden som vi motionärer anser att en regionalt placerad vårdombudsman bör finnas och kunna vara till nytta.

Patientföreningen pekar på att många

Om inrättande av en vårdombudsmannainstitution

har klagat hos medicinalväsendets ansvarsnämnd, men där handlagda ärenden har för det första tagit lång tid innan de prövats, och för det andra har ärendena oftast inte föranlett någon åtgärd.

Nu erinrar utskottet i sitt utlåtande om de motioner som väckts till årets riksdag och i vilka tagits upp och hemställts om ändring av instruktionen för socialstyrelsen så att lekmannainslaget i nämnden förstärks. Motionerna, sägs det i utskottet, har hänvisats till statsutskottet och har ännu inte blivit behandlade där. Utskottet finner det troligt att rättssäkerheten förbättras om lekmannainslaget i nämnden ökas. Jag delar den förhoppningen men handläggningen går troligen inte snabbare för det, det blir ju ändå bara en nämnd. Här skulle en regionalt anställd vårdombudsman säkert kunna klara av en hel del ärenden lokalt, vilka alltså aldrig skulle behöva tas upp i denna ansvarsnämnd. På så sätt skulle väntetiden för en hel del ärenden kunna avkortas, både direkt genom att vårdombudsmannen tar hand om dem och indirekt genom att ansvarsnämnden får färre ärenden att handlägga.

Många människor har en känsla av att rättstryggheten på vårdområdet inte är helt tillfredsställande, t. ex. när det gäller patientens ekonomiska förluster. Det är nu nästan omöjligt för patienterna att efter liden medicinsk skada få ekonomiskt vederlag. Utskottet har också tagit upp denna fråga med anledning av motionen och erinrar om den motion om rättstryggheten inom sjukvården i vilken frågan om strikt skadeståndsansvar för skada vid medicinsk behandling tas upp. Dessa motioner skall enligt utskottets utlåtande behandlas av första lagutskottet senare under hösten. Utskottet uttalar vidare: "Utskottet finner det tillfredsställande om bättre möjligheter till ekonomiskt vederlag vid medicinska skador kunde skapas." Det är ett uttalande som jag är helt tillfredsställd med, och jag tackar

för utskottets välvilliga behandling i det avseendet.

I debatten framförs också ibland åsikter som går ut på att alla dessa skisserade problem och svårigheter för patienterna skulle bortfalla när vi om några år får tillräckligt med läkare. Men jag tror att det bl. a. ur psykologisk synpunkt är viktigt att patienten får träffa någon person som inte är direkt ansvarig för hans vård och behandling. Jag har hört att man vid något sjukhus har anställt en jurist som någon eller några dagar i veckan kommer till sjukhuset och som patienterna får diskutera sina problem med. Den personen fungerar väl i praktiken som ett slags vårdombudsman. Det är att hoppas att det sättet att ta hand om patienterna sprider sig.

Herr talman! Jag har för dagen inget yrkande i detta avseende men ser med intresse fram mot hur de motioner som jag tidigare omnämnt kommer att behandlas av riksdagen senare i höst.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av motioner om bevarande av fåbodkulturen; och

nr 62, i anledning av motion om samordning av olika myndigheters rehabiliteringsverksamhet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 357, i anledning av motion om införande i yrkesskolorna av bussförarutbildning samt sänkning av minimiåldern för trafikkort för buss;

nr 359, i anledning av motion angående kostnaderna för förrättning i samband med överförande av allmän väg till enskild väg; och

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bl. a. lag om ändring i lagen (1932:170) med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 361, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 362, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1958:295) om sjömansskatt, m. m., såvitt propositionen behandlas i detta betänkande;

nr 363, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370); och

nr 364, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungspångskatteförordning, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 367, i anledning av motioner om statsbidrag till pensionering av lärare vid utlandsskolorna;

nr 368, i anledning av vad i statsverkspropositionen anförts om statistik- och prognosproduktionen inom arbetsmarknadsområdet jämte motioner;

nr 369, i anledning av vissa motioner om samhällets vårduppgifter m. m.; och

nr 370, i anledning av motioner om bestridande av kostnader för borttagande av tatuering.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 371, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenklad aktiehantering, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 57 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 1332, av herr *Helén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173, om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark; och

nr 1333, av herr *Nilsson, Nils, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten.

Interpellation ang. kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet
Interpellation ang. indragning av allmän väg

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I 8 § lagen om allmänna vägar stadgas att väg må indragas, om den efter tillkomsten av ny väg eller eljest icke längre anses behövlig ur det allmännas synpunkt och olägenheten för bygden av vägens indragande är ringa. Det finns inte anledning att ifrågasätta det berättigade i att väg, som sålunda inte behövs, undantages från allmänt underhåll. Det är emellertid angeläget att i fall då det blir fråga om att indraga väg, kravet på att ingen eller blott ringa olägenhet får uppkomma för bygden verkligen beaktas.

De krav som måste anses kunna ställas i här ifrågavarande sammanhang synes emellertid inte alltid bli tillgodosedda. Sålunda har i ett fall i Kopparbergs län genom att vägförvaltningen gjort sig av med del av en väg, som inte längre ansetts behövlig, påtagliga försämringar inträtt när det gäller vägförbindelserna med en vid ifrågavarande väg belägen skola. Åtgärderna har inte föregåtts av kontakter med vederbörande skolmyndigheter och berörd befolkning. I ett annat fall i samma län har vägförvaltningen efter tillkomsten av ny väg rivit upp den gamla. Följden har blivit att avståndet mellan bostad och busshållplats för många bussresenärer ökat avsevärt.

Vägverkets åtgärder måste sålunda anses ha gett upphov till allvarliga olägenheter för de människor som berörs. Människorna måste var de än bor ha tillgång till en tillfredsställande trafikförsörjning. Det brister åtskilligt i det avseendet för närvarande. En upprustning är sålunda nödvändig. Det är också angeläget att man undviker åtgärder av det slag som här berörs, om de leder till försämringar i fråga om kommunikationsförhållanden och trafikförsörjning.

Nuvarande ordning synes inte garan-

tera det samråd mellan vägförvaltning och berörda parter som är nödvändigt för att man skall nå lösningar som inte innebär försämringar.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Är statsrådet beredd att lämna en redogörelse för de principer som tillämpas vid indragning av allmän väg?

Vill statsrådet medverka till sådana ändringar av dessa principer att samråd mellan vederbörande vägförvaltning och berörda parter garanteras?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. kontraceptivforskningen inom WHO och Karolinska institutet

Ordet lämnades härefter till herr BJÖRK (s), som yttrade:

Herr talman! Främjande av familjeplanering har sedan länge intagit en viktig plats i Sveriges strävanden att bistå u-länderna. Med tiden har betydelsen av forskning med anknytning till familjeplanering erhållit en allt starkare betoning. Riksdagen har i flera sammanhang haft att ta ställning till framstötter i syfte att främja sådan forskning, t. ex. i form av ett särskilt familjeplaneringsinstitut. Riksdagens majoritet har emellertid inte funnit en sådan lösning rationell. I sammanhanget har hänvisats till de insatser som redan förekommer på detta speciella forskningsområde. Statsutskottet har bl. a. erinrat om att man från svensk sida tagit initiativ till upprättandet av ett internationellt råd för kontraceptiv forskning med anknytning till Karolinska institutet. De uppgifter som utskottet erhållit om förhandlingarna i denna fråga har dock varit knapphändiga.

Interpellation ang. försäljningen av bussar från Sverige till Nigeria — Meddelande ang. enkla frågor

Med hänsyn till det ökade intresse som forskning kring u-landsproblem tilldragit sig under senare tid synes det önskvärt att riksdagen får närmare information om hur långt de nämnda förhandlingarna framskridit. Enligt uppgift koncentreras ansträngningarna nu till visst samarbete mellan Världshälsoorganisationen och Karolinska institutet. Det skulle självfallet vara av stort intresse, om Sverige i denna form kunde göra en väsentlig insats för kontraceptivforskningen.

Med hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet rikta följande fråga:

Är statsrådet i tillfälle att lämna riksdagen en närmare redogörelse för hur långt de förhandlingar framskridit, som syftar till att främja kontraceptivforskningen genom samarbete mellan Världshälsoorganisationen och Karolinska institutet?

Även denna anhållan bifölles.

Interpellation ang. försäljningen av bussar från Sverige till Nigeria

Herr HANSSON (s) fick därpå ordet och anförde:

Herr talman! Målet för Sveriges utrikespolitik är goda förhållanden till alla stater. Denna målsättning förutsätter en stark internationell goodwill. Denna goodwill kan skadas av enskilda personers eller företags handlande i främmande land. Det är i sådana sammanhang angeläget att officiella svenska myndigheter klart fritages från misstanken om delaktighet eller underlåtenhet.

Ett fall där sådan skada på Sveriges internationella goodwill kan förväntas är de s. k. Nigeriabussarna. Det hundratal utrangerade vänstertrafikbussar,

som av en svensk firma försålts till Lagos kommunala bussbolag, har utan tvekan vållat Sveriges rykte stor skada.

Med hänvisning till detta ber jag, herr talman, om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Kan statsrådet bekräfta, att ingen svensk statlig myndighet varit inblandad eller underlåtit att göra erforderliga ingripanden i den beklagliga affären med de s. k. Nigeriabussarna?

Kammaren medgav, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Herr TALMANNEN yttrade:

Plenum fredagen den 27 november, vilket i den preliminära planen upptagits till arbetsplenum kl. 10.00, börjar kl. 14.00 och blir ett bordläggningsplenum.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen

av herr *Wanhainen* (s) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: "Finns det några planer hos statens järnvägar om nedläggningar av järnvägstrafik i Torne-dalsområdet?";

av herr *Richardson* (fp) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet: "Är Utbildningsministern beredd att låta utfärda klarare bestämmelser beträffande beslutanderätten i fråga om anordnandet av teaterföreställningar i skolan samt rekommendationer till de statsunderstödda teatrarna om samråd inför planeringen av skolteaterverksamhet?"; ävensom

Meddelande ang. enkla frågor

av herr *Tistad* (fp) till herr statsrådet *Löfberg*: "Anser Statsrådet att suppleant för personalrepresentant i statlig företagsnämnd bör få deltaga i nämndsammanträde även om den ordinarie ledamoten är närvarande?"

Justerares protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.41.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Torsdagen den 19 november

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet för deltagande i sammanträden med Europarådets församlings politiska utskott jämte subkommitté, kulturutskottet, byrån, permanenta utskottet och kollokviet med ministerkommittén under följande dagar: den 20 november, den 3 december em.—den 4 december och den 9 december em.—den 14 december.

Stockholm den 19 november 1970

Kaj Björk

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. arbetslösheten bland trafikflygare inom charterbranschen

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lindblads* (fp) fråga angående arbetslösheten bland trafikflygare inom charterbranschen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 12 november, och anförde:

Herr talman! Herr Lindblad har frågat mig om jag ämnar vidta några åtgärder med anledning av nuvarande arbetslöshet bland trafikflygare efter kurser inom charterbranschen och om i så fall deras utbildning kan nyttiggöras inom landet.

Under året har ett svenskt charter-

flygföretag lagt ned sin verksamhet och personalen friställts. Som herr Lindblad ger uttryck för i sin fråga föreligger f.n. svårigheter att ge den flygande personalen annan sysselsättning som tar till vara deras yrkeskunskap. Av ca 35 friställda piloter har dock ett tiotal redan fått anställning. Som bekant är Svensk pilotförening aktivt verksam för att förmedla lämplig anställning i andra företag till de arbetslösa piloterna.

De problem som frågeställaren tar upp är inte specifika för flygområdet. Företagsnedläggelser drabbar även andra branscher, i många fall med avsevärt större sysselsättningsproblem än i detta aktuella fall.

Beträffande nuvarande situation bör hållas i minnet att internationellt sett en betydande överkapacitet råder inom civilflygsektorn, såväl för linjefart som för chartertrafik. För charterflygbolagen har detta medfört en konkurrenssituation som lett till att verksamheten i många fall drivits på olönsamma villkor. Detta kan belysas med att under senaste femårsperiod ett tiotal charterflygföretag i Skandinavien tvingats upphöra med sin verksamhet på grund av ekonomiska svårigheter.

Det är inte sannolikt att någon förändring i rådande överkapacitet kommer att inträffa under den förestående vintersäsongen. Jag måste alltså tyvärr konstatera att på kort sikt nuvarande sysselsättningsproblem kommer att kvarstå. Däremot får man på något längre sikt räkna med en fortsatt kraftig tillväxt av civilflyget, vilket medför motsvarande ökning av arbetskraftsbehovet såväl internationellt som nationellt.

Beträffande den framtida utvecklingen i fråga om chartertrafiken i vårt

Ang. arbetslösheten bland trafikflygare inom charterbranschen

land kan nämnas, att SAS avser att successivt öka Scanair/Transairs verksamhet. Inom företaget pågår sålunda en utredning, som skyndsamt skall undersöka de närmare betingelserna för en sådan utveckling.

Jag räknar därför med att sysselsättningsproblemen inom civilflyget på någon sikt skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är självklart att hela problematiken om den svenska chartertrafiken måste tas upp i ett större sammanhang. Jag anser mig inte ha någon möjlighet att göra en sådan bedömning. Beträffande den grupp på 35 piloter som blivit friställd visar det sig att nu efter drygt två månader, som statsrådet säger, 10 stycken fått arbete. Men ser man närmare efter finner man, att endast två har fått arbete i Sverige, och det gäller begränsade uppgifter som taxifygare. De övriga får gå till Afrika, Grönland och till en osäker tjänst i ett annat nordiskt land.

De bedömningar piloterna själva gör tycks gå ut på att det i stort sett bara är Afrika och Asien som i dagsläget kan suga upp dem.

I och för sig är det väl inte märkligare för piloter än för andra att bli friställda. Att denna grupp saknar arbetslöshetsförsäkring beror på det mycket enkla förhållandet att flertalet piloter har tjänst hos företag, där de inte anser att det föreligger någon risk för friställning. Därför har kåren som sådan inte ordnat något försäkringsskydd. Det har visat sig att andra, numerärt större kategorier i det här aktuella företaget har kunnat beredas annan sysselsättning. Piloterna har inte kunnat det.

Vad som emellertid kanske gör frågan extra intressant från riksdagens synpunkt är att dessa människor representerar ett mycket stort kapital. 35 piloter är lika mycket som den livligt

uppmärksammade avgången det extrema året 1965, när 37 officerare lämnade flygvapnet. Det är mer än låt oss säga den senaste officerskullen i flygvapnet. Den här gruppen representerar ett kapital på mellan 20 och 25 miljoner kronor. Vi får anta att det successivt kommer avgångar från flygvapnet i fortsättningen också, om vi inte kan lösa problemet med en civil trafikflygarskola.

Kan man nu säga att ifrågavarande 35 piloter skall kunna beredas sysselsättning? Naturligtvis är det svårt för departementschefen eller någon annan att hävda att Linjeflyg/SAS måste anställa dessa piloter i första hand, ty företagen måste givetvis själva kunna bedöma vilka villkor som man skall ställa. Men är det sant, som det antyds, att det snarast är en belastning att ha tjänstgjort i ett charterflygbolag, trots att tjänsten där är mycket varierande och vederbörande får stor erfarenhet? Alltså att en förare som kanske har tjänstgjort som kapten i ett charterbolag inte ens har möjlighet att få en styrmansbefattning i linjeföretagen, vilka hellre rekryterar direkt från flygvapnet eller direkt från civila trafikflygarskolor? I så fall är den här ifrågavarande personalen i ett mycket besvärligt läge. Även om civilflyget kommer att utökas och ta in åtskilliga piloter under de närmaste åren, står sig de nu friställda slätt, om det anses vara diskvalificerande att ha tjänstgjort inom charterflyget.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Herr Lindblad ställer ju inget specifikt yrkande i sitt inlägg, och därför finns det ingen anledning att göra något annat än ett par allmänna konstateranden. Det är klart att herr Lindblad har rätt i att 35 piloter representerar ett mycket stort kapital i och för sig. När man gör en sådan bedömning är väl bara risken den att man omedvetet gör en jämförelse mellan kapitalvärdena hos olika grupper av anställda som blir friställda. Jag vet att

Ang. arbetslösheten bland trafikflygare inom charterbranschen

herr Lindblad inte alls menar det, men jag vill ändå påpeka att risken finns att man börjar "värdera" yrkesgrupp mot yrkesgrupp. För att undvika all sådan diskussion vill jag framhålla att så kan man naturligtvis inte göra.

Man kan i sak vara överens om det stora kapital som ligger i sådan här utbildning, men självklart kan många andra kategorier också framvisa en lång utbildning som varit dyrbar både för vederbörande själva och för samhället.

Jag har aldrig hört talas om det som herr Lindblad säger, nämligen att man från SAS' och Linjeflygs sida anser det vara en belastning att ha varit anställd inom charterflyget. Det förefaller mig vara en uppfattning som knappast kan vara uttalad, eftersom SAS och Linjeflyg vid många tillfällen har haft anledning att ta tjänster i anspråk av sådana piloter.

Till slut vill jag bara säga att det förhållandet att de här människorna nu tvingas att söka sig långt utanför våra gränser och långt utanför Europas gränser för att få anställning, belyser egentligen en fråga som är primär, nämligen överkapaciteten på pilotsidan hos oss. De länder i Afrika och Asien som nu efterfrågar och anställer svenska piloter varken har eller har haft utbildning av piloter, utan de måste gå ut och köpa hem sådana till sitt flyg, och det skall vi inte klandra dem för. När man sålunda kan rekrytera piloter i andra utvecklade länder av Sveriges typ är det klart att det uppstår en sådan situation som vi i dag har.

Jag vill än en gång påminna om vad jag säger i slutet av mitt svar, nämligen att "på kort sikt nuvarande sysselsättningsproblem kommer att kvarstå". Men på lång sikt bör vi ändå kunna ha en viss optimistisk syn på denna fråga.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag är glad över att statsrådet inte har försökt göra gällan-

de att jag värderade personalen i pengar. Men jag tyckte att det var ett oroande perspektiv att dessa piloter skulle gå arbetslösa under lång tid och kanske inte alls få arbete samtidigt som linjeföretagen rekryterar piloter med en utbildningskostnad på ungefär tre kvarts miljon kronor per man från flygvapnet, som redan har mycket besvärande vakanser och som i dagarna har visat allvarliga siffror på en ytterligare försvärad rekrytering av fältflygare.

Vi riskerar få ett läge med dels en stor brist på förarpersonal, dels samtidigt en oförmåga att ta i anspråk den personal som har utbildning. Jag är glad om det är så som kommunikationsministern säger, nämligen att det inte innebär någon belastning att ha tjänstgjort inom charterflygverksamheten utan att dessa piloter kan konkurrera på lika villkor hos linjeföretagen. I tidningsuttalanden och även på annat sätt har dock de aktuella piloterna givit uttryck för tanken att de anses vara ett slags andraklasspiloter, som linjeflygföretagen inte gärna vill anställa.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades motionen nr 1332 till jordbruksutskottet och motionen nr 1333 till statsutskottet.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 373, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående ytterligare anslag till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler; samt

nr 374, till Konungen i anledning av motion om ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda.

Meddelande ang. enkla frågor**Interpellation ang. värden av kulturhistoriska byggnader**

Herr HÜBINETTE (m) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Den ekonomiska utvecklingen har lett dithän att knappast någon fastighetsägare har möjlighet att vidmakthålla annat än ett ringa antal byggnader, byggnader som är oundgängligen nödvändiga för hans verksamhet. För jordbrukarens del innebär detta t. ex. att alltför stora manbyggnader måste överges och att ekonomibygnader som hade en viktig funktion i forna tiders naturahushållning rivs eller i bästa fall ges en annan funktion. Exempel på denna utveckling kan anföras från hela landet, och det är fråga icke bara om de stora slotten, som endast delvis kan bebos och nyttjas av sina ägare, utan också om åtskilliga herrgårdar och bondgårdar, som har en för ägarna betungande antikvarisk bebyggelse som emellertid ur historisk och kulturhistorisk synpunkt måste betraktas som oersättlig. Krav på högre räntabilitet leder till hårdhänta ingrepp i våra städers bestånd av äldre bebyggelse. Någon särskild exemplifiering på detta område torde inte vara nödvändig. Monument över gångna tiders industriella verksamhet, som t. ex. många av de uppländska järnbruken eller textilindustrins byggnader i Norrköping går en oviss framtid till mötes då en upprustning av dylika byggnader för annat ändamål drar kostnader som ägarna knappast kan bära ensamma.

En utarmning av vårt kulturarv och en miljöförstöring av icke ringa mått blir den oundvikliga följderna om icke kraftfulla och välvalda åtgärder vidtages som gör det möjligt att bromsa upp denna olyckliga utveckling. På något sätt måste ägarna till det urval av äldre byggnader och byggnadsmiljöer, som de kulturminnesvårdande myndigheterna anser värda att bevaras, stödjas i sina ansträngningar att åt kommande generationer bevara dessa för landet i sin helhet omistliga kulturvärden.

Mot bakgrunden av detta ber jag att till chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande fråga:

Är regeringen beredd att medverka till att staten tager det ekonomiska ansvar som det innebär att bevara ett urval av våra kulturhistoriska byggnader?

På gjord proposition medgav kammarerna, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarernas ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen

av herr *Österdahl* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: "Är Statsrådet beredd medverka till att pensionärsrabatten vid resor med SJ på det s. k. 67-kortet, som kostar 20 kr. och berättigar till 50 % rabatt vid inköp av högst fyra färdbiljetter, erhåller en sådan utformning att begränsningen i resornas antal borttages?"; samt

av herr *Olsson, Erik*, (s) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: "Är Statsrådet beredd vidta åtgärder för att skapa nya sysselsättningstillfällen i stället för dem som försvinner den 1 april 1971 i och med nedläggningen av ullspinneriet i Nälden i Jämtlands län?"

Anmälades och bordlades en av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Nilsson, Nils*, undertecknad motion, nr 1334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 169, angående försöksverksamhet med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarernas sammanträde avslutades kl. 15.16.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Fredagen den 20 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 358, i anledning av motioner om åtgärder mot vattenförorening från fartyg; och

nr 360, i anledning av motioner angående vinst på grund av markvärdestegring vid exploatering av mark för fritidsändamål.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 375, till Konungen i anledning av motion om sammanträdesersättning till suppleant i statligt länsorgån.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 1334.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av proposition med förslag till lag om vissa kommunala befogenheter i fråga om sysselsättning för handikappade;

statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av motioner om förmåner och tjänstgöringsförhållanden för värnpliktiga;

nr 182, i anledning av motioner om grundskolans målsättning m. m.;

nr 183, i anledning av motioner om försöksverksamhet med föräldrautbildning;

nr 184, i anledning av motioner om åtgärder för att tillgodose näringslivets behov av yrkesutbildad arbetskraft;

nr 185, i anledning av motion om företagartutbildningen;

nr 186, i anledning av motioner om vidareutbildning av elitidrottsmän;

nr 187, i anledning av motioner om intagningen av elever vid vårdrykskolor;

nr 188, i anledning av motioner om kurativ verksamhet vid folkhögskolorna m. m.;

nr 189, i anledning av motioner om studiestöd till döva vid genomgång av folkhögskolekurs m. m.;

nr 190, i anledning av motioner om vissa vuxenutbildningsfrågor;

nr 191, i anledning av motioner rörande den statliga trafikpolitiken m. m.;

nr 192, i anledning av motioner om utbyggnad av järnvägslinjen Mellansel—Örnsköldsvik samt av ostkustbanan och norra stambanan m. m.;

nr 193, i anledning av motioner om en järnvägsförbindelse över Svinesund;

nr 194, i anledning av motioner angående reglerna för vikariatslön; samt

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., i vad densamma hänvisats till statsutskottet, jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 58, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt jämte motioner;

bankoutsittets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av motioner angående val av huvudmän i sparbank;

nr 66, i anledning av proposition angående begränsad förtidsinlösen av vissa av svenska statens obligationslån;

nr 67, i anledning av proposition

Meddelande ang. enkel fråga

med förslag till lag om premiering av visst frivilligt sparande, m. m., jämte motioner; samt

nr 68, med förslag till höjning av bidragen till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 78, i anledning av motioner om sänkning av åldersgränsen för erhållande av hustrutillägg;

nr 79, i anledning av motioner angående rätten till sjukpenning i vissa fall;

nr 80, i anledning av motioner angående skadeverkningarna av vissa buskbekämpningsmedel;

nr 81, i anledning av motioner om säkerhetsföreskrifter för transport av hälso- och miljöfarliga vätskor, m. m.; samt

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strålskyddslagen (1958:110);

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av motioner angående kontrollen av importerade fiskkonserver; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1950:596) om rätt till fiske jämte motion i ämnet;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av motioner angående vissa miljövärdsfrågor;

nr 44, i anledning av motioner om undervisning i miljövärd vid skogs- och lantbruksskolorna;

nr 45, i anledning av motioner om inrättande av ett nordiskt forskningscentrum för miljövärd;

nr 46, i anledning av motioner om mätstationer för kontinuerlig bevakning av luftföroreningar och förändringar i atmosfären; samt

nr 47, i anledning av motioner om upprättande av en plan för vattenushållningen; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av motioner om åtgärder för att genom ideella organisationer stödja visning av kvalitetsfilm;

nr 64, i anledning av motion om en utredning angående barnfilm;

nr 65, i anledning av motion om begränsning av våldsinslagen i televisionsprogram;

nr 66, i anledning av motion om massmedias inverkan på barns fostran i hemmet; samt

nr 70, i anledning av motioner om abortförebyggande åtgärder.

Anmälades och bordlades en av herr *Bohman m. fl.* undertecknad motion, nr 1335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 173, om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Schött (m)* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: "Anser Statsrådet det tillfredsställande att de skattskyldiga ännu icke tillställts i maj månad aviserad upplysningsbroschyr angående skattepaketets innehåll och att de avses få denna först samtidigt med debetsedeln å preliminär skatt för år 1971?"

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.08.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert